

גמרא סדורה מסכת מנחות

פרק ג' - "הקומץ רבה"

לימוד פרק זה יהיה לעילוי נשמת
ר' עמרם בן כמונה טרבלסי ז"ל
כח אלול תשע"ח

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות
עם רש"י

בהצלחה - יגיעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.נ. הר חברון 9040700

כל הזכויות על הטקסט שמורות למכון ממרא.
כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "וכל בניך לימודי ה'" ולדניאל ברק ווינט.

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

י"ב אלול תשע"ח

מסכת מנחות פרק ג' - "הקומץ רבה"

1. יז, א - יח, א

רש"י

מתניתין

מתני'
הקומץ רבה: לאכול דבר שאין דרכו לאכול, דרכו לאכול וכו' דבר שדרכו לאכול פחות מכזית כשר. הא משנה יתירא דהא תנן בפ"ק (לעיל יב:): לאכול כחצי זית ולהקטיר חצי זית כשר אלא לר"א איצטריך דאע"ג דפסל ר' אליעזר במחשבה שלא כדרכו דגזר אטו כדרכו ופסל מדרבנן הכא לא גזר פחות מכזית אטו כזית:

גמ'

כשם שמחשבין מאכילת אדם לאדם ומאכילת מזבח למזבח. כשם שפוסלת מחשבה בדבר אכילת אדם כגון שירים אם חישב עליהן לאדם למחר: **מאכילת מזבח.** כגון קומץ אם חישב עליו למחר למזבח פוסלת כך פוסלת מחשבת אכילת אדם כגון שירים אם חישב עליהן למזבח להקטירן למחר: **מדאפקינהו רחמנא לתרווייהו בלשון אכילה.** ש"מ כי הדדי נינהו ומחשבין מזו לזו: **בלשון אכילה למזבח.** כגון הריני קומץ על מנת להאכיל קומץ למזבח למחר: **א"נ.** להכי אפיק רחמנא להקטרה בלשון אכילה: **מה אכילה בכזית אף מחשבת הקטרה בכזית.** אם חישב בקמיצה להקטיר כזית קומץ למחר פיגול: **לעולם אכילה דאורחא משמע.** קומץ למזבח ושירים לאדם: **מאי האכל יאכל.** מדשני קרא בדיבורא: **שמעת מינה תרתי.** למחשבת הקטרה בכזית ומחשבין מאכילה לאכילה: **איכא למ"ד.** ר' אליעזר פסל מדאורייתא ומהאי קרא דפרשין ואית ליה כרת: **לשתות מדמו למחר.** אכילת מזבח לאדם: **להקטיר מבשרו למחר.** אכילת אדם למזבח:

גמרא

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי אליעזר? אמר קרא: **"ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמים"**⁹⁹ (ויקרא ז, יח) - בשתי אכילות הכתוב מדבר, אחד - אכילת אדם, ואחד - אכילת מזבח, לומר לך: כשם שמחשבין באכילת אדם - כך מחשבין באכילת מזבח. וכשם שמחשבין מאכילת אדם לאכילת אדם, ומאכילת מזבח לאכילת מזבח - כך מחשבין מאכילת אדם למזבח, ומאכילת מזבח לאדם.

מאי טעמא?

מדאפקינהו רחמנא להקטרה בלשון אכילה.

ורבנן האי דאפקינהו רחמנא בלשון אכילה, דלא שניא כי מחשב בלשון: 'אכילה למזבח', ולא שניא כי מחשב בלשון: 'הקטרה למזבח'.

יז, ב

אי נמי, מה אכילה בכזית - אף הקטרה בכזית, ולעולם "אכילה" - דאורחא משמע.

ורבי אליעזר?

אם כן לכתוב רחמנא: 'אם האכל האכל', אי נמי: 'אם יאכל יאכל', מאי **"האכל יאכל"** (ויקרא ז, יח)? שמעת מינה תרתי.

אמר ליה רבי זירא לרבי אסי:

ואי טעמא דרבי אליעזר משום הכי הוא, כרת נמי ליחייב!

וכי תימא: הכי נמי - והא אתה הוא דאמרת משמיה דרבי יוחנן: "מודה רבי אליעזר שאין ענוש כרת!"

אמר ליה:

תנאי היא אליבא דרבי אליעזר, איכא למאן דאמר: פסולה דאורייתא. ואיכא למאן דאמר: פסולה דרבנן.

דתניא:

"השוטט את הזבח: לשתות מדמו למחר, להקטיר מבשרו למחר, לאכול מאימוריו למחר - בשר."

⁹⁹ ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמים ביום השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב לו פגול ויהיה והנפש האכלת ממנו עונה תשא

¹⁰⁰ גירסת מהדורת וילנא: רב. גירסתנו לפי הכתבי יד.

ר"י

להניח מדמו. לא לשום זריקה ולא לשתייה:
אליבא דמאן. כלומר בתר טעמא דמאן אמרה למילתיה וכמאן ס"ל בלשנות מדמו למחר: (ת"ק) רבי יהודה דאמר פסול סבר האי הוא דפסול לר' אליעזר אבל לשתות אפי' כרת איכא ור"א דאמר אף בזו כלומר שתיהן דין אחד להם מה כאן ליכא כרת אף בלשנות אין בו כרת:
דכולי עלמא כרת ליכא. וטעמא דרבי אליעזר לא מדאורייתא אפילו לרבי יהודה:
והכא ג' מחלוקת בדבר ת"ק סבר בהנך פליגי. דרבי אליעזר גזר אטו מחשבה כדרכו דהוי פגול הילכך גזר בשלא כדרכו דהוי פסול אבל להניח דברי הכל כשרה דלא אסרה תורה אלא מחשבת אכילה ושתיה דבכלל אכילה הוא ומקצת דמו אטו כל דמו לא גזרינן:
ור' יהודה סבר. בשתייה הוא דפליגי רבנן משום דחישב במידי דלאו אורחיה אבל בלהניח דברי הכל פסולה:
גזירה. דמחשב להניח מקצת דמו אטו כל דמו וכל דמו פסולא דאורייתא הוא כדמפרש במסכת זבחים ב' כל הפסולין (דף לו.) תרי קראי כתיבי בנותר כו':
למצות מדותי. לידע מיצוי תלמודי ולשאל ספיקותי:
למצות מדותי. ללמד ולמצות מה שר' אלעזר חכם ממני:
והיה חביב. יוסף לרבי אלעזר וספרו בהלכות עד שהגיעו להלכה אחת של זבחים לשון אחר והיה חביב ליוסף כל מה שרבי אלעזר מלמדו עד שהגיעו להלכה אחת:
צהבו פניו. מחמת שמחה:
שלא כיווננו שמועתינו. כלומר דלא סליק לך אליבא דהילכתא כל דאמרי לך עד השתא:
רבי הן. כוונת וכוונת אלא משום הכי צהבו פני השתא שר' יהודה פסול שנה לי:
ולא מצאתי. והייתי מתיירא שמא שכחתי:

ורבי אליעזר פוסל

להניח מדמו למחר - רבי יהודה פוסל

אמר רבי אלעזר: אף בזו רבי אליעזר פוסל, וחקמים מכשירין.

רבי יהודה אליבא דמאן?

אילימא אליבא דרבנן, השתא, ומה התם - דקא מחשב בלשון 'אכילה' מכשירי רבנן, הקא - לא כל שכן?!

אלא אליבא דרבי אליעזר,

ו"אמר רבי אלעזר: אף בזו רבי אליעזר פוסל וחקמים מכשירין.

רבי אלעזר היינו רבי יהודה!

אלא לאו כרת איכא ביניהן,

דרבי יהודה (=דתנא קמא¹⁰¹) סבר "להניח" - פסולא בעלמא.

בהנך - כרת נמי מיחייב.

ואתא רבי אלעזר למימר: אידי ואידי - פסול,

ואין בו כרת.

לא! דכולי עלמא כרת ליכא,

והכא שלש מחלוקת בדבר:

תנא קמא סבר: בהנך - פליגי,

"להניח" - דברי הכל כשר.

יהא,

ורבי יהודה?

סבר: בהנך - פליגי,

"להניח" - דברי הכל פסול.

מאי טעמא?

גזירה מקצת דמו אטו כל דמו.

וכל דמו - פסולא דאורייתא.

דתנא:

"אמר להם רבי יהודה:

אי אתם מודים לי שאם הניחו למחר נפסול?

חישב להניחו למחר - נמי פסול."

ואתא רבי אלעזר למימר:

אף בזו, רבי אליעזר - פוסל,

וחקמים - מכשירין.

וסבר רבי יהודה להניח מדמו למחר - דברי הכל פסול?!

והתנא:

"אמר רבי:

בשהלכתי למצות מדותי אצל רבי אלעזר בן שמוע,

ואמר לי: למצות מדותי של רבי אלעזר בן שמוע.

מצאתי יוסף הבבלי יושב לפניו והיה חביב לו ביותר עד לאחת.

אמר לו: רבי! השוחט את הזבח להניח מדמו למחר - מהו?

אמר לו: כשר. ערבית אמר לו כשר,

שחרית אמר לו כשר,

צהרים אמר לו כשר,

מנחה אמר לו כשר, אלא שרבי אליעזר פוסל.

צהבו פניו של יוסף הבבלי,

אמר לו: יוסף במדומה אני שלא כיווננו שמועתינו עד עתה.

אמר לו: רבי הן! אלא שרבי יהודה "פסול" שנה לי,

וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי,

¹⁰¹ בוילנא (דתנא קמא) כסימן להשמטה. אך בכתבי יד דווקא מופיע דתנא קמא ולא ר"י, וכן לתוספות המיוחס לרשב"א.

ובאמת אין מחלוקת בין הגירסאות כי רבי יהודה הוא תנא קמא.

רס"י

הא מפני. הא משמע לשון טעם כלומר הרי מפני שרבי יהודה בנו של רבי אילעאי ורבי אילעאי תלמידו של רבי אליעזר כדאמר' במסכת סוכה בפרק הישן (דף כז:). מעשה ברבי אילעאי שהלך להקביל פני ר' אליעזר כו':

שנה לך משנת רבי אליעזר. ולא שהלכה כן אלא חביבה היתה עליו ושנאה לך:

ואי סלקא דעתך רבי יהודה דברי הכל פסולה אתננייה. לרבי יוסף הבבלי מאי החזרת לי אבידה הא לא אמר ר' אלעזר בן שמוע כר' יהודה וקשיא למאן דאמר לעיל ר' יהודה סבר להניח דברי הכל פסול:

אלא מאי. אתננייה ר' יהודה כשר לרבנן ור' אליעזר פוסל א"כ מאי הא מפני דמשמע מפני שחביבה עליו שנאה ולא שהלכה כן היא הא אנן נמי דברי ר"א בן שמוע פלוגתא מתנינן לר' יהודה (בזבחים דף לו.):

עבשיו ששנית לי "פסול" החזרת לי אבידתי, זלגו עיניו דמעות של רבי אלעזר בן שמוע, אמר: "אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם ביותר", קרא עליו המקרא הזה: "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיהייתי" (תהילים קיט, צז). הא מפני שרבי יהודה בנו של רבי אלעאי, ורבי אלעאי תלמידו של רבי אליעזר, לפיכך שנה לך משנת רבי אליעזר. ואי סלקא דעתך: דברי הכל פסול אתננייה, מאי "החזרת לי אבידתי"? איהו פלוגתא קאמר ליה!

אלא מאי: "כשר ורבי אליעזר¹⁰² פוסל אתננייה? אי הכי, מאי "הא מפני"¹⁰³ אנן נמי פלוגתא קא מתנינן!

אלא לעולם, דברי הכל פסול אתננייה, ומאי "החזרת לי אבידתי"? דהדר ליה מיהא שום פסלות בעולם.

¹⁰² גירסת וילנא: פסול אך הגהות הב"ח ועוד לא גרסו.

¹⁰³ מהדורת וילנא: (פלוגתא)

2. יח, א-ב

רס"י

מתני'

לא יצק. היינו יצקה אחרונה
דבתחילה נותן שמן בכלי ואח"כ
סולת ובולל וחוזר ויוצק שמן
והכי מפרש בפי' אלו מנחות
נקמצות (דף עד):

(לא יצק) לא בלל כשר. וכגון
שנתן כל הלוג במתן הראשון
שהוא קודם לעשייתה דאי חיסר
שמנה אמרו בפי' קמא (לעיל דף
יא.) פסולה:

לא פתת. שנאמר פתות אותה
פתים ואע"ג דבמנחת מחבת הוא
דכתיב ה"ה לכל המנחות
הנאפות תחילה כגון מחבת
ומרחשת ומאפה שכולן באות
עשר עשר ומצוה לפותתן כולן
ואח"כ קומץ וזה אם לא פתת
אלא כדי קמיצה כשר כדאמרין
באלו מנחות (לקמן דף עה):
לא הניף. במנחת (חוטא) וקנאות
דטעונות תנופה בפרק כל
המנחות (שם דף סא.):

לא הגיש. בקרן דרומית מערבית
כדמפרש בשמעתא:

פתתה. לאחר אפייתן פותתן
וקומץ כדמפרש באלו מנחות
(שם דף עה.) ופתתן מרובות
גדולות יותר מדין המפורש
באלו מנחות נקמצות (שם דף
עה.): מנחת ישראל כופל אחד
לשנים ושנים לד':

ולא משחן. אותן הטעונות
משיחה דכתיב ורקיקי מצות
משוחים בשמן (ויקרא ז):

גמ'

עכובא כתיב בה. דהא נאמר
יצקה במנחת הסולת ונשנית
במנחת מחבת ואמרין לקמן (דף
יט:) כל מקום שהחזיר ושנה
הכתוב בתורת מנחה אינו אלא
לעכב אי נמי דכתיב (ויקרא ב)
ויצקת עליה שמן מנחה היא היא
מנחה ולא שלא יצק מנחה דכל
היא עיכובא ואף על גב דדרשין
ליה באלו מנחות (לקמן דף עה.)
למעוטי מנחת מאפה מיצקה
שמעינן נמי עיכובא מיניה:

והתנן. בפרק המנחות והנסכים
(לקמן דף קג.):

ששים. עשרונים נבללין בלוג
אחד:

ששים ואחד אין נבללין. בלוג
אחד הילכך לא יביא ס"א
עשרונים בכלי אחד לפי שאין
רשאי לתת שם שני לוגין וכר'
אליעזר בן יעקב דאמר בפרק
שתי מדות (לקמן דף פח.) אפילו
למנחה של ששים עשרון אין לה
אלא לוגה ולי נראה דאפילו
לרבנן דאמרי ששים לוג קים להו
דאין נבללים יפה בכלי אחד:

כל הראוי לבילה. ששים
עשרונים שראויין לבלל בלוג:

אין בילה מעכבת בו. שמע מינה
דאי נמי לא בלל כשר:

ושאין ראוי לבילה. ששים ואחד
מעכב בו מצות בילה ופסולה
אלמא מדשני לה אין בילה
מעכבת בו שמע מינה לא בלל
דמתניתין לא בלל כלל משמע
וה"ה דלא יצק:

מתניתין

לא יצק,

לא בלל,

ולא פתת,

ולא מלח,

ולא הניף,

לא הגיש,

או שפתתן פתים מרובות,

ולא משחן - בשיירה.

גמרא

מאי "לא יצק"?

אילימא לא יצק כלל - עיכובא כתב בה!

אֵלָא, "לא יצק" כהן, אֵלָא זר.

אי הכי,

"לא בלל" נמי, "לא בלל" כהן אֵלָא זר,

הא לא בלל כלל - פסולה.

והתנן:

יהב,

"ששים נבללין ששים ואחד אין נבללין" (מנחות קג:),

והוינן בה: כי אינם נבללין מאי הוי?

והתנן:

"לא בלל - בשיירה"

ואמר רבי זירא:

כל הראוי לבילה - אין בילה מעכבת בו,

וכל שאינו ראוי לבילה - בילה מעכבת בו!

מידי איריא?!

הא - כדאיתא,

והא - כדאיתא.

"לא יצק" - לא יצק כהן אֵלָא זר,

"לא בלל" - לא בלל כלל.

3. יח, ב

"או שפתתן פתים מרובות - כשרה".

השתא, "לא פתת כלל - כשרה" - "פתין מרובות" מיבעיא?!

מאי "פתין מרובות"?

שריפה בפתייתין.

ואיבעית אימא:

לעולם פתים מרובות ממש,

ומהו דתימא: הָתָם הוּא - דְּאִיכָא תוֹרַת חִלוֹת עֲלֵיהֶן,

אֲבָל הָכָא - דְּלֹא תוֹרַת חִלוֹת אִיכָא,

וְלֹא תוֹרַת פְּתִיתִין אִיכָא,

קא משמע לן.

רש"י

שריפה בפתייתין. שפתתה יותר

מדאי:

ומהו דתימא הָתָם. כי לא פתת

כלל הוא דכשרה דאיכא תורת

חלות עליהן:

אבל. פתת פתים מרובות אימא

תיפסל:

4. יח, ב

רס"י

מתניתין.
 דמכשיר יציקה בור דלא כר'
 שמעון:
 חמש עשרה עבודות. נשיאת
 כפים דבפנים ובחוץ חדא חשיב
 ליה:
 הקבלות. קבלת דם:
 בפנים. בעזרה כדכתיב וישא
 אהרן את ידיו (ויקרא ט) וגו':
 בחוץ. בכל עיר ועיר:
 כל כהן כו'. אלמא מדחשיב
 יציקה בכלל עבודה המסורה
 לבני אהרן שמע מינה אסורה
 בזר:
 מקמיצה ואילך כו'. כדכתיב
 ויצק הכהן וגו' דליהוי משמע
 מקמיצה ואילך מצות כהונה:
 ממנחת ישראל. דיציקה במנחת
 ישראל כתיב וגמרי' מינה שאר
 מנחות בפרק אלו מנחות (לקמן
 דף עה.) דדרשינן ויצקת עליה
 שמן מנחה לרבות כל המנחות
 לקמיצה וליציקה:
 כאן בשאין נקמצות. ההיא
 לישנא בתרא דרב נחמן אתא
 לרבווי מנחת נסכים כמנחת
 כהנים דיציקה פסולה בזר:

לימא מתניתין דלא כרבי שמעון,
 דתניא:

"רבי שמעון אומר:

כל כהן שאינו מודה בעבודה - אין לו חלק בכהונה,

שנאמר: "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן -

לו תהיה שוק הימין למנה" (ויקרא ז, לג),

מודה בעבודה - יש לו חלק בכהונה,

שאינו מודה בעבודה - אין לו חלק בכהונה.

ואין לי אלא זו בלבד, מנין לרבות חמש עשרה עבודות: היציקות

והבילות,

והפיתות,

והמליחות,

והתנופות,

וההגשות,

והקמיצות,

והקטרות,

והמליקות,

והקבלות,

והזאות,

והשקאת סוטה,

ועריפת עגלה,

וטהרת מצורע,

ונשיאות כפים בין מבפנים בין מבחוץ.

מנין?

תלמוד לומר: "מבני אהרן" (ויקרא ז, לג) - עבודה המסורה לבני אהרן,

כל כהן שאינו מודה בה - אין לו חלק בכהונה!"

אמר רב נחמן:

לא קשיא:

כאן - במנחת כהנים,

כאן - במנחת ישראל.

"מנחת ישראל" דבת קמיצה היא - מקמיצה ואילך מצות כהונה,

לימד על יציקה ובלילה - שקשירה בזר.

"מנחת כהנים" דלאו בת קמיצה היא - מעיקרא בעיא כהונה.

אמר ליה רבא:

מכדי מנחת כהנים מהיכא איתרבי ליציקה?

ממנחת ישראל,

מה התם - קשירה בזר,

אף הכא - נמי קשירה בזר!

איכא דאמרי:

אמר רב נחמן:

לא קשיא:

כאן - בנקמצות,

כאן - בשאין נקמצות.

אמר ליה רבא:

מכדי שאין נקמצות מהיכא איתרבי ליציקה? מנקמצות,

בנקמצות, מה התם - קשירה בזר,

אף הכא - נמי קשירה בזר!

אלא מחוורתא מתניתין דלא כרבי שמעון.

5. יח, ב - יט, א

רפ"י

מקרא. הכהן נדרש לפניו לויצק:
ולאחריו. וקמץ משם באצבעו:
ולקח. ולקח (קבלת) הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות וגו':
אלא בימין. דכל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינה אלא ימין:
נתינה. מתנת הקרן דמזבח:
וכי נאמרה יד. כלומר וכי נאמרה אצבע בולקח והלא בונתן הוא אמור:
וי"ו דהביאה מוסיף על ענין ראשון. [וכי"ת וי"ו דונתן נמי יהא] מלמד קבלה מנתינה תריץ ליכא למימר הכי דאי כתיב ונתן באצבעו הוי גמירא ולקח מונתן בוי"ו מוסיף על ענין ראשון אבל השתא באצבעו הפסיק הענין:
ואי מה סמיכה. לר"ש פריך וסמך ידו על ראש קרבנו אלמא סמיכה בבעלים אף שחיטה בבעלים ולא באחר זריקה לא בעינן בבעלים דכהן זורק:
אפשר. שחיטה:
לא אפשר. זריקה בבעלים דכתיב וזרקו בני אהרן:

["ולא מִשְׁחֹן - כְּשִׁירָה"]

מאי טעמא דרבנן?

אמר קרא: **"וַיִּצֶק עָלֶיהָ שָׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה וְהִבִּיאה אֶל בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וְקִמְצוּ"¹⁰⁴** (ויקרא ב, א-ב) - מקמיצה ואילך - מצות כהונה, לימד על יציקה ובלילה שפִּשְׁרָה בָּזָר.

ורבי שמעון?

יט, א **"בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים"** (ויקרא ב, ב) - מקרא נדרש לפניו ולאחריו.

וסבר רבי שמעון מקרא נדרש לפניו ולאחריו!?

והתניא:

"וְלִקַּח הַכֹּהֵן מִדָּמָם הַחֲטָאתָ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ"¹⁰⁵ (ויקרא ד, כה, לד) - **"בְּאֶצְבָּעוֹ"** **"וְלִקַּח"** - מלמד שלא תהא קבלה אלא בימין. **"בְּאֶצְבָּעוֹ"** **"וְנָתַן"** - מלמד שלא תהא נתינה אלא בימין.

אמר רבי שמעון:

וכי נאמר יד בקבלה?

הואיל ולא נאמר יד בקבלה, קיבל בשמאל - כשר.

ואמר אביי:

במקרא נדרש לפניו ולאחריו קא מיפלגי (ורבי שמעון סבר לאחריו נדרש ולפניו אין נדרש)!

אלא היינו טעמא דרבי שמעון:

"וְהִבִּיאה" (ויקרא ב, ב) וי"ו מוסיף על ענין ראשון.

וסבר רבי שמעון וי"ו מוסיף על ענין ראשון!?

אלא מעתה דבתיב: **"וַיִּשַׁח אֶת בֶּן הַבָּקָר,****וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם"**¹⁰⁶ (ויקרא א, ה) -

מקבלה ואילך - מצות כהונה.

מלמד על שחיטה - שפִּשְׁרָה בָּזָר.

אי לרבי שמעון וי"ו מוסיף על ענין ראשון - שחיטה הכי נמי בָּזָר תהא פסולה!

שאני התם,

דאמר קרא: **"וְשַׁח ... וְשַׁח"¹⁰⁷** (ויקרא א, ד-ה) -

מה סמיכה - בזרים,

אף שחיטה - בזרים.

אי, מה סמיכה בבָּעִלִּים, אף שחיטה בבָּעִלִּים!?

ההוא לא מצית אמרת,

קל וחומר: ומה זריקה דעיקר כפרה, לא בעיא בָּעִלִּים,

שחיטה דלאו עיקר כפרה לא כל שכן!?

וכי תימא: אין דנין אפשר משאי אפשר - גלי רחמנא ביום הכפורים:

"וַיִּשַׁח אֶת פֶּר הַחֲטָאתָ אֲשֶׁר לוֹ"¹⁰⁸ (ויקרא טז, יא) - מכלל דשחיטה בעלמא לא בעינן בָּעִלִּים.

¹⁰⁴ א ונפש מי תקריב קרבן מנחה לה' סלת והיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה. ב והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מולא קמץו מסלחה ומשמנה על כל לבנתה והקטיר הכהן את אזקרתה המזבחה אשה ריח ניחח לה'

¹⁰⁵ כה ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העלה ואת דמו ישפך אל יסוד מזבח העלה

לד ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העלה ואת כל דמו ישפך אל יסוד המזבח

¹⁰⁶ וישח את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח מזועד

¹⁰⁷ וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו

¹⁰⁸ והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו וישח את פר החטאת אשר לו

6. יט, א

רס"י

נזיר. כתיב ביה זאת תורת הנזיר אשר ידור (במדבר ז):
תנופה בנזיר. דכתיב ונתן על כפי הנזיר לעכב משום דכתיב תורת ואע"ג דלא מעכבא בעלמא כדאמרינן בשמעתא קמייטא דמסי' יומא (ד' ה.) שאם עשאה לתנופה שירי מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר וכפר:
כן יעשה. על תורת נזרו:
תודה. כתיב בה וזאת תורת זבח השלמים וגוי' אם על תודה יקריבנו וגוי' (ויקרא ז):
ד' מינין. חמץ חלות וריקק ורבוכה בפרק התודה (לקמן דף עז.):
שלמיו. על זבח תודת שלמיו לרבות שלמי נזיר לעשרה קבין ירושלמיות ולרביעית שמן בתודה (בפ' התודה):
ארבעה שבמצורע. עץ ארז ושני תולעת ואזוב וצפרים:
תהיה. משמע עיכובא:
יוה"כ. כתיב והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי וגוי' באחרי מות:
שאר קרבנות כתיב בהו תורה. זאת התורה לעולה ולמנחה וגוי' (ויקרא ז):
ולא מעכבי. דאמר בפ"ק (לעיל ד' ד.) באשם הוא עצמו שלא הוקטרו אימוריו כשר ובמנחה כתיב וזאת תורת המנחה הקרב וגוי' (ויקרא ז) דהיינו הגשה ותנן לא הגיש כשר:
הא תורה וחוקה קאמרו. משמע תרוייהו כי חדדי שקולין:
מנחה כתיבא חוקה. כל זכר בבני אהרן יאכל חק עולם (וגוי') (שם):

אמר רב:

כל מקום שנאמר: **"תורה"** ו**"חוקה"** - אינו אלא לעכב.

קא סלקא דעתך: תרתי בעיא,

דכתיב: **"זאת חוקת התורה"** (במדבר יט, ב).

(סימן: נת"ן יקמ"ל)

והרי נזיר דלא כתיבא ביה אלא **"תורה"**¹⁰⁹ (במדבר ו, כא),
 ואמר רב: תנופה בנזיר מעכבא!

שאני התם פיון דכתיב: **"פן יעשה"** (במדבר ו, כא), כמאן דכתיבא בהו חוקה דמי.

הרי תודה דלא כתיבא ביה אלא **"תורה"**¹¹⁰ (ויקרא ז, יא-יב),
 ותנן:

"ארבעה שבמתודה מעכבין זה את זה" (מנחות כז.)!

שאני תודה, דאיתקש לנזיר,
 דכתיב: **"על זבח תודת שלמיו"**¹¹¹ (ויקרא ז, יג),
 ואמר מר: **"שלמיו" - לרבות שלמי נזיר**.

והרי מצורע דלא כתיב ביה אלא **"תורה"**¹¹² (ויקרא יד, ב),
 ותנן:

"ארבעה מינין שבמצורע מעכבין זה את זה" (מנחות כז.)!

שאני התם,
 פיון דכתיב: **"זאת תהיה תורת המצורע"** (ויקרא יד, ב) - כמאן דכתיב ביה 'חוקה' דמי.

והרי יום הכפורים,
 דלא כתיב ביה אלא **"חוקה"**¹¹³,
 ותנן: **"שני שעירי יום הכפורים מעכבין זה את זה"** (מנחות כז.)!

אלא: או **"תורה"** או **"חוקה"**.והרי שאר קרבנות דכתיב בהו **"תורה"**¹¹⁴ (ויקרא ז, לו) ולא מעכבי!

"תורה" בעיא **"חוקה"**,
 ו**"חוקה"** לא בעיא **"תורה"**.

והא **"תורה"** ו**"חוקה"** קא אמר!

הכי קאמר: אף על גב דכתיב **"תורה"**,
 אי כתיבא **"חוקה"** - אין,
 ואי לא - לא.

והרי מנחה דכתיב בה **"חוקה"**¹¹⁵ (ויקרא ו, יא),¹⁰⁹ זאת תורת הנזיר אשר ידור קרבנו לה' על נזרו מלבד אשר תשיג ידו כפי נדרו אשר ידר פן יעשה על תורת נזרו¹¹⁰ יא וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה'. יב אם על תודה יקריבנו וחקריב על זבח התודה חלות מצות בלולת בשמן ודקיקי מצות משחים בשמן וסלת מרדכת חלת בלולת בשמן¹¹¹ על סלת לחם חמץ וקריב קרבנו על זבח תודת שלמיו¹¹² זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הפה¹¹³ והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוכם¹¹⁴ זאת התורה לעלה למנחה ולהטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים¹¹⁵ כל זכר בבני אהרן יאכלנה חק עולם לדורותיכם מאשי ה' כל אשר יגע בהם יקדש

ואמר רב:

כל מקום שהחזיר הכתוב בתורת מנחה - אינו אלא לעכב.

"החזיר" - אין,

לא החזיר - לא!

ושאני התם,

דכי כתיבא "חוקה" אאכילה כתיבא.

והרי לחם הפנים, דכי כתיבא "חוקה"¹¹⁶ (ויקרא כד, ט) אאכילה כתיבא,

ותנן:

"שני סדרים - מעבבין זה את זה,

שני בזיבין - מעבבין זה את זה,

הסדרין והבזיבין - מעבבין זה את זה" (מנחות כז.)!

אלא, כל היכא דכתיבא אאכילה - אכולא מילתא כתיבא,

ושאני התם דאמר קרא: "מגרשה ומשמנה"¹¹⁷ (ויקרא ב, טז)¹¹⁸.

רס"י

שהחזיר הכתוב. בצו את אהרן

מה שכבר אמור בויקרא אינו

אלא לעכב:

אאכילה כתיבא. הילכך לאו

לעיכובא אתא:

לחם הפנים. ואכלוהו במקום

קדוש כי קדש קדשים הוא לו

מאשי ה' חק עולם וגו' (שם כד):

ושאני התם. גבי מנחה להכי לא

הויא חוקה דידה עיכובא משום

דכתיב מגרשה ומשמנה מדמצי

למכתב מגרש ומשמן וכתב

מגרשה ומשמנה שמע מינה ה"ק

גרשה שלם ושמנה שלם שאם

חסר כל שהוא פסול

ומדאיצטריך למיכתב להכי

שמע מינה חוקה דידה לאו

חוקה:

¹¹⁶ והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדש כי קדש קדשים הוא לו מאשי ה' חק עולם

¹¹⁷ והקטיר הכהן את אוקרתה מגרשה ומשמנה על כל לבנתה אשה לה'

¹¹⁸ גירסת וילנא: גרש ושמן מעבבין ואין דבר אחר מעכב. ומסורת הש"ס לא גורס.

7. יט, ב

רס"י

גרש ושמן. הוא דהחזיר בהן
הכתוב ומעכבא:
ואין דבר אחר מעכב. ואע"פ
שהחזיר בו הכתוב:
ואע"ג דתנא ביה קרא כו'.
בתמיה:
מלא קומצו. כתיב בחד דוכתא
הדר שני בדבוריה וכתוב בקומצו
למידרש מיניה בידו יקמוץ לא
יעשה כלי למדת קומצו:
כפו. ולא כלי הילכך אם קמץ
בכלי פסל:
דורות משעה לא ילפינו. ה"ק
חזרה דגרש ושמן הוא דאתאי
לעיכובא וכן דוגמתה שהחזירו
בתורה מנחת דורות אבל וימלא
כפו לא חזרה היא:
לא שנו. דאין מקדיש יבש אלא
במדת לח כגון הין ולוג דכל מדה
לא חזיא ליה אלא למילתיה
למדות והין ולוג במדת יבש
ליכא:
אבל מזרקות. שהן כלי דם
מקדישין סלת יבש ויליף טעמא
מנשיאים אלמא גמר דורות
משעה:
מאן תנא בה. כלומר איזה מקרא
שנה בה הקרב אותה בני אהרן
לפני ה':
יכול במערב. בקיר מערבי של
מזבח היינו לפני ה' כנגד פתח
ההיכל דהיכל במערב:

יט, ב

גופא:

אמר רב:

כל מקום שהחזיר לך הכתוב בתורה מנחה - אינו אלא לעכב.

ושמואל אמר:

גרש ושמן - מעכבין,

ואין דבר אחר מעכב.

ולשמואל, אף על גב דתנא ביה קרא - לא מעכבא ליה?!

אלא כל היכא דתנא ביה קרא - ודאי מעכבא,

והכא ב"מלא קומצו"¹¹⁹ (ויקרא ב, ב) "בקומצו"¹²⁰ (ויקרא ו, ח) - קא מיפלגי.

דתניא:

"מלא קומצו" (ויקרא ב, ב) "בקומצו" (ויקרא ו, ח) - שלא יעשה מדה לקומץ".

רב סבר:

הא נמי תנא ביה קרא,

דכתיב: "ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה"¹²¹ (ויקרא ט, יז).

ושמואל:

דורות' מ'שעה' לא ילפינו.

ולא יליף שמואל 'דורות' מ'שעה'!?

והתנו:

"כלי הלח - מקדשין את הלח,

ומדת יבש - מקדשין את היבש.

ואין כלי הלח מקדשין את היבש,

ולא מדת יבש מקדשין את הלח" (זבחים פח).

ואמר שמואל:

לא שנו אלא מדות,

אבל מזרקות - מקדשין,

דכתיב: "שניהם מלאים סלת"¹²² (במדבר ז, יג)!

שאני התם,

דתנא בה קרא תריסר זימנין.

אמר ליה רב כהנא ורב אסי לרב:

והרי הגשה דתנא בה קרא ולא מעכבא!

מאן תנא ביה?

דכתיב: "וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה'"¹²³ (ויקרא ו, ז)!

ההוא לקבוע לה מקום הוא דאָתא.

דתניא:

"לפני ה'" (ויקרא ו, ז) - יכול במערב?

¹¹⁹ והביאה אל בני אהרן המהנים וקמץ משם מלא קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה והקטיר המהן את אזקרתה המזבחה אשה רים ניהח לה'

¹²⁰ והיום ממנו בקמצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבנה אשר על המנחה והקטיר המזבחה רים ניהח אִזְקֶרְתָּהּ לֵה'

¹²¹ ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה ויקטיר על המזבחה מלבד עלת הבקר

¹²² וקרבנו קערת כסף אחת שלשים ומואה משקלה מזון אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה

¹²³ וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל בני המזבחה

והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה לה' והקריבה אל המהן והגישיה אל המזבחה (ויקרא ב, ח)

רפ"י

ת"ל אל פני המזבח. ופני המזבח זה דרום שהכבש בדרום:
כנגד חודה של קרן. בפי' ב' דסוטה (דף יד:) פריך מאי דיו: **למערה לדרומה.** כאן וכאן:
כוליה מזבח בצפון עזרה קאי. ופתח היכל באמצע עזרה וכיון דכל המזבח בחצי עזרה עומד בו בצפון אישתכח דקיר דרומית של מזבח כלה לפני פתח (אהל) ההיכל ונקרא דרומו של מזבח לפני ה':
ברית אמורה במלח. שלא תפסוק מקרבנות בין לרבי יהודה בין לר' שמעון ליכא מידי אלא משמעות דורשין:
רב. דאמר החזירה אין לא החזירה לא כתנא דידן ס"ל דאמר לא מלח הקומץ כשר:
שזר קרב לגבי מזבח. דמליחת קומץ בראשו של מזבח היא כדאמר בשמעתא בראשו של מזבח ששם מולחים את הקומץ:
עצים. נקראו קרבן שנאמר והגורלות הפלנו על קרבן העצים (נחמיה י) ודם איקרי קרבן שהוא עיקר כל הזבח:
אחרים באין לה חובה. שצריכה עצים להקטרה:
אף כל. שצריכין עצים טעונין מלח יצאו עצים ודם: קומץ דמנחה מתיר שיריים ודם מתיר אימורין למזבח ובשר לכהנים:

תלמוד לומר: "אל פני המזבח".

אי "אל פני המזבח" - יכול בדרום?

תלמוד לומר: "לפני ה'".

הא ביצד?

מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו.

רבי אליעזר אומר:

יכול וגישנה למערבה של קרן¹²⁴ לדרומה של קרן?

אמרת: כל מקום שאתה מוצא שתי מקראות - אחד מקיים עצמו ומקיים חבירו,

ואחד מקיים עצמו ומבטל את חבירו -

מניחין את שמקיים עצמו ומבטל חבירו, ותופשין את שמקיים עצמו ומקיים חבירו.

ששאתה אומר: "לפני ה'" במערב בטלתה "אל פני המזבח" בדרום,

ובשאתה אומר: "אל פני המזבח" בדרום, קיימתה "לפני ה'".

והיכא קיימתה!

אמר רב אשי:

קסבר האי תנא: כוליה מזבח בצפון קאי.

מתקיף לה רב הונא:

הרי מלח דלא תנא ביה קרא, ומעכבא ביה!

דתניא:

"**ברית מלח עולם הוא**"¹²⁵ (במדבר יח, ט) - שתהא ^אברית אמונה במלח,

דברי רבי יהודה.

רבי שמעון אומר:

נאמר כאן: "**ברית מלח עולם הוא**" (במדבר יח, ט),

ונאמר להלן: "**ברית כהונת עולם**"¹²⁶ (במדבר כה, ג) -

בשם שאי אפשר לקרבנות בלא כהונה - כך אי אפשר לקרבנות בלא מלח!"

אמר רב יוסף:

רב כתנא דידן סבירא ליה,

דאמר: "לא מלח - בשר".

אמר ליה אביי:

אי הכי, "לא יצק" - נמי לא יצק כלל?!

אלא "לא יצק" כהן, אלא זר - הכא נמי לא מלח כהן אלא זר!

אמר ליה:

וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח?!

ואי בעית אימא:

כיון דכתיבא ביה "**ברית**" כמאן דתנא ביה קרא דמיא.

ולא תנא ביה קרא?!

והכתיב: "**וכל קרבן מנחתך במלח תמלח**"¹²⁷ (ויקרא ב, ג)!

ההוא מיבעי ליה לכדתניא:

"אילו נאמר: "**קרבן במלח**" שומע אני אפילו עצים ודם שנקראו 'קרבן',

תלמוד לומר: "**מנחה**,"

מה מנחה מיוחדת - שאחרים באין חובה לה,

אף כל שאחרים באין - חובה לה.

¹²⁴ במהדרות וילנא: (א)

¹²⁵ כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לה ולבניה ולבנותיה אתה להק עולם ברית מלח עולם הוא לפני ה' לה ולזרעך אתה

¹²⁶ והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל

¹²⁷ וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשביט מלח ברית אלהיך משל מנחתך על כל קרבןך תקריב מלח

רש"י

אי מה מנחה מיוחדת שמותרת.

הכי פריך או אימא כי היכי דמרבין כל דדמי ליה בהאי צד שאחרים באין חובה להן תרבי נמי דם דדמי לה לאידך גיסא בחד צד דמתיר כמותה ואף כל למעוטי עצים הוא דאתא דלא דמי לה במידי ת"ל במיעוטא אחרנא למעוטי צד דמתיר כמותה ולרבוויי דאחרים באין חובה להו אתא דליכא לפרושי (איפכא) אביא דם שמתיר ואוציא את אלו שאין מתירין דא"כ למה לי למימר מעל מנחתך נימא (אי נמי) כדאמרין לקמן מסתברא הני הוה ליה למילף שכן אשב"י טמ"א סימן הלכך על כרחך כולוהו הוה בעי לרבוויי הני בחד צד להכי איצטריך מיעוט למעוטי חד מיניהו:

כולה. גם השיריים:

ת"ל קרבן. קומץ וכל קרבן מנחתך (ויקרא ב):

בפני עצמה. כגון האומר הרי עלי לבונה דאמר בפ' הרי עלי עשרון (לקמן קו:) לא יפחות מן הקומץ:

מנחת כהנים. מנחת נדבותיהם דכליל הוא:

כהן משיח. חביתין:

קדשי קדשים. זבחי שלמי צבור דהיינו כבשי עצרת דקדשי קדשים נינהו ואע"ג דשלמים הן דהא אין נאכלין אלא יום ולילה כדאמרין באיזהו מקומן (זבחים דף נד:) זבחי שלמי צבור ואשמות כו':

אי מה מנחה מיוחדת שמותרת - אף כל שמתיר,

אביא דם שמתיר?

תלמוד לומר: "מעל מנחתך" (ויקרא ב, יג) - ולא מעל דמך.

יכול תהא מנחה כולה טעונה מלח?

תלמוד לומר: "קרבן" (ויקרא ב, יג) -

"קרבן" - טעון מלח,

ואין מנחה כולה - טעונה מלח.

ואין לי אלא קומץ¹²⁸,

מנין לרבות את הלבונה?

מרבא אני את הלבונה שכן באה עמה בכלי אחד.

מנין לרבות את: הלבונה הבאה בפני עצמה?

ולבונה הבאה בבזיבין?

והקטרת?

מנחת כהנים?

ומנחת כהן משיח?

ומנחת נסכים?

אימורי חטאת?

ואימורי אשם?

ואימורי קדשי קדשים?

ואימורי קדשים קלים?

ואברי עולה?

ועולת העוף?

מנין?

תלמוד לומר: "על כל קרבנה תקריב מלח"¹²⁹ (ויקרא ב, יג).

¹²⁸ בוילנא: (מנחה)

¹²⁹ וכל קרבן מנחתך במלח ולא תשיבית מלח ברית אלהיה מעל מנחתך על כל קרבנה תקריב מלח

8. כ, א

רס"י

והא אמרת (ליה) מה מנחה מיוחדת שאחרים באין כו'. ומהתם אירבייא לבונה וכולהו הנך דצריכין עצים ועל כל קרבנך תו למה לי:

הכי קאמר. האי דפריך אין לי אלא קומץ הכי קא פריך אימא לא דרשי כדדרשת מה מנחה מיוחדת אלא בכלל ופרט דרשין קרבן ראשון כלל מנחתך פרט:

מנחה אין מידי אחרינא לא. והיינו דפריך אין לי אלא קומץ מנין כולוהו אחריני:

הדר אמר על כל קרבנך תקריב מלח. דאי נמי דרשי כלל ופרט איתרבו כולוהו דעל כל קרבנך חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט ועל כרחך הדרינן למילתא קמייטא לכל שאחרים באין לה חובה איתרבו להו כל הנני:

אף כל עצים. אף כל הצריכים עצים טעונין מלח:

ואייתי דם דאיכא נסכים. יין ושמן באין לחובה לזבח:

אכילה. אימורים:

ושתיה. יין:

אדרבה. לצורך דם אתו דהכי אורחא לאחר כפרת דם שכיפר על החטא בא היין המשמח אלהים ואנשים דמי שנתכפר חטאו שמח:

אלא. להכי לא איתרבי דם אף על גב דנסכים באין לו חובה לא דמו ללבונה הבאה לו חובה למנחה דלבונה באה עם המנחה בכלי אחד ונסכים אין באין עם הדם בכלי אחד:

מדאיצטריך מעל מנחתך.

למעוטי דם אלמא אי לא מעטיה קרא הוה אמינא דטעון מלח משום דדמי למנחה בחד צד שמתיר כמנחה מכלל דהנך כולוהו דלא מעטינהו קרא מחד צד אתו כיון דדמו בחד צד דאחרים באין לה חובה אמרינן דטעונין מלח:

אמר מר:

"אין לי אלא קומץ."

מנין לרבות את הלבונה?

מרבה אני את הלבונה שכן באה עמה בכלי אחד.

והא אמרת: **"מה מנחה מיוחדת שאחרים באין חובה לה!"**

הכי קאמר:

אימא: "קרבן"¹³⁰ (ויקרא ב, יג) - כלל,

ו**"מנחה"** (ויקרא ב, יג) - פרט,

כלל ופרט - אין בכלל אלא מה שבפרט,

מנחה - אין,

מידי אחרינא - לא!

הדר אמר: "על כל קרבנך" (ויקרא ב, יג) - חזר וכלל,

כלל ופרט וכלל - אי אתה דן אלא כעין הפרט,

מה הפרט מפורש - **"שאחרים באין חובה לה"**,

אף כל שאחרים באין חובה לה.

"אחרים דבאין חובה לה" -

מאי ניהו? עצים,

אף כל עצים.

אימא: ("אחרים דבאין חובה לה" ניהו) לבונה ואייתי דם דאיכא נסכים!

נסכים בהדי אימורין הוא דאתו,

מאי טעמא?

אכילה ושתיה.

אדרבה!

כפרה ושמחה!

אלא, לבונה - באה עמה בכלי אחד,

נסכים - אין באין בכלי אחד,

אבל עצים כי היכי דמתכשרא בהו מנחה, הכי מתכשרא בהו כולוהו קרבנות.

ואימא מה הפרט מפורש - שאחרים באין חובה לה ומתרת,

אף כל שאחרים באין חובה לה ומתרת,

ומאי ניהו? לבונה הבאה בבזיכין דשריא לחם אבל מידי אחרינא לא!

מדאיצטריך "מעל מנחתך" (ויקרא ב, יג) - ולא מעל דמך,

מכלל דהנך כולוהו אתו בחד צד.

9. כ, א-ב

רס"י

אישים. על האש נשרפת למעוטי

דם שאינו נשרף:

בחוצ' כמותה. דכל מנחה והקטרת אברים בעזרה אבל דם פעמים שעבודותיו בפנים על בין הבדים ועל הפרוכת: מנחה ואברים חייבין משום נותר וטומאה אם אכלו בטומאת הגוף ואפילו קומץ שהוא מתיר ואין בו משום פגול ויש בו משום נותר וטמא ויליף לה (זבחים דף מד.) מאשר הם מקדישים ומעילה ובדם ליכא מידי כדמפרש במס' יומא בפ' הוציאו לו (דף ס.) תלתא קראי כתיבי בדם חד למעוטי מנותר וחד מטומאה וחד ממעילה:

דם נפסל בשקיעת החמה. דאינו ראוי לזרוק בלילה דכתיב ביום צוותו את בני ישראל להקריב וגו' (ויקרא ז) ודם למחר נפסל בלינה כדאמרין במס' זבחים בפרק איזהו מקומן (דף נו.) מניין לדם שנפסל בשקיעת החמה תלמוד לומר ביום הקריבו את זבחו וגו' והתם יליף לה שפיר וכן קומץ דלעיל מביום צוותו כתב זאת התורה לעולה ולמנחה וגו' אבל אברי עולה הותרו להקריב כל הלילה כדאמרין בהאי פירקין (דף כו:) מנלן מבא השמש כלומר לאחר בא השמש ומקטירן כל הלילה:

אמר מר:

"מעל מנחתך"¹³¹ (ויקרא ב, יג) - **ולא מעל דמך**.

ואימא: **"מעל מנחתך"** - ולא מעל איברך!

מסתברא אברים הוה ליה לרבויי שכן: (אשב"נ טמ"א סימן)

אישים כמותה,

בחוצ' כמותה,

נותר כמותה,

טומאה כמותה,

מעילה כמותה.

אדרבה!

דם הוה ליה לרבויי,

שכן: מתיר כמותה,

נפסל בשקיעת החמה כמותה!

הנה נפישן.

כב,

¹³¹ וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשביית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבנה תקריב מלח

10. כ, ב - כא, א

רס"י

קרבן. נפש כי תקריב קרבן מנחה

וגו' :

שני גזרין. שני בקעיות גדולות :
וכן הוא אומר. דעצים קרבן
מקרו ולהכי נקט שני גזרין
כדילפינן מקראי פרק שלישי
דמסכת יומא (דף לג.) :

לדברי רבי. דמקיש עצים
למליחה ולהצריך הגשה כמנחה
טעונין קמיצה כמנחה והמתנדב
שני גזרין יביא עצים אחרים
להסיקן :

דם מעל מנחתך נפקא. ותרי
מיעוטי למה לי נימא קרבן כלל
מעל מנחתך פרט כל קרבנך חזר
וכלל אף כל שאחרים באין לו
חובה ולא דם דאין אחרים באין
לו חובה דהשתא ליכא למיפרך
אי מה מנחה שמתרת אף כל כו'
דאם כן דמדרבית בצד דאחרים
באין חובה לה כל הנך ובצד
דמתיר מרבית דם אף כל
למעוטי מאי בשלמא למאי דהוה
סליק אדעתין מעיקרא (ואע"ג)
דאף כל הוה ממעט נמי עצים
הוה מצי למיפרך דנרבי בצד
אחרים באין חובה כל הנך ובצד
דמתיר מרבית לדם (ונרבי דם
בצד דמתיר) ואף כל למעוטי
עצים שאין אחרים באין להם
חובה ואינן מתירין ולהכי
איצטריך מעל מנחתך יתירא
למעוטי דם אבל השתא דאמרת
עצים אחרים באין חובה להם אי
מרבי דם בצד דמתיר אף כל
למעוטי מאי (קראי למאי אתא
מנחתך) דדרשינן מינה לעיל אף
כל שאחרים באין להם חובה
אבל מידי אחרינא לא מאי אתא
למעוטי :

נסכים. אין אחרים באין לו
חובה :

דתניא. דיין אין טעון מלח :

וקפריך הש"ס מני. הך
ברייתא :

קשיא קטרת. דהא רבינן לעיל
(דף כ.) כל שאחרים באין לו
חובה וקטרת נמי דבעי עצים בעי
מלח ולקמן נמי אמרינן בראשו
של מזבח ששם מולחין הקטרת
והקומץ :

הפרט. מנחתך :

עצים אין מקבלין טומאה.
ואע"ג דעצי מערכה מקבלין
טומאה כדאמרינן בפרק שני
דפסחים (דף לה.) והבשר לרבות
עצים ולבונה ההיא מדרבנן הוא
משום חיבת הקדש וקרא
אסמכתא בעלמא דהא עצים
בעלמא לא מקבלי טומאה :

אמר מר :

"שומע אני אפילו עצים ודם שנקראו 'קרבן' (ויקרא ב, יג) ."

מאן שמעת ליה דאמר עצים איקרי 'קרבן' ?
רבי.

לרבי מבעיא בעו מלח !

דתניא :

"'קרבן' 133 - מלמד שמתנדבין עצים.

וכמה?

שני גזרין.

וכן הוא אומר : "והגדלות הפלנו על קרבן העצים" 134 (נחמיה י, לה).

רבי אומר :

עצים - קרבן מנחה הו.

וטעונין - מלח,

וטעונין - הגשה."

ואמר רבא : לדברי רבי עצים טעונין קמיצה.

ואמר רב פפא : לדברי רבי עצים צריכין עצים !

סמי מיכן "עצים" .

ואלא קרא למעוטי מאי ?

אי למעוטי דם - **"מעל מנחתך"** (ויקרא ב, יג) נפקא !

כא, אפיק "עצים" ועייל "נסכים" .

דתניא :

"אבל היינו והדם והעצים והקטרת - אין טעונין מלח"

מני ?

אי רבי - קשיא עצים !

אי רבנן - קשיא קטרת !

האי תנא הוא :

דתניא :

"רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר :

מה הפרט מפורש - דבר שמקבל טומאה,

ועולה לאשים,

וישנו על מזבח החיצון.

אף כל דבר : המקבל טומאה,

ועולה לאשים,

וישנו על מזבח החיצון.

יצאו עצים - שאין מקבלין טומאה,

יצאו דם,

ויין - שאין עולים לאשים.

יצאה קטרת - שאינה על מזבח החיצון."

אלא, טעמא דמעטיה קרא לדם,

הא לאו הכי -

132 וכל קרבן מנחתך במלח ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח

133 גירסת וילנא : (מנחה)

ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו ונצק עליה שימן ונתן עליה לבנה

134 והגדלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלויים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו

מכתוב בתורה

רפ"י

דַם שְׂבִישְׁלוֹ. בֵּין דְּחֹלִין בֵּין דְּקִדְּשִׁים וְאִכְלוּ אִינוּ עֹבֵר עָלָיו דְּהָא לֹא חֵיִיבָה תּוֹרָה אֲלֵא עַל הַדָּם הָרָאוּי לְכַפֵּרָה וְדָם קִדְּשִׁים מְשַׁבֵּשְׁלוּ לֹא חֲזִי לְמִילְתָּיהּ וְנִפְקַּ מִתּוֹרַת דָּם וּמִלִּיחַ הָרִי הוּא כְּרוּתָח:

מַהוּ דְּתִימָא מִישְׁדָּא בֵּה מִשְׁהוּ לְמַצוֹה בְּעִלְמָא. וּמִשּׁוּם הֵהוּא מִשְׁהוּ לֹא נִפִּיק מִתּוֹרַת דָּם:

הָהוּא אֲמִינָא: דָּם לִיבְעֵי מַלְחָה - כִּיּוֹן דְּמַלְחָהּ נִפִּיק לִיה מִתּוֹרַת דָּם!
 דְּאָמַר זְעִירִי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: דָּם שְׂבִישְׁלוֹ - אִינוּ עֹבֵר עָלָיו.
 וְרַב יְהוּדָה אָמַר זְעִירִי: דָּם שְׂמַלְחוֹ - אִינוּ עֹבֵר עָלָיו.
 וְרַב יְהוּדָה דִּידֵיהּ אָמַר: אֲבָרִים שְׂצֻלָּאן וְהַעֲלֹן,
 אִין בְּהֵם מִשּׁוּם: "**לָרִים נִיחֻס**"¹³⁵ (וּיְקָרָא א, ט).

מַהוּ דְּתִימָא: מִישְׁדָּא בֵּה מִשְׁהוּ לְמַצוֹה בְּעִלְמָא,
 קָא מִשְׁמַע לָן.

11. כא, א

רס"י

הקפה. כמו (שמות טו) קפאו תהומות:
(קפה באור). ואכלו חייב משום דם או חלב:
בחמה. הדרא לכמות שהיה צלולה לכך חייב:
דם שקרש. קא סלקא דעתך ואפילו דחולין:
כאן בחטאות החיצונות. הא דקתני הקפה את הדם בחמה ואכלו חייב והוא הדין לשל חולין הואיל ואכלו לכפרה בקדשים:
והא דאמר זעירי אינו עובר עליו בחטאות הפנימיות. כגון פרים ושעירים הנשרפים וטעמא מפרש לקמן:
הלכך. דאמרת אמרינן הואיל וכנגדו ראוי:
דם חמור. אע"פ שאינו ראוי לקרבן ואיכא למימר דלא חייבה תורה כרת אלא על דם הראוי לקרבן אלא אפילו חמור דאין קרבן בטמאין אפילו הכי חייב:

גופא:

"אמר זעירי אמר רבי חנינא:
דם שבישלו - אינו עובר עליו".

ייתיב רבא וקא אמר לה להא שמעתא.

איתיביה אביי:

"הקפה את הדם ואכלו,

או שהמחה את החלב וגמעו - חייב!"

לא קשיא:

כאן - שהקפה באור,

כאן - שהקפה בחמה.

באור - לא הדר,

בחמה - הדר.

בחמה נמי, לימא: הואיל ואידחי אידחי!

דקא בעא מיניה רבי מני מרבי יוחנן:

דם שקרש ואכלו - מהו?

אמר ליה: הואיל ונדחה ידחה!

אישתיק.

אמר ליה:

דלמא ודאי,

כאן - בחטאות החיצוניות,

כאן - בחטאות הפנימיות.

אמר: אדפרתן מילתא,

דאמר רב חסדא:

דם שקרש בחטאות ואכלו - חייב,

"ולקח ... ונתן"¹³⁶ (ויקרא ד, כה) אמר רחמנא,

והאי בר לקיחה ונתנה הוא,

בחטאות הפנימיות ואכלו - פטור, **"וטבל ... והזה"**¹³⁷ (ויקרא ד, ו) אמר רחמנא,

והאי לאו בר טבילה והזאה הוא.

ורבא דידיה אמר:

אפילו בחטאות הפנימיות ואכלו - חייב,

הואיל וכנגדו ראוי בחטאות החיצונות.

אמר רב פפא:

הלכך דם חמור שקרש ואכלו - חייב,

הואיל וכנגדו ראוי בחטאות החיצונות.

¹³⁶ ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנת מזבח העלה ואת דמו ישפך אל יסוד מזבח העלה

¹³⁷ וטבל הכהן את אצבעו בדם והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרקת הקדש

12. כא, א

רש"י

חוצץ. לענין טבילה :
 סריד. שמתחיל להתייבש
 ולהדבק קצת חוצץ :
 לא סריד. שכשתולין בו אצבע
 נמשך והולך חוט ממנו (ופוסק
 הדם) :

אמר רב גידל אמר זעירי:
 דם בין לח בין יבש - חוצץ.

מיתיבי:
 "הדם,
 והדיו,
 והדבש,
 והחלב,
 יבשין - חוצצין,
 לחין - אינן חוצצין!"

לא קשיא:
 הא - דסריד,
 הא - דלא סריד.

13. כא, א

רס"י

תבונהו. מפרש לקמן :
מי מלח. מוריס :
שאינה שובתת. שמצויה בקיץ
 ובחורף ומלח סדומית והים
 משליכה לאגפה :
איסתרונקנית. מן הקרקע נעשית
 ובידי אדם :
מכל שהוא. בין סדומית בין
 אסתרונקנית :
מכל מקום. ואפילו מחוץ לארץ :
 סדומית דקה אסתרונקנית גסה :
יכול יתבוננו. יתן מלח הרבה
 כתבן בטיט :
כבנין. מלח הרבה שורה על
 שורה :
נותנת טעם [כבינה]. באדם :
תקריב בשבת ובטומאה. אם
 קרבן ציבור הוא ואשמועינן
 דמליחתן עבודה היא ודחי שבת
 וטומאה כשאר עבודות :
וכן לקדרה. אין צריך למולחה
 יותר :

"תמלח"¹³⁸ (ויקרא ב, יג) - לְמַאי אֶתְנָא?

לְכַדְתֵּינָא:

"במלח" (ויקרא ב, יג) - תְּבוּנָהוּ?

תְּלַמּוּד לומד: **"תמלח"**.

אִי **"תמלח"** - יָכוֹל בְּמֵי מֶלַח?

תְּלַמּוּד לומד: **"במלח"**.

"ולא תשביית מלח" - הָבָא מֶלַח שְׁאִינָה שׁוֹבֶתֶת,

וְאִיזוּ זֶז? מֶלַח סְדוּמִית.

וּמִנֵּין שְׂאֵם לֹא מֵצֵא מֶלַח סְדוּמִית שְׂמִיבִיא מֶלַח אִיסְתְּרוֹקְנִית?

תְּלַמּוּד לומד: **"תקריב"** - תְּקָרִיב כָּל שְׂהוּא.

"תקריב" - מִכָּל מְקוֹם תְּקָרִיב, וְאִפִּילוּ בְּשַׁבָּת תְּקָרִיב, וְאִפִּילוּ בְּטוּמְאָה.

מַאי **"תבונהו"**?

אָמַר רַבָּה בְּרַ עוּלָא:

הָכִי קָאָמַר: יָכוֹל יִתְבְּנְנוּ כְּתָבָן בְּטִיט.

אָמַר לִיה אַבִּי:

אִי הָכִי, יִתְבְּנְנוּ מִיבְעֵי לִיה!

אֵלָא אָמַר אַבִּי:

יָכוֹל יַעֲשֻׁנוּ כְּבָנִין.

אָמַר לִיה רַבָּא:

אִי הָכִי, 'יבְנְנוּ' מִיבְעֵי לִיה!

אֵלָא אָמַר רַבָּא:

יָכוֹל תְּבוּנָהוּ.

מַאי תְּבוּנָהוּ?

אָמַר רַב אֲשִׁי:

יָכוֹל יִתֵּן בּוֹ טַעַם כְּבִינָה?

תְּלַמּוּד לומד: **"תמלח"**.

כִּיצַד הוּא עוֹשֶׂה?

מִבִּיא הָאֶבֶר וְנוֹתֵן עָלָיו מֶלַח וְחוֹזֵר וְהוֹפֵכּוֹ, וְנוֹתֵן עָלָיו מֶלַח, וּמַעֲלָהוּ.

אָמַר אַבִּי:

וְכֵן לְקַדְרָה.

¹³⁸ וְכָל קָרְבָּן מִנְחָתָהּ בְּמֶלַח תְּמִלַּח וְלֹא תִשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיהָ מִעַל מִנְחָתָהּ עַל כָּל קָרְבָּנָהּ תְּקָרִיב מֶלַח

14. כא, ב - כב, א

רס"י

שעל הכבש כו'. שנופל שם כשמו לחין (את הקומץ) את האברים כדאמרן לקמן בשלשה מקומות נתונה:

אין מועלין בו. דשוב אינו ראוי: מאי קראה. דשעל גבי האבר מועלין דכתיב והשליכו עליהם הכהנים מלח והעלו אותם עולה אלמא דאבר עם מלחו שניהם קרויין עולה:

תנן התם. במסכת שקלים על שבעה דברים התנו ב"ד ואלו שנים מהם על המלח ועל העצים של קדש:

שהכהנים נאותין בהן. נהנין מהן:

למלוח קרבנם. עולותם ומנחתם שהן מביאין:

לאכילת קרבנם. כלומר לאכילה המגיע לחלקם כגון חזה ושוק חטאות ואשמות שהיחיד מביא והן אוכלין:

מאי בעו התם. חולין בעזרה: הכי גרסינן יאכלו שיאכלו עמה כולה בתורת כהנים קא דריש (עמה כו') האי קרא והנותרת ממנה וגוי דכתיב ברישיה דקרא יאכלו אהרן ובניו ובסיפיה כתיב יאכלו ודריש התם יאכלו שיאכלו עמה חולין ותרומה בזמן שהיא מעוטה יאכלו דסיפא שלא יאכלו עמה חולין ותרומה בזמן שהיא מרובה:

כא, ב

תנו רבנן:

"מלח: שעל גבי האבר - מועלין בו, שעל גבי הכבש,

ושבראשו של מזבח - אין מועלין בו".

ואמר רב מתנה:

מאי קראה?

"והקרבנתם לפני ה' והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו אותם עולה לה" (יחזקאל מג, כד).

תנן התם:

על המלח,

ועל העצים - שיהו הכהנים נאותין בהן".

אמר שמואל:

לא שנו אלא לקרבנם,

אבל לאכילה - לא.

קא סלקא דעתך: מאי "לקרבנם"?

למלוח קרבנם.

ל"אכילה"?

אכילת קדשים.

השתא למלוח עורות קדשים - יהבינן,

לאכילת קדשים - לא יהבינן?!

דתניא:

"נמצאת אתה אומר בשלשה מקומות המלח נתונה: בלשכת המלח,

ועל גבי הכבש,

ובראשו של מזבח.

"בלשכת המלח" - ששם מולחין עורות קדשים.

"על גבי הכבש" - ששם מולחים את האברים.

"בראשו של מזבח" - ששם מולחין: הקומץ,

והלבונה,

והקטורת,

ומנחת כהנים,

ומנחת כהן משיח,

ומנחת נסכים,

ועולת העוף".

אלא מאי "לקרבנם"? לאכילת קרבנם.

ומאי "לאכילה" אכילה דחולין.

חולין"? פשיטא!

מאי בעו התם!

אף על גב דאמר מר: "לאכלו" - שיאכלו עמה חולין ותרומה,

כדי שתהא נאכלת על השובע",

אפילו הכי, מלח דקדשים לא יהבינן להו.

אמר ליה רבינא לרב אשי:

הכי נמי מסתברא,

דאי סלקא דעתך: מאי "לקרבנם"? למלוח.

רפ"י

לבונה מתוך ביתו. דכתיב (ויקרא ב) ונתן עליה לבונה והדר והביאה אל בני אהרן: **והביא עצים.** דכתיב על העצים אשר על האש: **עצים משל ציבור.** מפרש לקמן: **עצים ומלח נוהגים בכל הזבחים.** מלח בא עם הקומץ בכלי: **ברית עולם.** בלחם הפנים כתיב: **מה להלן משל ציבור.** דכתיב מאת בני ישראל: **לא נצרכא.** להתנות לבית דין שיהו כהנים מולחין קרבנם משל הקדש: **אלא לבן בוכרי.** האומר אין כהנים חייבים בשקלים: **כל כהן ששוקל.** שמביא שקלו ללשכה באדר: **אינו חוטא.** מדקאמר אינו חוטא מכלל דלכתחילה לא מיחייב וטעמא מפרש במס' שקלים דכתיב כל העובר על הפקודים ושבת לוי לא נפקד ואע"ג דאיכא למימר הא מייתי חולין לעזרה אפילו הכי אינו חוטא כדמפרש לקמן: **כל כהן שאינו שוקל חוטא.** בשקלים מפרש טעמא דכתיב זה יתנו זה בגימטריא שנים עשר שבטים והיינו שבת לוי וכל העובר מפרש התם כל העובר בים סוף: **לעצמן.** להנאתן וקא פריך ולבן בוכרי כו': **סד"א וכו'.** והשתא מפרש לא נצרכא דלעיל: **כי זכי להו רחמנא.** לשכה למלוח קרבנם משל הקדש לישראל הוא דזכי להו משום דאית להו לשכה כלומר שהם נתנו השקלים בלשכה שמהן נקנה המלח אבל כהנים שאין חייבין לשקול לא להכי איצטריך תנאה:

טעמא דאתני בית דין, הא לא אתני בית דין - לא, השתא לישראל - יהבינן, לפניהם - לא יהבינן?!

דתניא:

"יכול האומר: 'הרי עלי מנחה' יביא מלח מתוך ביתו בדרך שמביא לבונה מתוך ביתו? ודין הוא, נאמר: 'הביא מנחה והביא מלח', ונאמר: 'הביא מנחה והביא לבונה' - מה לבונה מתוך ביתו, אף מלח מתוך ביתו! או בלך לדרך זו: נאמר: 'הביא מנחה והביא מלח', ונאמר: 'הביא מנחה והביא עצים' - מה עצים משל ציבור אף מלח משל ציבור! נראה למי דומה? דנין דבר הנוהג בכל הזבחים, מדבר הנוהג בכל הזבחים, ואל תזכיר לבונה שאינה נוהגת בכל הזבחים. או בלך לדרך זו: דנין דבר הבא עמה בכלי אחד, מדבר הבא עמה בכלי אחד, ואל יזכירו עצים שאינן באין עמה בכלי אחד! תלמוד לומר: 'ברית מלח עולם הוא'¹³⁹ (במדבר יח, יט), ולהלן הוא אומר: 'מאת בני ישראל ברית עולם'¹⁴⁰ (ויקרא כד, ח) - מה להלן - משל ציבור, אף כאן - משל ציבור."

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי:

הכי קאמר רב שישא בריה דרב אידי: לא נצרכא אלא לבן בוכרי, דתנן:

"אמר רבי יהודה:

העיד בן בוכרי בביבנה: "כל כהן ששוקל - אינו חוטא".

אמר לו רבן יוחנן בן זבאי:

לא כי אלא כל כהן שאינו שוקל - חוטא,

אלא שהבהנים דורשין מקרא זה לעצמן:

"וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז) -

הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו היא - היאך נאכלין? (שקלים א, ד).

ולבן בוכרי, כיון דלכתחילה לא מיחייב לאיתויי,

כי מייתי נמי חוטא הוא,

דקא מעייל חולין לעזרה!

דמייתי ומסר להון לציבור.

כב, א סלקא דעתך אמינא: אפי' זכי להו רחמנא לישראל, דאית להו לשכה, לפניהם דלית להו לשכה - לא זכי להו רחמנא, קא משמע לן.

¹³⁹ כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לה ולבניה ולבנותיה אתה להם עולם ברית מלח עולם הוא לפני ה' לה ולזרעו אתה

¹⁴⁰ ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד מאת בני ישראל ברית עולם

15. כב, א

רס"י

חדתי. לר' אלעזר בן שמוע בעינן
חדתי:
הכא נמי בחדתי. שעדיין לא
נשתמש בהן ארונה:
עיוזא. עז של ברזל נותנין עליו
להכבידו:
עיוזא דקורקסא. קורקסא נסר
גדול מלא יתידות:
דיישי דישא. שנותנין אותו על
התבואה וקושרין בו שוורים
ומושכין אותו ונידושת
התבואה:
מאי קרא. מוריגים לצורך דישה
דכתיב מורג וכתוב תדוש:
חרץ. יפה ומצמיד:

[ונאמר: "הביא מנחה והביא עצים" - מה עצים משל ציבור אף מלח משל ציבור!]

...

תלמוד לומר: "ברית מלח עולם הוא" ¹⁴¹ (במדבר יח, יט),
ולהלן הוא אומר: "מאת בני ישראל ברית עולם" ¹⁴² (ויקרא כד, ח) -
מה להלן - משל ציבור,
אף כאן - משל ציבור".

ועצים דפשיטא ליה לתנא דמשל ציבור - מנלן?

דתנא:

"יכול האומר: "הרי עלי עולה" - יביא עצים מתוך ביתו?
בדרך שמביא נסכים מתוך ביתו?

תלמוד לומר: "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" ¹⁴³ (ויקרא א, ח) -
מה מזבח - משל ציבור,
אף עצים, ואש - משל ציבור,
דברי רבי אלעזר בר רבי שמעון.
רבי אלעזר בן שמוע אומר:
מה מזבח - שלא נשתמש בו הדיוט,
אף עצים, ואש - שלא נשתמש בהן הדיוט".

מאי בינייהו?

איכא בינייהו:
חדתי.

ועתיקי לא?!

והכתיב: "ויאמר ארונה אל דוד:

יקח ויעל אדוני המלך הטוב בעיניו,

ראה הבקר לעולה, והמזריגים וכלי הבקר לעצים" (שמואל ב כד-כב)!

הכא נמי, בחדתי.

מאי "מזריגים"?

אמר עולא:
מטה של טרבל.

מאי "מטה של טרבל"?

אמר רב יהודה:
עיוזא דקורקסא דדשו בה דישתאי.

אמר רב יוסף:

מאי קראה? "הנה שמתיך למורג חרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים" ¹⁴⁴ (ישעיה מא, טו).

¹⁴¹ כל תרומות הקדשים אשר ורימו בני ישראל לה' נתתי לה ולבנותי ולבנותיך אתה להק עולם ברית מלח עולם הוא לפני ה' לה ולזרעך אתה

¹⁴² ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד מאת בני ישראל ברית עולם

¹⁴³ וערכנו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר על העצים אשר על האש אשר על המזבח

¹⁴⁴ הנה שמתיך למורג חרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים ותדק וגבעות כמץ תשים

16. כב, א-ב

רס"י

מתני'

במנחת כהנים כשרה. שהרי כולו כליל כמותו: ר' יהודה אומר אם נתערב הקומץ במנחת נסכים ומנחת כהן משיח פסולה. לפי שהקומץ דמנחת נדבת ישראל בלילתו עבה לוג לעשרון: ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים בלילתן רכה שלשה לוגין לעשרון דכתיב במנחת נסכים כלול ברביעית ההין שמן ויליף חביתין מינה שלשה לוגין לעשרון בפי' התכלת (לקמן נא):

והן בולעות זו מזו. הקומץ בולע ממנחת נסכים והוה ליה ריבה שמנה ומנחת נסכים נמי פסולה דהוה ליה חיסר שמנה והאי דקתני פסולה ולא קתני פסולות משום דכולה מתניתין בלישנא דחדא מנחה איירי ורישא נמי הכי תנא נתערב קומצה בקומץ חבירתה כשרה והוה ליה למיתני כשרות:

אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה. שנפלה זו בצד זו ונשאר מזו כדי קומץ שלא נתערב כשרות ואם לאו פסולות דאמר בתורת כהנים מסלתה ולא מסלת חבירתה:

לא יקטיר. אפי' כל המעורבת דאין הקטרה מצוה אלא בקומץ ומקמץ נמי לא מצי קמץ שני קומצים דדלמא בכל קומץ וקומץ יש מזה שנתערב וליכא קומץ שלם מחמת מנחה:

ואם הקטיר. כל המעורבת היא לא עלתה לבעלים דהא לא נקמצה ואין מנחת נדבה נותרת בלא קמיצה:

נתערב קומצה בשיירה. לא יקטיר את כולה משום דשירים אסורין להקטיר דכתיב לא תקטירו ממנו אשה לה' (ויקרא ב) כל שממנו לאשים הרי הוא בבל תקטירו:

גמ'

דם. דקדשים:

כשר. לזריקה:

נתערב ביין. שהוא אדום:

רואין אותו כאילו הוא מים. ואם היה מים והיה מראית הדם ניכר ביניהם כשר:

בדם הבהמה. של חולין:

רואין אותו. את של חולין:

אין דם מבטל דם. וכשר:

הדבר ידוע כו'. אפילו הכי קרי ליה אכתי נמי דם שעיר ואף על פי שנתערב בו דם הפר כדאמרין במסכת יומא (דף נג:): עירה דם הפר לתוך דם השעיר:

מכאן לעולין כו'. והני דמים דמתני' דזבחי' עולין נינהו ולא מבטלי אהדדי:

מתניתין

נתערב קומצה בקומץ חבירתה,

במנחת כהנים,

במנחת כהן משיח,

במנחת נסכים - נשרה.

רבי יהודה אומר:

במנחת כהן משיח,

במנחת נסכים - פסולה,

שזו - בלילתה עבה,

וזו - בלילתה רכה,

והן בולעות זו מזו.

גמרא

תנן התם:

"דם:

שנתערב במים,

אם יש בו מראית דם - נשר,

נתערב ביין - רואין אותו כאילו הוא מים,

נתערב בדם בהמה,

או בדם חיה - רואין אותו כאילו הוא מים.

רבי יהודה אומר:

אין דם מבטל דם" (זבחים עז:).

אמר רבי יוחנן:

ושניהם מקרא אחד דרשו: **"ולקח מדם הפר ומדם השעיר"**¹⁴⁵ (ויקרא טז, יח) -

הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדמו של שעיר,

רבנן סברי: מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה.

ורבי יהודה סבר: מכאן למין במינו שאינו בטל.

כב,

"רבנן סברי: מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה".

ודלמא: משום דמין במינו הוא!

אי אשמעין: מין במינו ולא אשמעין עולין - כדקא אמרת,

השתא דאשמעין עולין, משום דעולין.

ודלמא: עד דאיכא מין במינו ועולין!

קשיא.

"ורבי יהודה סבר: מכאן למין במינו שאינו בטל".

ודלמא: משום דעולין הוא!

אי אשמעין: עולין, מין בשאינו מינו - כדקא אמרת,

השתא דאשמעין: מין במינו - משום דמין במינו הוא.

ודלמא: עד דאיכא מין במינו ועולין!

קשיא.

¹⁴⁵ ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וקבר עליו ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב

17. כב, ב

רס"י

מין במינו. שמן ושמן :
 ודבר אחר. סולת :
 סלק את מינו. שמן דקמץ משום
 נדבה כמי שאינו ונמצא סולתו
 של קומץ רבה על שמן הנבלע בו
 ומבטלה :

תנן:

"רבי יהודה אומר:¹⁴⁶ **במנחת כהן משיח,****ובמנחת נסכים - פסולה,****שזו - בלילתה עבה,****וזו - בלילתה רפה,****והן בולעות זו מזו".****וכי "בולעות זו מזו" - מה הני? מין במינו הוא!****אמר רבא:****כגא****קסבר רבי יהודה:**

כל שהיא מין במינו, ודבר אחר - סלק את מינו כמי שאינו,
ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו.

¹⁴⁶ גירסת וילנא : (במנחת כהנים)

18. כג, א

רס"י

ששמונו. שנתן עליו שמן לאחר שקמצו:
הוא עצמו. כלומר תחילת מצוה שישפשפנו לקומץ בשירי מנחה אחד מן הלוגין וכל שכן דאם שמונו כשר:
שלא יקבע לה שמן. בעוד שלא נקמצה אבל לאחר קמיצה אם שמנה קצת כשר:
יקריב. דרבנן לטעמייהו דעולין אין מבטלין זה את זה:
רבי יהודה אומר לא יקריב. ואפי' רבנן לא אמרי יקרב אלא משום דעולין אין מבטלין זה את זה והיכא דאיתיה אמנחת נדבה שדינן ליה אבל אם נפל שמן בקומץ דחוטא אפילו לרבנן לא יקרב:

איתמר:

קומץ דמנחת חוטא ששמונו:

רבי יוחנן אומר:

פסול.

וריש לקיש אומר:

הוא עצמו משכשכו בשירי הלוג ומעלהו.

והכתוב: **"לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה"**¹⁴⁷ (ויקרא ה, יא)!

ההוא שלא יקבע לה שמן פחברותיה.

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש:

"חרב שנתערב בבלול - יקריב.

רבי יהודה אומר:

לא יקריב."

מאי לאו קומץ דמנחת חוטא דאי'ערב בקומץ דמנחת נדבה!

לא!

מנחת פרים ואילים, במנחת כבשים.

והא בהדיא קתני לה:

"מנחת פרים ואילים במנחת כבשים,

וחרב שנתערב בבלול - יקרב.

רבי יהודה אומר:

לא יקרב!"

פירושי קמפרש לה!

¹⁴⁷ ואם לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר הטא עשירית האפה סלת לחטאת לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה כי חטאת הוא

19. כג, א

רס"י

מנחת נסכים של פרים ואילים.
 חריבה לגבי מנחת נסכים כבש
 דכבש הוי שלשה לוגין לעשרון
 דכתיב בפרשת שלח לך סלת
 עשרון בלול ברביעית ההין שמן
 והין שנים עשר לוגין ושל פרים
 ואילים שני לוגין לעשרון דכתיב
 בפר בלול בשמן חצי ההין דהיינו
 ששה לוגין ושלשה עשרונים סלת
 ובאילים סלת שתי עשרונים
 בלול בשמן שלישית ההין והיכא
 דנתערבה מנחת פרים במנחת
 כבשים התם ודאי לא יקרב
 משום דנמצאת העבה רכה אבל
 קומץ דמנחת חוטא דאיערב
 בקומץ דמנחת נדבה יקרב:
פרושי קמפרש. והכי קאמר
 מנחת פרים בשל כבשים דהיינו
 חרב שנתערב בבלול דבלועין זה
 מזה אפי' הכי לרבנן יקרב דאין
 עולין מבטלין זה את זה:
רבי יהודה אומר לא יקרב.
 דשאינו מינו רבה עליו ומבטלו:
על גבי עצים. והניח הקומץ
 עליו:
מהו. מי הוי חסר קומץ או לא מי
 אמרינן חבורי עולין מה שהוא
 מחבר השמן לקומץ שחוזר ונותן
 הקומץ על העצים:
כעולין דמו. כאילו הוי השמן
 מובלע בקומץ וכשר או לאו
 כעולין ופסול:
המעלה. בחוץ:
עולין. בשר חבורי עולין עצם:
 שמן לאו מין סלת היא:
עצם אי פריש. כגון פוקעין לאו
 מצוה לאהדורי בפרק גיד הנשה
 (חולין ז.) הלכך לאו כעולין דמו
 לשון אחר קומץ שמיצה שמנו על
 גבי עצים מהו מי בעיא להקטיר
 עצים עם קומץ או לא חבורי
 עולין שמן שמחבר לקומץ כעולין
 דמו ואם אינו מקטירו הוי
 כקומץ חסר או לא כעולין ולא
 איכפת לן:

בְּעִי רְבִיא:

"קומץ שמיצה שמנו על גבי עצים - מהו?

חיבורי עולין כעולין דמו?

או:

לאו כעולין דמו?

אמר ליה רבינא לרב אשי:

לאו היינו דרבי יוחנן וריש לקיש?

דאיתמר:

המעלה אבר שאין בו כזית, ועצם משלימו לכוזית:

רבי יוחנן אמר: חייב.

ריש לקיש אמר: פטור.

"רבי יוחנן אמר: חייב" - חיבורי עולין כעולין דמו.

"ריש לקיש אמר: פטור" - חיבורי עולין לאו כעולין דמו.

תיבְּעִי לְרַבִּי יוֹחָנָן,

וְתִבְּעִי לְרִישׁ לִקְיִישׁ.

"תיבְּעִי לְרַבִּי יוֹחָנָן" - עד כאן לא קא אמר רבי יוחנן הָתָם אֵלָּא בְּעֵצִים דְּמִינָא דְּבִשְׁרָהּ הוּא,

אֲבָל הָאִי דְּלָאוּ דְּמִינָא דְּקוּמָץ הוּא - לֹא.

או דלמא:

אפילו לריש לקיש לא קא אמר אֵלָּא בְּעֵצִים, דְּבִר מִפְּרִשׁ הוּא?

ואי פריש - לאו מצוה לאהדורי,

אֲבָל שְׁמֵן דְּלָאוּ בִּר מִפְּרִשׁ הוּא - לֹא.

או דלמא:

לא שנא?

תיקו.

20. כג, א-ב

רס"י

מתניתין

מתני' שתי מנחות כו' כבר פירשתי למעלה (דף כב.):

גמ'

נבילה בטלה בשחוטה. אם יש שתי חתיכות (אחת) שחוטה ואחת נבילה ואין ידוע איזוהי בטלה בהן שאם נגע באחת מחתיכות אינו טמא דאמרינן שחוטה היא:

שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבילה. והוה ליה מין בשאינו מינו ובטל לדברי הכל:

ושחוטה אינה בטילה בנבילה. אם יש שתי חתיכות נבילה ואחת שחוטה ביניהן אינה בטילה ואם נגעה אחת מהן בתרומה אינה נשרפת עליה אלא תולין דשמא זו היא השחוטה:

שאפשר לנבילה שתיעשה שחוטה. לקמיה מפרש טעמא דרב חסדא דאזיל בתר מבטל והואיל ואי אפשר לרוב להיות כמועט הוי כמין בשאינו מינו ולא אזלינן בתר בטיל דאף על גב דאפשר למועט להיות כמרוכה הוי כמין בשאינו מינו:

פרחה טומאה. דכתיב (דברים יד) לגר אשר בשעריך תתננה ואמרינן בבכורות (דף כג:) הראויה לגר קרויה נבילה:

כל שאפשר לו. לבטל דהיינו מועט להיות כמוהו של מבטל אינו בטל הלכך נבילה אינה בטילה בשחוטה אבל שחוטה בטילה בנבילה דאי אפשר לשחוטה שתיעשה נבילה ואם נגעה אחת מן החתיכות בתרומה נשרפת עליה דרבי חנינא אזיל בתר בטיל:

הא מין במינו בטל. הלכך בין נבילה בשחוטה בין שחוטה בנבילה בטלין:

בתר חזותא אזיל. דקאמרי' לעיל אין דם מבטל דם ואע"ג שא"א לה להיות כזה הי"נ אזיל בתר חזותא והואיל ושניהם מין (כשר) אין בטלים זה בזה:

בטלות זו בזו. ורבי חנינא ורב חסדא מפרשי טעמא דרבי חייא ובהא פליגי דרב חסדא סבר נבילה בשחוטה א"ר חייא ולא שחוטה בנבילה ורבי חנינא מפרש איפכא:

לעולם אליבא דרבי יהודה כו'. ואי קשיא גבי דמים דא"ר יהודה לעיל אין דם חולין מבטל דם קדשים בשלמא לרבי חנינא הכא אפשר לקדשים להיות כמבטלין כחולין שכשילין לילה אחד יצא מקדושתו כחולין אלא לרב חסדא ליבטל דהא אי אפשר לחולין להיות כקדשים וה"ל מין בשאינו מינו לרב חסדא והוי דלא כר' חייא:

הוה ליה שירים. מה שנשתייר ממנחה זו ולא מבטלי שירים דהך מנחה לטיבלא דאידיך מנחה מה שנערב שאין ניכר דלהוי ליה כמנחה שחסרה קודם קמיצה אלא תיהוי קמיצה לאידך:

שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה - בשירות, ואם לאו - פסולות.

קומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה - לא יקטיר, ואם הקטיר -

זו שנקמצה - עולה לבעלים, וזו שלא נקמצה - לא עולה לבעלים.

נתערב קומצה בשיריה, או בשיריה של חבירתה - לא יקטיר, ואם הקטיר - עולה לבעלים.

גמרא

אמר רב חסדא:

נבילה בטילה בשחוטה, שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבילה. ושחוטה אינה בטילה בנבילה, שאפשר לנבילה שתעשה שחוטה, דלכי מסרחה - פרחא טומאתה.

ורבי חנינא אמר:

כל שאפשר לו להיות כמוהו - אינו בטל, וכל שאי אפשר לו להיות כמוהו - בטל.

אליבא דמאן?

אי אליבא דרבנן - הא אמרי: עולין - הוא דלא מבטלי אהדדי, אבל מין במינו - בטל.

כג,

אי אליבא דרבי יהודה - והא רבי יהודה בתר חזותא אזיל, ואידי ואידי מין במינו הוא!

אלא, אליבא דרבי חייא.

דתני רבי חייא:

"נבילה ושחוטה בטילות זו בזו".

רבי חייא אליבא דמאן?

אי אליבא דרבנן - הא אמרי עולין הוא דלא מבטלי אהדדי, הא מין במינו בטיל! ואי אליבא דרבי יהודה - כל מין במינו לרבי יהודה לא בטיל!

לעולם, אליבא דרבי יהודה,

וכי קא אמר רבי יהודה: מין במינו לא בטל - הני מילי היכא דאפשר ליה למיהוי כוותיה, אבל היכא דלא אפשר ליה למיהוי כוותיה - בטל, ובהא קא מיפלגי:

דרב חסדא סבר: בתר מבטל אזלינן,

ורבי חנינא סבר: בתר בטל אזלינן.

תנן:

"שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו,

אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה - בשירות, ואם לאו - פסולות"

והא קא פיון דקמיון ליה מתדא אידיך הוה ליה שירים ולא קא מבטלי שירים לטיבלא.

רש"י

עולין הוא דלא מבטלין. ושירים לאו עולין נינהו:
לימא דלא כרבי חייא. דאמר לא אמר ר' יהודה דאין בטל אם לא היכא דאפשר למיהוי כוותיה ואמאי דלא מבטל ליה טיבלא לשירים דתיהוי כריבה סלתה לא מצי למפרך לרבי חנינא דנימא מהכא דבתר מבטל אזלינן דאי בתר בטל אזלינן שירים מי הוה טיבלא דאי נמי בתר בטל אזלינן וטיבלא מבטל לשירים לא הוה ריבה סלתה דבטל כמאן דליתיה דמי ולא אייתר ליה:
הקטרה בשירים. כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' (ויקרא ב') ואמרינן כל שממנו לאשים דהיינו שירים הרי הוא בבל תקטירו אלמא איכא הקטרה בשירים:
אין הקומץ מבטל את חבירו. דהא אפי' רבי יהודה מודה דלא פליג רבי יהודה במתני' אנתערב קומצה בקומץ חבירתה:
הקומץ שנתערב. מתני' היא וכבר פירשתי למעלה:
דכל מורתא ופורתא חזי למקמץ מיניה. אי לא נתערב:
לא יקטיר. דאין מצות הקטרה אלא בקומץ:
תיבלה בקצח. לעיסת פסח:

מני?

אי רבנן - הא אמרי עולין הוא דלא מבטלי הדדי,
הא מין במינו - בטל!

אלא פשיטא רבי יהודה.

בשלמא למאן דאמר: "בתר בטל אזלינן" -
בטל הוי כמבטל, דלכי קמיין מאידך, הוה להו שירים כי הני,
אלא למאן דאמר: "בתר מבטל אזלינן" - שירים מי קא הוה טיבלא!
לימא¹⁴⁸ דלא כרבי חייא?

התם כדרבי זירא,

דאמר רבי זירא:

נאמרה הקטרה בקומץ,
ונאמרה הקטרה בשירים,
מה הקטרה האמורה בקומץ - אין הקומץ מבטל את חבירו,
אף הקטרה האמורה בשירים - אין שירים מבטלין את הקומץ.

תא שמע:

"הקומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה - לא יקטיר,
ואם הקטיר - זו שנקמצה עלתה לבעלים,
וזו שלא נקמצה - לא עלתה לבעלים".
ולא קא מבטיל ליה טיבלא לקומץ.
מני?

אי רבנן - הא אמרי עולין הוא דלא מבטלי הדדי,
הא מין במינו - בטל!

אלא פשיטא רבי יהודה.

בשלמא למאן דאמר: "בתר מבטל אזלינן", מבטל הוי כבטל,
דכל פורתא חזי למקמץ מיניה, והוי ליה מין ומינו, ומין במינו לא בטל,
אלא למאן דאמר: "בתר בטל אזלינן" - קומץ מי קא הוי טיבלא?
לימא דלא כרבי חייא!

הא נמי כדרבי זירא.

תא שמע:

"נתערב קומצה בשירים של חבירתה - לא יקטיר,
ואם הקטיר - עלתה לבעלים".
והא הכא: דלא הוי מבטל כבטל,
ולא בטיל כמבטל¹⁴⁹.
ולא קא מבטלי ליה שירים לקומץ.

מני?

אי רבנן וכו'

אמר רבי זירא:

נאמרה הקטרה בקומץ, ונאמרה הקטרה בשירים,
מה הקטרה האמורה בקומץ - אין קומץ מבטל את חבירו,
אף הקטרה האמורה בשירים - אין שירים מבטלין את הקומץ.

תא שמע:

"תיבלה בקצח בשומשמין ובכל מיני תבלין - בשרה,
מצה היא,
אלא שנקראת: מצה מתובלת".
קא סלקא דעתך: דאפיש לה תבלין טפי ממצה,

¹⁴⁸ גירסת וילנא: (אליבא דרב חסדא)

¹⁴⁹ צאן קדושים מוסיף מילים אלו

רש"י

הוּו ליה כתבלין. כלומר יצאה
מתורת מצה בתבלין:
דיקא נמי דקתני מצה היא.
אלמא רובה מצה:

בש'למא למאן דאמר: "בתר בטל אזלינן" - בטיל הוּו במבטל דלכי מעפשא הוּו לה כתבלין,
אלא למאן דאמר: "בתר מבטל אזלינן" - תבלין מי קא הוּו מצה?!

הכא במאי עסקינן:
דלא אפיש לה תבלין,
דרובה מצה היא ולא בטלה.

דיקא נמי,
דקתני: "מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת".

שמע מינה.

21. כג, ב - כד, א

רס"י

ביסא. כלי ששם בוללין מנחה:
והניחו בביסא. ואלו שני
 החצאין אין נוגעין זה לזה:
מהו. מי נטמא חבירו או לא:
כי תנן. בפרק חומר בקודש
 (חגיגה דף כ:): הכלי מצרף מה
 שבתוכו לקדש שאם נגע טבול
 יום במקצתו פסל את כולו:
ה"מ דנגעי אהדדי כו'. להכי
 נקט טבול יום משום דאין
 טומאתו חמורה לעשות ראשון
 ושני דאי טומאה אחרת ל"ל
 צירוף הא מטמא אותו הטמא
 את הכלי והכלי מטמא את
 השאר:

מי תנן כלי מחבר. הוה משמע
 דנגעי אהדדי והכלי מחברם
 כאילו הוי חד ואם נטמא זה
 נטמא זה מצרף משמע דאין
 נוגעין וזה מצרפן להיות אחד:
הושיט. חצי עשרון אחד לבין
 הנך חצי עשרון:
מהו. אם נגע טבול יום בזה מהו
 שיטמא אותן שנים:
אין צריך לכלי. כגון האי חצי
 עשרון שלישי דאין צריך לכלי
 דהא אינו מצטרף עם אלו
 למנחה אחת אין הכלי מצרפו
 וטהורים הראשונים:
הושיט טבול יום כו'. באוירן
 ולא נגע לא בהן ולא בכלי:
צירוף כלי דאורייתא. דאמרין
 (חגיגה דף כג:): כף אחת הכתוב
 עשאו לכל מה שבכף אחת לא
 שנה לחומרא כגון טומאה ול"ש
 לקולא כגון קמיצה דהוי כאילו
 נוגעין וקמיצה מעלייתא היא:
או דרבנן. ולחומרא ולא לקולא:
מזו בפני עצמה. משמע שעומד
 מזו בצד הכלי כדי קומץ שאינו
 מעורב וכן בזה:
הך דמערב הא לא נגע. בקומץ
 וקתני כשרות אלמא צירוף
 דאורייתא:
אמר רבא דילמא. לאו דקאי
 קומץ בפני עצמו:
בגושין המחולקין העשויין
כמסרק. גופי המנחה מחולקין
 מראש האחד מזו כדי קומץ ומזו
 כדי קומץ אבל בראש האחד
 נוגעין כמסרק זה שמצד אחד
 מחובר ומצד אחד שיניו
 מפוזרות:
מאי הוי עלה. דשני חצאים
 מחולקים מהו לקמץ מזה על זה
 משום צירוף כלי:
והרים ממנו. בקומצו:
דומיא דב' כלים. כגון דאין
 נוגעין זה בזה:

כי סליק רב פהנא, אשכחינהו לבני רבי חייא דיתבי וקאמר:

כד, א עשרון שחלקו ונהניחו בביסא, ונגע טבול יום באחד מהן - מהו?

כי תנן: "**כלי מצרף מה שבתוכו לקדש**" (חגיגה כ:): -

הני מילי היכא דנגעי בהדדי,
 אבל היכא דלא נגע בהדדי - לא,
 או דילמא:
 לא שנא?

אמר להו איהו: מי תנן: 'כלי מחבר'?! "**כלי מצרף**" תנן, כל דהו.

הושיט אחד לביניהן - מהו?

אמר ליה:
 צריך לכלי - כלי מצרפו,
 אין צריך לכלי - אין כלי מצרפו.

הושיט טבול יום את אצבעו ביניהן - מהו?

אמר להו:
 אין לך דבר שמיטמא מאוירו אלא כלי חרס בלבד.

הדר איהו בעא מיניה:
 מהו לקמוץ מזה על זה?
 צירוף דאורייתא או דרבנן?

אמרו לו:
 זו - לא שמענו,
 כיוצא בו - שמענו.

דתנן:
 "**שני מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו,**
אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה - כשירות,
ואם לאו - פסולות."

כי יכול לקמוץ מיהא כשירות - אמאי הך דמערב הא לא נגע!

אמר רבא:
 דלמא בגושין המחולקין העשויין כמסרק.

מאי הוי עלה?

אמר רבא:
 תא שמע:
 דתניא:

"**והרים ממנו**"¹⁵⁰ (ויקרא ו, ח) - מן המחובר,
 שלא יביא עשרון בשני כלים ויקמוץ,
 הא בכלי אחד דוקיא דשני כלים - קמין.

אמר ליה אביי:
 דילמא שני כלים!

¹⁵⁰ והרים ממנו בקמצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבנה אשר על המנחה והקטיר המזבח ויח ניחה אזכרתה לה'

היכי דמי?

רש"י

כגון קפיזא בקבא. שחקק מדה קטנה בתוך מידה גדולה ונותן בפנימי חצי עשרון וחציו בחיצון דאע"ג דעריבי שני החצאין מעילאי בגודש הכלי:

כיון דמפסקי מחיצתא מתתאי. דאין עירוב הגודש עירוב הואיל ואינו באויר הכלי ובהא דייקין הא כלי אחד דומיא דהאי שהוא בשני כלים כשר:

כגון עריבת. ארובה של תרנגולין ומחיצה נמוכה באמצעית כדי לחלוק בין מים למורסן ואותה מחיצה נמוכה ואינה מגעת לשפת העריבה הילכך לאו הפסק הוא דנגעי למעלה מן המחיצה שני החצאין באויר הכלי אבל הכא גבי ביסא דחלוקין הן לגמרי לא:

כגון קפיזא בקבא,

דאף על גב דעריבי מעילאי, כיון דמפסק מחיצתא דקפיזא מתתא - לא¹⁵¹.

"כלי אחד דומיא דשני כלים" - היכי דמי?

כגון עריבתה של תרנגולין,

ואף על גב דמפסקון מחיצתא - הא נגיע, אבל הקא דלא נגיע כלל - תיבעי לך.

¹⁵¹ גירסת השיטה מקובצת, וילנא לא גרס את המילה לא אלא הא

22. כד, א

רס"י

צירוף כלי וחיבור מים מהו.
כלומר חצי עשרון שנטמא
בצירוף כלי מהו שיטמא אחר
בחיבור מים כגון אם יש שני
חצאי עשרון בכלי ואין נוגעין
וחצי עשרון יש חוץ לכלי וחיבור
מים כגון נצוק או צנור מחבר את
של חוץ לכלי ומה שבתוך הכלי
ונגע טומאה בזה שבכלי שאינו
נוגע במים ונטמא חברו משום
צירוף כלי:
מהו. שיטמא את של זה בחיבור
מים:
ה"מ דגואי. לאותו שבכלי מהני
ולא לשל חוץ:
מחבר. וטמא החיצון:
חיבור מים וצירוף כלי. כגון אם
נטמא החיצון ונטמא זה שבכלי
בחיבור מים:
מהו. שיטמא זה את האחר
משום צירוף כלי מי אמרינן דלא
מהני צירוף אלא לטומאה
שאירעה בתוך הכלי או לא
אמרינן:

בְּעֵי רַבִּי יְרֵמְיָהּ:

צִירּוּף כְּלֵי וְחִיבּוּר מַיִם - מַהוּ?

כִּי תֵּנּוּ: "כְּלֵי מְצֻרָף מֵה שֶׁבְּתוֹכוֹ לְקַדָּשׁ" (חגיגה כ:)

הֲנִי מִלִּי דְּגֻּאִי,

אֲכַל מְבָרָאִי - לֹא,

אוּ דִּילְמָא:

כִּיּוֹן דְּמַחְבֵּר - מַחְבֵּר?

וְאִם תִּימְצִי לֹאמֹר: כִּיּוֹן דְּמַחְבֵּר - מַחְבֵּר,

חִיבּוּר מַיִם וְצִירּוּף כְּלֵי וְנִגַּע טָבּוּל יוֹם מִבְּחוּץ - מַהוּ?

כִּי תֵּנּוּ: "כְּלֵי מְצֻרָף" -

הֲנִי מִלִּי דְּנִגַּע מְגֻּאִי,

אֲכַל מְבָרָאִי - לֹא,

אוּ דִּילְמָא:

לֹא שְׁנָא?

תִּיקוּ.

23. כד, א

רס"י

ונטמא אחד מהו. ואח"כ הניח לשניהם בביסא ואין נוגעין דלהחיה ודאי לא מהני צירוף שיחזור זה ויטמא את זה שהרי לא היה בכלי בשעת טומאה (אלא אם כן) חזר טבול יום ונגע בטמא מהו שיקבל טומאה זו כדי לפסול חברו:

הא שבע ליה טומאה. ראשונה ולא יקבל עוד טומאה אחרת:

מדרס. ששכב עליו זב:

ועשאו וילון. פרשו לפני הפתח וקבעו שם:

טהור מן המדרס. ולא יטמא עוד אדם שהרי אין עשוי למדרס וכל שאינו ראוי למדרס אינו טמא מדרס דאמרינן במסכת חגיגה (דף כג:) מי שמיוחד לשיבה יצא זה שאומר לו עמוד ונעשה מלאכתנו אבל טמא מגע מדרס לטמא אוכלים ומשקים כמי שנגע במדרס:

אלא. להכי מהני ליה וילון שאם נגע בו זב קודם שעשאו וילון והיו עליו שתי טומאות מדרס ומגע עכשיו טהור מן המדרס מלטמא אדם או כלים ונשארה עליו תורת מגע לאוכלין ומשקין:

כי נגע בו זב מיהא טמא. נמי טומאת מגע אפי' לבסוף לאחר שנטמא מדרס חלה טומאת מגע להאי ענינא שכשיעשנו וילון ויטהר מן המדרס תחול עליו טומאת מגע:

ואמאי נימא הא שבע ליה. טומאת מדרס:

דילמא מקמי מדרס. נגע בו ואח"כ דרס עליו דהכא ליכא למיפך הא שבע ליה משום דטומאה אחרינא חמורה מן הראשונה וחלה עליה אבל הכא גבי עשרונות דאידי ואידי ראשונה ושניה קלה היא דבין זו ובין זו טומאת אוכלין היא ולא חיילא שניה כלל:

אלא מסיפא. נפקא דלא אמר שבע לה טומאה:

תחתון טומאת מדרס. שאפילו י מצעות תחתיו כולן מטמאות מדרס:

מגע מדרס. משום דנגע בעליון ונפקא מינה שכשיעשנו לתחתון וילון ויטהר מן המדרס עדיין יהא טמא טומאת מגע:

לימא שבע ליה. טומאת מדרס:

הכא בזה אחר זה. גבי חצאי עשרונים:

בעי רבא:

עשרון שחלקו ונטמא אחד מהו והניחו בביסא וחזר טבול יום ונגע באותו טמא - מהו?

מי אמרינן: שבע לו טומאה,

או:

לא?

אמר ליה אביי:

ומי אמרינן: שבע ליה טומאה?!

והתנן:

כד, ב "סדין טמא^א מדרס, ועשאו וילון - טהור מן המדרס, אבל טמא מגע מדרס.

אמר רבי יוסי:

באיזה מדרס נגע זה?

אלא שאם נגע בו הזב - טמא מגע הזב (כלים כז, ט).

כי "נגע בו הזב" מיהא טמא ואפילו לבסוף¹⁵².

אמאי? לימא: שבע ליה טומאה!

אמר ליה:

וממאי דהאי שאם נגע בו הזב לבתר מדרס?

דילמא: מקמי מדרס,

דהויא טומאה חמורה על טומאה קלה,

אבל הכא - דאידי ואידי טומאה קלה, לא!

אלא מסיפא: "מודה רבי יוסי:

בשני סדיניו המקופלין ומונחין זה על זה,

וישב זב עליהן,

שהעליון - טמא מדרס,

והתחתון - טמא מדרס ומגע מדרס,"

ואמאי לימא: שבע ליה טומאה!

התם - בבת אחת,

הכא - בזה אחר זה.

¹⁵² גירסת וילנא: (כטמא מדרס ואחר כך מגע הזב)

24. כד, א

רס"י

אבוד וראשון מצטרפין. ונטמא הראשון מחמת זה בצירוף כלי:
מופרש. שהפריש תחת זה אינו מצטרף לפסול עמו שהרי לא הופרש ע"מ להצטרף עם האבוד שהרי שניהם אבודים:
בני ביקתא דהדדי. בני בית אחד הן שכולן מכח מנחה אחד באו:
ביקתא. בי עקתא בית צר:
קמץ מן הראשון שניהם האחרים אין נאכלין. שהרי שניהם נזקקין לקומצו של ראשון וקומץ אינו מתיר אלא עשרון אותו חצי שהופרש ממנו ואחד מן החצאין הללו וכיון דלא ידע איזהו לא נאכל לא זה ולא זה:
ושירי דידיה. דאותו חצי עשרון ראשון שהופרש ממנו הקומץ:
והא איכא דנקא דקומץ דלא קריב. דהא תילתא דהאי קומצא אינו חשוב מחמת חצי עשרון השלישי הוא שהרי שלשתן הוזקקו לקומץ זה הילכך הוי האי קומץ חסר תילתא דמטי דנקא לכל חד משני חצאי עשרונים המכשירים את המנחה דנקא ששית דנקא קומץ לכל חצי עשרון מן השנים שהמנחה נכשרת בהן:
אמר רב אשי. הנך תרתי פירכי לאו פירכי דכיון דלא קמץ אלא מן האחד קמיצת המנחה בדעתא דכהן תליא וכהן כי קמץ אדעתא דעשרון חד הוא דקמץ הילכך קומץ קרב שירי ראשון נאכלין והשנים אינן נאכלין משום דאין לעמוד על סופו איזה מהן נצטרף עם הראשון בדעת הכהן להיות ניתר בקומץ:

אמר רבא:

עשרון שחלקו,

ואבד אחד מהן,

והפריש אחר תחתיו,

ונמצא הראשון,

והרי שלשתן מונחין בביסא:

נטמא אבוד - אבוד וראשון מצטרפין, מופרש אין מצטרף.

נטמא מופרש - מופרש וראשון מצטרפין, אבוד אין מצטרף.

נטמא ראשון - שניהם מצטרפין.

אביי אמר:

אפילו נטמא אחד מהן נמי - שניהם מצטרפין.

מאי טעמא?

כולהו בני ביקתא דהדדי נינהו.

וכו לענין קמיצה,

קמץ מן האבוד:

שיריו וראשון - נאכלין,

מופרש - אינו נאכל.

קמץ מן המופרש:

שיריו וראשון - נאכלין,

אבוד - אינו נאכל.

קמץ מן ראשון:

שניהם - אינן נאכלין.

אביי אמר:

אפילו קמץ מאחד מהן - שניהן אינן נאכלין.

מאי טעמא?

כולהו נמי בני ביקתא דהדדי נינהו.

מתקיף לה רב פפא:

ושירים דידיה - מיהא נאכלין?!

הא איכא דנקא דקומץ דלא קריב!

מתקיף לה רב יצחק בריה דרב משרשיא:

וקומץ גופיה - היכי קריב?!

הא איכא תלתא חולין!

רב אשי אמר¹⁵³:

קומץ בדעתא דכהן תליא מילתא,

וכהן כי קמיץ אעשרון קא קמיץ.

¹⁵³ גירסת רש"י והגהות הב"ח: אמר רב אשי

25. כה, א

רפ"י

כה, א מתניתין

מתני'
הציץ מרצה. והמנחה כשירה
והשירים נאכלין:

גמ'
הא אינו נושא אלא עון טומאה.
הואיל ויש בה צד קל:
שהותרה מכללה בצבור. דכתיב
בתמיד (במדבר כח) במועדו
אפילו בטומאה:

מכללו בבמה. מכללו שנאסר
יוצא במשכן הותר בבמות נוב
וגבעון דאין שם קלעים ויוצא
דנאסר במשכן מפרש בכיצד
צולין (פסחים דף פב.) [מקרא]
מדוע לא אכלתם את (החטאת)
במקום הקדש:

ואימא עון שמאל. דלכתחילה
בעינן ימין כדאמרין בפרק
ראשון (לעיל דף י.) כ"מ שנאמר
אצבע כו':

ביום הכפורים. נטל את המחתה
בימינו ואת הכף בשמאלו:

אמר קרא עון. ונשא אהרן את
עון משמע שיש בו עון לכתחילה
בכל מקום ודחיתי לעון בצבור
מפני כבוד צבור ביחיד הציץ
מרצה:

לאפוקי שמאל. דאין בה שום עון
דהכי הוא הכשר מצותו:

רב אשי אמר. לא מצית אמרת
ציץ מרצה על עון שמאל:

דאמר קרא עון הקדשים ולא
מקדשים. עון התלוי בכהנים
שחייבין לעבוד ולקדש קומץ
בימין ועבדו בשמאל אינו נושא:
לא ירצה. בשור ושה שרוע וקלוט
וגו' (ויקרא כב):

לא לרצון. כל אשר בו מום לא
תקריבו וכו': והאי שוגג ומזיד
מפרש לקמן אהייא קאי אי
אזריקה אי אטמא:

נטמא הקומץ והקריבו - הציץ מרצה.
יצא והקריבו - אין הציץ מרצה,
שהציץ מרצה - על הטמא,
ואינו מרצה - על היוצא.

גמרא

תנו רבנן:

"ונשא אהרן את עון הקדשים" ¹⁵⁴ (שמות כח, לח) וכו' איזה עון הוא נושא?
אם תאמר: עון פיגול - הרי כבר נאמר: "לא יחשב" ¹⁵⁵ (ויקרא ז, יח)!
אם תאמר: עון נותר - הרי כבר נאמר: "לא ירצה" (ויקרא ז, יח)!
הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בצבור."

מתקיף לה רבי זירא:

אימא: עון יוצא שהותר מכללו בבמה!

אמר ליה אביי:

אמר קרא: "לרצון להם לפני ה'" (שמות כח, לח).

עון ד"לפני ה'" - אין,

עון ד'יוצא' - לא.

מתקיף לה רבי אילעא:

אימא: עון 'שמאל' שהותר מכללו ביום הכפורים!

אמר ליה אביי:

אמר קרא: "עון" (שמות כח, לח) - עון שהיה בו ודחיתיו,

לאפוקי יום הכפורים דהקשירו בשמאל הוא.

רב אשי אמר:

עון הקדשים" (שמות כח, לח) - ולא עון המקדישין.

אמר ליה רב סימא בריה דרב אידי לרב אשי ואמרי לה רב סימא בריה דרב אשי לרב אשי:

ואימא: עון בעל מום שהותר מכללו בעופות,

דאמר מר: "תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות!"

אמר ליה:

עליך אמר קרא: "לא ירצה" ¹⁵⁶ (ויקרא כב, כג) "כי לא לרצון יהיה לכם" ¹⁵⁷ (ויקרא כב, כג).

¹⁵⁴ והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה'

¹⁵⁵ ואם האכל ואכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פיגול והיה והנפש האכלת ממנו עונה תשא

¹⁵⁶ ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו ולגדר לא ירצה

¹⁵⁷ כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהיה לכם

26. כה, א - כו, א

רס"י

ובעובד כוכבים. עובד כוכבים ששילח קרבנו ונטמא הדם דאמרינן בפרק אלו מנחות (לקמן דף עג:) איש איש מבית ישראל אשר יקריב קרבנו מה ת"ל (קרבנו) איש איש לרבות את העובדי כוכבים שנודרין נדרים ונדבות כשיראל:

שוגג. קסבר אין קרבנות מקבלין טומאה אונס שנטמא בעל כרחו אבל מזיד ורצון חדא מילתא היא אלא אידי דתנא אונס תנא רצון:

לא הורצה. דכתיב והיה על מצחו תמיד לרצון להם (שמות כח) ולא לעובדי כוכבים:

ורמינהו כו'. אלאמא ציץ מרצה אמזיד דיחיד:

בשוגג תרומתו תרומה. דאמרינן בכמה דוכתי (ב"מ דף נו.) ולא תשאו עליו חטא אם אינו קדוש נשיאות חטא למה מכאן לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה:

במזיד אין תרומתו תרומה. דרבנן קנסוהו משום דהזיד ופליגי בה אמוראי ביבמות בפרק האשה איכא למ"ד אין תרומתו תרומה לתקן את השירים אבל תרומה הוי:

דמרצה ציץ על אכילות מי שמעת ליה. דמוקמת להך ברייתא בתרייתא אליביא דקתני בה הציץ מרצה על אכילות טומאת בשר דהיינו אכילות להכי נקט אכילות דאעולין כ"ע מודו דציץ מרצה דקתני בריש ת"כ ונרצה לו לכפר עליו בדם דכתיב (ויקרא יז) כי הדם הוא בנפש יכפר אין לי אלא דם טהור טמא מנין ת"ל (שמות כח) ונשא אהרן וגו' והוא בדם קמיירי דכתיב (שם) לרצון להם והכא כתיב ונרצה מה הכא דם אף התם דם ואין לי אלא דם מנין לרבות כל העולים ת"ל לכל מתנות קדשיהם וגו' (שם):

יכול בשר שנטמא לפני זריקה דמים. ואכלו לפני זריקה בטומאת הגוף יהו חייבין עליו כרת ובתורת כהנים מצאתי לשון נקה יכול יהו חייבין משום טומאת הגוף לפני זריקה ובבשר טהור קמיירי:

תנו רבנן:

"דם שנטמא, וזרקו:

בשוגג - הורצה,

במזיד - לא הורצה.

במה דברים אמורים: ביחיד,

אבל בציבור: בין בשוגג בין במזיד - הורצה.

ובעובד כוכבים:

בין בשוגג בין במזיד,

בין באונס בין ברצון - לא הורצה".

כה,

ורמינהי:

"על מה הציץ מרצה?

על הדם,

ועל הבשר,

ועל החלב,

שנטמא: בין בשוגג,

בין במזיד,

בין באונס,

בין ברצון,

בין ביחיד,

בין בציבור!"

אמר רב יוסף:

לא קשיא:

הא - רבי יוסי,

הא - רבנן.

דתניא:

"אין תורמין מן הטמא על הטהור,

ואם תרם: בשוגג - תרומתו תרומה.

במזיד - אין תרומתו תרומה.

רבי יוסי אומר:

בין בשוגג בין במזיד - תרומתו תרומה".

אימר דשמעת ליה לרבי יוסי דלא קניס,

דמרצה ציץ על אכילות - מי שמעת ליה?

והתניא:

"רבי אליעזר אומר:

הציץ - מרצה על אכילות.

רבי יוסי אומר:

אין הציץ מרצה על אכילות!"

איפוך!

רבי אליעזר אומר: אין הציץ מרצה על אכילות,

רבי יוסי אומר: הציץ מרצה על אכילות.

מתקיף לה רב ששת:

ומי מצית אפכת לה?!

והתניא:

"יכול בשר שנטמא לפני זריקת דמים, יהו חייבין עליהן משום טומאה?

תלמוד לומר: "כל טהור יאכל בשר" ¹⁵⁸ (ויקרא ז, יט),

"והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה, וטומאתו עליו ונקרתה" ¹⁵⁹ (ויקרא ז, כ) -

¹⁵⁸ והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש וישדף והבשר כל טהור יאכל בשר

¹⁵⁹ והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה וטומאתו עליו ונקרתה הנפש ההוא מעמיה

רפ"י

ושאינו נותר לטהורין. כגון אם אכל אפילו בשר טהור בטומאת הגוף קודם זריקת דם עדיין לא היתה ניתרת לטהורים דזריקה היא המתרת:

או אינו אלא. הכי דרשינן שאינו נאכל לטהורין אין חייבין משום טומאת הגוף אף שניתר לטהורין:

ואוציא את הלן ואת היוצא. לאחר זריקה שאע"פ שניתר בזריקה הואיל ועכשיו אירע בו פסול לא יהו חייבין עליו האוכלו בטומאה:

היינו לן. ואמרת לעיל דחייבין עליו משום טומאת מזבח ולא כל הזבחים:

אחר שריבה הכתוב ומיעט. כלומר הואיל ומצינו ריבוי ומיעט:

אמרת מרבה אני לן ויוצא. שהיתה להן שעת הכושר שהרי היתה זריקתו כשירה: וא"ת בשר שנטמא לפני זריקה ואכלו בטומאת הגוף לאחר זריקה מפני מה חייבין עליו. הא לא היתה לו שעת הכושר ואנן פגול הוא דמעטינן דאין חייבין אבל נטמא אפילו קודם זריקה ואחר זריקה אכלו חייב:

שהציץ מרצה. למיהוי זריקה מעלייתא וניתר לטהורים קרינא ביה ואע"פ שלא נאכל:

נטמא. לפני זריקה הוא דחייב עליו האוכלו לאחר זריקה בטומאת הגוף:

יוצא לא. משום דלא הויא זריקה מעלייתא דאין הציץ מרצה על היוצא דלא היתה לו שעת הכושר:

מאן שמעת ליה דאמר אין זריקה מועלת ביוצא. למיהוי קרבן כשר רבי אליעזר היא בפ"ק דמעילה (דף ו: דקתני בשר קדשי קדשים שיצא לפני זריקת דמים ר' אליעזר אומר מועלין בו ואפי' לאחר זריקה משום דאין זריקה מועלת לו להוציאו מידי מעילה:

אלא אמר רב חסדא לא קשיא. הנך מתניתא דלעיל הא דקתני במתניתא במזיד הורצה נמי ביחיד ר"א מדקתני דציץ מרצה על אכילות והא דתני לא הורצה רבנן:

דלא קניס. היכא דזריק דם טמא במזיד מי שמעת ליה:

א"כ אמאן תרמייה. להא דקתני הורצה:

טומאתו בין בשוגג. בין שנטמא בשוגג בין שנטמא במזיד הורצה אם זרקו בשוגג והא דתני לא הורצה אמזיד דזריקה קאי:

הניתר לטהורין - חייבין עליו משום טומאה, ושאינו ניתר לטהורין - אין חייבין עליו משום טומאה, או אינו אלא:

נאכל לטהורין - חייבין עליו משום טומאה, ושאינו נאכל לטהורין - אין חייבין עליו משום טומאה. אוציא אני את הלן.

ואת היוצא שאינן נאכלין לטהורים - תלמוד לומר: "אשר לה" ריבה. יכול שאני מרבה את הפיגולין, ואת הנותרות?

"נותרות"? היינו לן!

אלא אף הפיגולין כנותרות.

תלמוד לומר: "מזבח השלמים" מיעט.

ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו?

אחר שריבה הכתוב ומיעט,

אמרת: מרבה אני את אלו שהיתה להן שעת הכושר,

ומוציא אני את אלו שלא היתה להן שעת הכושר.

ואם תאמר: בשר שנטמא לפני זריקת דמים, ואכלו לאחר זריקת דמים,

מפני מה חייבין עליו משום טומאה?!

מפני שהציץ מרצה

נטמא - אין,

יוצא - לא.

מאן שמעת ליה דאמר: אין זריקה מועלת ליוצא? רבי אליעזר,

וקתני: "דמרצה ציץ על אכילות"!

אלא אמר רב חסדא:

לא קשיא:

הא - רבי אליעזר,

הא - רבנן.

אימר דשמעת ליה לרבי אליעזר דמרצה ציץ על אכילות,

דלא קניס - מי שמעת ליה?!

אין. כי היכי דשמעת ליה לרבי יוסי,

שמעת ליה לרבי אליעזר.

דתנא:

"רבי אליעזר אומר:

בין בשוגג בין במזיד - תרומתו תרומה".

אימר דשמעת ליה לרבי אליעזר בתרומה דקילא,

בקדשים דחמירי - מי שמעת ליה?!

אם כן הא אמאן תרמייה?

רבינא אמר:

טומאתו: בין בשוגג בין במזיד - הורצה.

זריקתו: בשוגג - הורצה,

במזיד - לא הורצה.

ורב שילא אמר:

זריקתו: בין בשוגג בין במזיד - הורצה.

טומאתו: בשוגג - הורצה,

במזיד - לא הורצה.

ולרב שילא הא דקתני: "שנטמא בין בשוגג בין במזיד"!

הכי קאמר: נטמא בשוגג וזרקו בין בשוגג בין במזיד.

רס"י

תא שמע דם שנטמא וזרקו בו.
קשיא לרב שילא דקתני אם
זרקו במזיד לא הורצה:

בוא

תא שמע:

"דם שנטמא, וזרקו:

בשוגג - הורצה,

במזיד - לא הורצה!"

הכי קאמר:

דם שנטמא, וזרקו: בין בשוגג בין במזיד - נטמא,

בשוגג - הורצה,

במזיד - לא הורצה.

27. כו, א

רפ"י

מתני'

כמדת רבי אליעזר. דאמר בפרק כיצד צולין (פסחים דף עז.) דם אע"פ שאין בשר ה"נ קומץ אע"פ שאין שיריים (בשיריה) כשרה להקטיר הקומץ:
כמדת רבי יהושע. דאמר (שם) אם אין בשר אין דם אם אין דם אין בשר:

גמ'

והוא שנטמאו כל שיריה. הוא דאמר רבי יהושע דפסול להקטיר הקומץ:
קס"ד נטמא אין. כלומר בנטמאו שיריה הוא דאמרין אם נשתייר מקצת שלא נטמא כשרה אפי' לרבי יהושע אבל אבדו קצת שיריה או נשרפו אמר רבי יהושע דפסולה הואיל וכולה בעינן קיים מדקא נקיט רב לשון טומאה ולא נקט נמי לשרוף ואבדו דמתני':
מאי קסבר. רב אי קסבר שירא מילתא כו':
רישיהו. דנטמאו קתני במתני' ברישא:
כדתניא. רבי יהושע נמי מכשר היכא דאיכא שירא אפי' באבדו ושרוף:
זורק הדם. דקרינא ביה הבשר והדם:
כחצי זית בשר וכחצי זית חלב אין זורק. שאין אכילה והקטרה מצטרפין:
מנחה מאי עבדתיה. מאי זריקה איתא במנחה:
כגופא דזביחא דמיא. דתיחוי במקום בשר כאילו נשתייר בשר קמ"ל דלא:
מנהני מילי. דאם לא נשתייר בשר אלא חלב זורק את הדם:
דכתיב והקטיר החלב וגו'. רישיה דקרא הכי זורק הכהן את הדם על מזבח ה' לפני אהל מועד והקטיר החלב וגו' אלמא דמשום חלב זריק ליה לדם:
יותרת ושתי הכליות מנלן. דאם לא נשתיירו אלא הן זורק את הדם דחזינן לעיל דהכי הוא דקתני ובמנחה אפילו כולה (כליל) [קיים] כו':
לריח ניחוח. והקטיר החלב לריח ניחוח:
כתב רחמנא חלב. דמשמע דריח ניחוח לא מרבי אלא דומיא דחלב דמגופיה דזבח הוא:

מתניתין

נטמאו שיריה,

נשרפו שיריה,

אבדו שיריה: כמדת רבי אליעזר - נשירה.

וכמדת רבי יהושע - פסולה.

גמרא

אמר רב:

והוא שנטמאו כל שיריה,

אבל מקצת שיריה - לא.

קא סלקא דעתך: נטמא - אין,

אבוד ושרוף - לא.

מאי קסבר?

אי קסבר: שירא מילתא היא - אפילו אבוד ושרוף נמי!

אי קסבר: שירא לאו מילתא היא - ונטמא מאי טעמא דמרצה ציין? אי הכי כל שיריה נמי!

לעולם, קסבר: שירא מילתא היא,

ונטמא והוא הדין לאבוד, ושרוף,

והאי דקאמר נטמא: רישיהו נקט.

כדתניא:

"רבי יהושע אומר:**כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן:****בזית בשר, או בזית חלב - זורק את הדם.****בכחצי זית בשר, ובכחצי זית חלב - אינו זורק את הדם.****ובעולה: אפילו בכחצי זית בשר ובכחצי זית - חלב זורק את הדם,****מפני שפולה כליל.****ובמנחה: אפילו פולה קיימת - לא יזרוק."****"מנחה" - מאי עבדתיה?**

אמר רב פפא:

מנחת נסכים.

סלקא דעתך: הואיל ובהדי זבח קא אתיא כגופיה דזביחא דמיא,

קא משמע לן.

מנהני מילי?

אמר רבי יוחנן משום **רבי ישמעאל** ומטו בה משום **רבי יהושע בן חנניא**:אמר קרא: **"והקטיר החלב לריח ניחוח לה"**¹⁶⁰ (ויקרא יז, ו) - חלב ואף על פי שאין בשר.

ואשכחן חלב,

יותרת ושתי כליות - מנלן?

דקתני: **"ובמנחה אפילו פולה קיימת לא יזרוק."****"מנחה" - הוא דלא יזרוק,**

הא יותרת ושתי כליות - יזרוק - מנלן?

רבי יוחנן ידידיה אומר: **"לריח ניחוח" - כל שאתה מעלה לריח ניחוח.**ואיצטריך למכתב **"חלב"**, ואיצטריך למיכתב **"לריח ניחוח"**,

דאי כתב חלב - הוה אמינא: חלב - אין, יותרת ושתי כליות - לא,

כתב רחמנא: **"ריח ניחוח"**,ואי כתב רחמנא **"לריח ניחוח" - הוה אמינא: אפילו מנחה, כתב רחמנא "חלב".**¹⁶⁰ זורק הכהן את הדם על מזבח ה' פתח אהל מועד והקטיר החלב לריח ניחוח לה'

28. כו, א-ב

רס"י

מתני'

שלא בכלי שרת. שלא קדש
קומץ בכלי שרת דבתחילת מנחה
ודאי לא פליגי דבעיא כלי
כדאמרין בפרק שתי הלחם
(לקמן צו.) שאלו את רבי זו מנין
כו':

גמ'

בא לעובדה ביד. הקטרת קומץ
שהיא במקום זריקה ביד שלא
קדשו בכלי:

עובדה בימין כחטאת. שהוא
עובד נמי זריקתה באצבע ובימין
דכתיב ביה ולקח הכהן ומדמה
באצבעו ואמרי' (זבחים כד):
כ"מ שנאמר אצבע וכהונה אינה
אלא ימין אלמא מדאקשה
לחטאת ש"מ דלא בעיא כלי
ובלבד שיעבדנו בימין:

בשמאל כאשם. שזריקתו בכלי
ולא ביד דאין לך טעון מתנת
אצבע אלא חטאת בלבד דהכי
אמרין בזבחים (דף כד): דלר'
שמעון זריקה כשרה דתניא זרק
בשמאל פסול ור' שמעון מכשיר
משום דבשאר זריקת הקרבנות
לא כתיב אצבע אלא כהונה ולר'
שמעון כהונה בעיא אצבע:

בהמיינו. אבנט:

מקידה. כלי חרס:

הכל מודים בקומץ שטעון
קידוש. וכי מכשר ר' שמעון
בהקטר שאם נטלו מתוך כלי
שרת לאחר שקדשו בו והעלהו
בידו והקטירו כשר:

ועצים. עצי מערכה:

תיובתא דרבי יהודה. דאמר ביד
עובדה בימין דהא הכא קתני
אפי' ביד שמאל בלא כלי והא
ודאי ר' שמעון היא דהא מכשר
שלא בכלי שרת:

קמצו שלא מכלי שרת.
שנתקדשה בו המנחה:

מכשירין במתן כלי. אפי' שלא
בכלי שרת תיובתא דרב נחמן
דאמר הכל מודים כו':

ממתן כלי ואילך. הולכה
והקטרה לא בעינן כלי שרת:

תא שמע. לרב נחמן:

מתניתין

שלא בכלי שרת - פסול.

ורבי שמעון מכשיר.

הקטיר קומצה פעמים - כשרה.

גמרא

אמר רבי יהודה בריה דרבי חייא

מאי טעמא דרבי שמעון?

אמר קרא: "קדש קדשים היא כחטאת וכאשם" ¹⁶¹ (ויקרא ו, י).בא לעובדה: ביד¹⁶² - עובדה בימין כחטאת.

בכלי - עובדה בשמאל כאשם.

ורבי ינאי אמר:

כין שקמצו מכלי שרת מעלהו ומקטירו
ואפילו במקידה של חרש.

רב נחמן בר יצחק אמר:

הכל מודים: בקומץ שטעון קידוש.

מיתבי:

הקטר: חלבים,

ואברים,

ועצים שהעלו: בין ביד,

בין בכלי,

בין בימין,

ובין בשמאל - כשרין.

הקומץ,

והקטורת,

והלבונה שהעלו: בין ביד,

בין בכלי,

בין בימין,

בין בשמאל - כשרין!

תיובתא דרבי יהודה בריה דרבי חייא!

אמר לך רבי יהודה בריה דרבי חייא לצדדין קתני,

ביד - בימין,

בכלי - בין בימין בין בשמאל.

תא שמע:

קמצו שלא מכלי שרת,

וקידשו שלא בכלי שרת,

והעלו והקטירו שלא בכלי שרת - פסול.

רבי אלעזר ורבי שמעון:

מכשירין במתן כלי!

אימא: ממתן כלי ואילך.

תא שמע:

והחבמים אומרים:

קומץ - טעון כלי שרת.

¹⁶¹ לא תאפה חמץ חלקם נתתי אתה מאשי קדש קדשים הוא כחטאת וכאשם¹⁶² וילנא גרס: (כחטאת), ושיטה מקובצת ועוד כתבו שאין לגרוס כך.

רפ"י

ונתן בשמאלו. בלא כלי יחזיר לימינו [כדאמרינן לעיל בא לעובדה] ביד עובדה בימין: **בשמאלו וחישב**. כלומר אם חישב עליה כל זמן שהוא בשמאלו לאו מחשבה היא ולא חיוביה כרת האוכלו שאין מחשבה פוסלת אלא במי שראוי לעבודה ושמאל בלא כלי לר"ש אינו כשרה כדאמרינן לעיל בא לעובדה ביד עובדה בימין:

פסלתו מתנתו. מה שניתן בשמאלו ושוב אין לו תקנה בחזרה:

מ"ט משום דבעי לקדושה בכלי כו' ואספו שפסול עוד להקדישן בכלי דאי לא הוי בעי עוד האי קומץ קידוש כלי לא הוה מפסיל דהוה כדס שנספך מן הכלי על הרצפה ואספו שכשר כדאמרינן במס' יומא בפ' הוציאו לו (דף מח.) נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו כשר:

לא בעו מתן כלי. דאי בעי לית ליה תקנתא בחזרה כדפרישית דהוה ליה כנשפך על הרצפה מן הצואר שפסול דנפקא לן מולקח מדם הפר דם מהפר יקבלנו וקידוש קומץ במקום קבלת דם ושמאל בלא כלי הרי היא כרצפה דכי אפשר רבי שמעון שמאל בקבלה לא הכשיר אלא בכלי: **לרבי יהודה מסייע ליה**. דאמר כשעובדה ביד בעינן ימין הכא נמי קתני יחזיר לימינו:

לרבי ינאי לימא תיהוי תיובתא. דאמר אפילו בהמינו וכל שכן בשמאל והכא קתני יחזיר לימינו:

דאמר כתנא דהקטר. דקתני לעיל הקטר חלבים ואברים כו' ומכשר עבודת קומץ בשמאל ואפילו ביד:

ולאו לצדדין קתני. כדתרצה רבי יהודה בריה דרבי חייא לעיל:

ביצד?

קומצו מבלי שרת,

ומקדשו בכלי שרת,

ומעלו ומקטירו בכלי שרת.

רבי שמעון אומר:

כיון שקמצו מבלי שרת - מעלו ומקטירו שלא בכלי שרת ודין!

אימא:

כיון שקמצו וקדשו בכלי שרת מעלו ומקטירו ודין.

תא שמע:

"קמץ בימינו ונתן בשמאלו - יחזיר לימינו.

בשמאלו¹⁶³ וחישב עליה: בין חוץ למקומו,

בין חוץ לזמנו - פסול,

ואין בו פרת.

בימינו¹⁶³ חישב עליה חוץ למקומו - פסול,

ואין בו פרת.

חוץ לזמנו - פיגול,

וחייבין עליו פרת,

דבריו רבי אלעזר ורבי שמעון.

וחכמים אומרים:

כיון שנתנו לשמאל - פסלתו מתנתו".

מאי טעמא?

משום דבעי לקדושה¹⁶⁴ בכלי,

וכיון שנתנו לשמאל - נעשה כדם שנשפך מצואר בהמה על הרצפה ואספו שפסול.

מכלל דרבי אלעזר ורבי שמעון לא בעו מתן כלי!

תיובתא דרב נחמן!

תיובתא.

לרבי יהודה בריה דרבי חייא מסייעא ליה.

לרבי ינאי - לימא תיהוי תיובתא!

אמר לך רבי ינאי:

אנא דאמרי כתנא דהקטר,

ולאו לצדדים קתני.

¹⁶³ גירסה על פי שיטה מקובצת ועוד. גירסת וילנא: (ל"א)

¹⁶⁴ גירסת רש"י, וכן הוגה בשיטה מקובצת. גירסת וילנא: קדושה

29. כו, ב

רס"י

"הקטיר קומצה פעמים - נשרה".

פעמים. חציו בראשונה וחציו בשניה ולא פעמי פעמים:
משני זיתים. הלכך האי דנקיט מתניתין פעמים דוקא נקט שתהא בכל הקטרה כזית ולא פחות דאין הקטרה בפחות מכזית:

ורבי יוחנן אמר יש קומץ בפחות משני זיתים. ואפילו הכי קתני מתניתין פעמים כשרה:

אמר רבי יהושע בן לוי:
פעמים ולא פעמי פעמים.

ורבי יוחנן אמר:
פעמים ואפילו פעמי פעמים.

מאי בינייהו?

אמר רבי זירא:
יש קומץ פחות משני זיתים,
ויש הקטרה פחותה מכזית,
איכא בינייהו.

רבי יהושע בן לוי סבר: אין קומץ פחות משני זיתים,
ואין הקטרה פחותה מכזית.

ורבי יוחנן סבר: יש קומץ פחות משני זיתים,
ויש הקטרה פחותה מכזית.

30. כו, ב

רפ"י

מאימתי מתיר כו'. דכתיב קדש
קדשים מאשי ה' אין להן חלק
אלא לאחר אשי ה' בת"כ:
משמשלה. במקצתה:
אין כבשן מעלה קיטור כו'.
ובקומץ נמי כתיב והקטיר הלכך
בעינן קיטור:
אמרי תלמידך. תלמידך
אומרים משמיה דרב עמרם:
אין לי. אעל מזבח כל הלילה
קאי:
מבוא השמש. אחר שבא
השמש:

איתמר:

קומץ - מאימתי מתיר שירים באכילה?

רבי חנינא אומר:

משמשלה בו את האור.

רבי יוחנן אומר:

משתצית בו את האור ברובו.

אמר ליה רב יהודה לרבה בר רב יצחק:

אסברה לך טעמא דרבי יוחנן:

אמר קרא: "והנה עלה קיטור הארץ הקבשן"¹⁶⁵ (בראשית יט, כח) -

אין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו.

אמר ליה רבין בר רב אדא לרבא:

אמרי תלמידך אמר רב עמרם:

תניא:

"אין לי אלא דברים שדרךן ליכרב בלילה, כגון: אברים,

ופדרים - שמעלן ומקטירן מבוא השמש,

ומתעבלין והולכין כל הלילה כולה.

דברים שדרךן ליכרב ביום, כגון: הקומץ,

והלבונה,

והקטרת,

ומנחת כהנים,

ומנחת כהן משוח,

ומנחת נסכים - שמעלן ומקטירן מבוא השמש,

והא אמרת דרךן ליכרב ביום!

אלא עם בא השמש

ומתעבלין¹⁶⁶ והולכין כל הלילה מניין?תלמוד לומר: "זאת תורת העולה"¹⁶⁷ (ויקרא ו, ב) - ריבה".

והא "עם בא השמש" לא משכחת לה שתצית האור ברובו!

לא קשיא:

כאן - לקלוט,

כאן - להתיר.

רבי אלעזר מתני לה: "מבוא השמש",

ומוקים לה בפוקעין.

וכן כי אתא רב דימי אמר רבי ינאי: בפוקעין.

ומי אמר רבי ינאי הכי?!

והא אמר רבי ינאי:

קטרת שפקעה מעל גבי המזבח - אפילו קרטין שבה אין מחזירין אותה.

ותני רב חנינא בר מניומי בדבי רבי אליעזר בן יעקב:

"אשר תאכל האש את העולה על המזבח"¹⁶⁸ (ויקרא ו, ג) - עיבולי עולה אתה מחזיר,

ואי אתה מחזיר עיבולי קטרת!"

סמי מיכן קטרת.

¹⁶⁵ וישקוף על פני סדם ועמורה ועל כל פני ארץ המדבר ויבא ויהנה עלה קיטור הארץ הקבשן¹⁶⁶ גירסת הכתבי יד. גירסת וילנא: שמעעלין¹⁶⁷ צו את אהרן ואת בניו לאמור זאת תורת העולה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו¹⁶⁸ ולבש כהן מידו בד ומכנסיו בד ולבש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש את העלה על המזבח ושמו אצל המזבח

31. כו, ב - כז, א

רפ"י

קומץ. ולבונה וכל הקרבנות דרכן ליקרב ביום דנפקא לן מביום צוותו בת"כ ולא יצא מאותו כלל אלא אברי עולה שהתירן הכתוב בלילה דכתיב (ויקרא ו) על מוקדה וגו':

אברים ופדרים. דדרכן ליקרב בלילה מהאי קרא גופיה נפקא בתורת כהנים:

עם בא השמש. קודם ביאת השמש ואי קשיא הא קיימא לן מנחתם ונסכייהם בלילה והכא תני ומנחת נסכים ביום תריץ הא מותיב לה בפ"ב דמסכת תמורה (דף יד:) ומשני כאן בנסכים הבאין עם הזבח כאן בנסכים הבאין בפני עצמן:

והא עם בא השמש לא משכחת דיצית האור ברובו. קודם שקיעת החמה ואי לא חשיב הקטרה עד שתצית האור ברובו איפסלו להו בשקיעת החמה:

לקלוט. שתהא מזבח קולטו שלא יפסל בלינה הויא משמשלה בו האור:

להתיר. שיריה לא הוי הקטרה עד שתצית בו האור ברובו: **ר' אלעזר מתני לה**. כדקתני לעיל בקומץ ולבונה שמעלן מבוא השמש:

בפוקעין. בקומץ ולבונה הקופצין מתוך האור ונופלים מעלין אותן כל הלילה: **אפי' קרטין**. שלמים וחשובין שבה:

אין מחזירין. ולעיל קתני קטרת ומוקי לה איהו בפוקעין: **תאכל**. קרי ביה תעוכל: **עיכולי**. פוקעין:

כי פשיט. כשהיה שונה: **על המזבח**. תחת העצים: **בצידי המערכה**. אצל העצים על המזבח:

אליבא דמ"ד (על העצים) על בסמוך. בפי שתי הלחם (לקמן דף צו.) במשנה פליגי ה"נ דכתיב על העצים על בסמוך:

אמר רבי אסי:

כי פשיט רבי אלעזר במנחות, בעי הכי:¹⁶⁹ קומץ שסידרו, וסידר עליו את המערכה - מהו?

דרך הקטרה בכך,

או:

אין דרך הקטרה בכך?

תיקו.

בעי חזקיה:

אברין שסידרו, וסידר עליהן את המערכה - מהו?

"על העצים"¹⁷⁰ (ויקרא א, ח) **אמר רחמנא,**

דוקא "על העצים",

או דלקא:

כיון דכתיב קרא אחרינא: "אשר תאכל האש את העולה על המזבח"¹⁷¹ (ויקרא ו, ג) -

אי בעי הכי - עביד,

אי בעי הכי - עביד?

תיקו.

בעי רבי יצחק נפחא:

אברין שסידרו בצידי המערכה - מהו?

אליבא דמאן דאמר (מנחות צו.): "על"¹⁷² (ויקרא כד, ז) **ממש - לא תיבעי לך,**

דעל העצים כתיב,

כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר: "על" בסמוך - מאי?

הכי נמי על בסמוך,

או דלקא:

"על העצים" (ויקרא א, ח) **דוקא ד"על המזבח"** (ויקרא א, ח) -

מה התם על ממש - אף הכי נמי על ממש.

תיקו.

כז, א

¹⁶⁹ גירסת וילנא: (בעי רבי אלעזר) צאן קודשים מוחזק זה.

¹⁷⁰ וערכו בני אהרן הכהנים את הנחתים את הראש ואת הפדר על העצים אשר על האש אשר על המזבח

¹⁷¹ ולבש הכהן מידו בד ומכנסיו בד ולבש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש את העלה על המזבח ושמו אצל המזבח

¹⁷² ונתת על המערכת לבנה וזה והיתה ללחם לאזכרה אשה לה'

32. כז, א

רפ"י

מתני'

מיעוטו מעכב את רובו. שאם חיסר כל שהוא פסול:
היין. שלישית ההין של איל ורביעית ההין לכבש וחצי ההין לפר וכן השמן בין דמנחת נסכים כשיעור ההין בין בלוג דמנחת נדבה:

גמ'

מלא קומצו תרי זימני. בויקרא חד במנחת נדבה וקמץ משם מלא קומצו וחד במנחת חוטא וקמץ הכהן ממנה מלא קומצו חד למצוה וחד לעכב:
שאם חסר כל שהוא פסולה. דסלתה מריבויא דה"א [דריש]:
ככה. בנסכים ככה יעשה לשור האחד בפרשת שלח לך:
מסלתה ומשמנה. ומשמע שיהו שניהן וחדר כתיב נמי מגרשה ומשמנה שיהו שניהן שנה הכתוב לעכב: גרש וסולת חד הוא אלא שגרש במנחת ביכורים וסולת בשאר מנחות:
על כל לבונתה ואת כל הלבונה. שנה הכתוב לעכב: מתני' במעשה יה"כ כתיב חוקה באחרי מות והיתה זאת לחוקת עולם וגוי וחוקה עיכובא:
הוייה. סלת תהיינה: בלחם הפנים כתיב מאשי ה' חק עולם ואכולהו קאי אסדרים ואבזיכין:

מתניתין

הקומץ:

מיעוטו - מעכב את רובו.

עשרון:

מיעוטו - מעכב את רובו.

היין:

מיעוטו - מעכב את רובו.

השמן:

מיעוטו - מעכב את רובו.

הסולת והשמן - מעכבין זה את זה.

הקומץ והלבונה - מעכבין זה את זה.

גמרא

מאי טעמא?

אמר קרא: **"מלא קומצו"**¹⁷³ (ויקרא ב, ה; יב) - תרי זימני.

"עשרון: מיעוטו - מעכב את רובו" - מאי טעמא?

אמר קרא: **"מסלתה"**¹⁷⁴ (ויקרא ב, ב) - שאם חסרה כל שהוא פסולה.

"היין: מיעוטו - מעכב את רובו" - **"ככה"**¹⁷⁵ (במדבר טו, יא).

"השמן: מיעוטו - מעכב את רובו".

דמנחת נסכים **"ככה"** (במדבר טו, יא),

ומנחת נדבה אמר קרא: **"ומשמנה"** (ויקרא ב, ב) - שאם חסר כל שהוא פסולה.

השמן והסולת - מעכבין זה את זה."

"מסלתה ומשמנה" (ויקרא ב, ב),

מגרשה ומשמנה"¹⁷⁶ (ויקרא ו, ח).

"הקומץ והלבונה - מעכבין זה את זה."

"על כל לבונתה" (ויקרא ב, ב),

"ואת כל הלבונה אשר על המנחה" (ויקרא ו, ח).

¹⁷³ והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה והקטיר הכהן את אפרתה המזבחה אשה בית ניהם לה'.

והביאה אל הכהן וקמץ הכהן ממנה מלוא קמצו את אפרתה והקטיר המזבחה על אשי ה' חטאת הוא

¹⁷⁴ והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה והקטיר הכהן את אפרתה המזבחה אשה בית ניהם לה'

¹⁷⁵ ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בקבשים או בעזים

¹⁷⁶ והרים ממנו בקמצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבנה אשר על המנחה והקטיר המזבחה בית ניהם אפרתה לה'

33. כז, א

רפ"י

מתניתין

שְׁנֵי שְׁעֵירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים - מַעֲבִין זֶה אֶת זֶה.
 שְׁנֵי כִבְשֵׁי עֶצֶר - מַעֲבִין זֶה אֶת זֶה.
 שְׁתֵּי חֲלוֹת - מַעֲבִיבֵי זֶה אֶת זֶה.
 שְׁנֵי סָדְרִין - מַעֲבִין זֶה אֶת זֶה.
 שְׁנֵי בִזְיָכִין - מַעֲבִין זֶה אֶת זֶה.
 הַסָּדְרִין וְהַבִּזְיָכִין - מַעֲבִין זֶה אֶת זֶה.
 שְׁנֵי מִיָּנִים שְׁבֻנָּזִיר,
 שְׁלֹשָׁה שְׁבֻפָּרָה,
 וְאַרְבָּעָה שְׁבֻתוּדָה,
 וְאַרְבָּעָה שְׁבֻלּוּלָב,
 וְאַרְבָּעָה שְׁבֻמְצוּרָע - מַעֲבִין זֶה אֶת זֶה.
 שְׁבֻעָה הַזֹּאוֹת שְׁבֻפָּרָה - מַעֲבִיבֵי זֶה אֶת זֶה.
 שְׁבֻעַ הַזֵּיוֹת שֶׁעַל בֵּין הַבָּדִים,
 שֶׁעַל הַפִּרְכָּת,
 שֶׁעַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב - מַעֲבִיבֵי זֶה אֶת זֶה.

גמרא

"שְׁנֵי שְׁעֵירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים מַעֲבִין זֶה אֶת זֶה" - "חֻקָּה" ¹⁷⁷ (ויקרא טז, לד).

"שְׁנֵי כִבְשֵׁי עֶצֶר - מַעֲבִין זֶה אֶת זֶה" - "הֲוִיָּה" ¹⁷⁸ (ויקרא כג, כ).

"שְׁתֵּי חֲלוֹת" - "הֲוִיָּה" ¹⁷⁹ (ויקרא כג, יז).

"שְׁנֵי סָדְרִין" - "חֻקָּה" ¹⁸⁰ (ויקרא כד, ט).

"שְׁנֵי בִזְיָכִין" - "חֻקָּה" (ויקרא כד, ט).

"הַסָּדְרִין וְהַבִּזְיָכִין" - "חֻקָּה" (ויקרא כד, ט).

"שְׁנֵי מִיָּנִים שְׁבֻנָּזִיר" - דְּכֶתִיב: "כִּן יַעֲשֶׂה" ¹⁸¹ (במדבר ו, כא).

"שְׁלֹשָׁה שְׁבֻפָּרָה" - "חֻקָּה" ¹⁸² (במדבר יט, ב).

"אַרְבָּעָה שְׁבֻתוּדָה" - דְּאִיתְקַשׁ לְנִזִּיר,
 דְּכֶתִיב: "עַל זִבַּח תּוֹדַת שְׁלָמִי" ¹⁸³ (ויקרא ז, יג).
 וְאָמַר מֶרֶ: "שְׁלָמִי" - לְרִבּוֹת שְׁלָמִי נִזִּיר.

"וְאַרְבָּעָה שְׁבֻמְצוּרָע" - דְּכֶתִיב: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹדַת הַמִּצּוּרָע" ¹⁸⁴ (ויקרא יד, ב).

"וְאַרְבָּעָה שְׁבֻלּוּלָב" - "וּלְקַחְתֶּם" ¹⁸⁵ (ויקרא כג, מ) - לְקִיחָהּ תִּמְוָה.

¹⁷⁷ וְהִתְחַהּ וְאֵת לָכֶם לְחֶקֶת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם אֶחָת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה

¹⁷⁸ וְהִנִּיף הַמִּזְבֵּחַ אֶתֶּם עַל לֶחֶם הַבִּקֻּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' עַל שְׁנֵי כִבְשֵׁי קֹדֶשׁ יִהְיוּ לָהּ לִפְנֵי

¹⁷⁹ מִמּוֹשְׁבֵיכֶם תִּבְיֹאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּי עֶשְׂרִים סֵלֹת תִּהְיֶינָה חֲמִיץ תֹּאפִינָה בַּמּוֹרִים לָהּ

¹⁸⁰ וְהִתְחַהּ לֵאמֹר וְלִבְנֵי וְאֶקְלָהוּ בְּמִקּוֹם קֹדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא לוֹ מֵאֲשֵׁי ה' חֶק עוֹלָם

¹⁸¹ וְזֹאת תּוֹדַת הַנִּזִּיר אֲשֶׁר יִדְרֶה קֶרְבֵּנוֹ לָהּ עַל נִזְרוֹ מִלֵּכֶד אֲשֶׁר תִּשְׁגֶּה יָדוֹ כִּפִּי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדְרֶה כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹדַת נִזְרוֹ

¹⁸² וְזֹאת חֶקֶת הַתּוֹדָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֶדְמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיךָ עַל

¹⁸³ עַל חֵלֶת לֶחֶם חֲמִיץ וְקָרִיב קֶרְבֵּנוֹ עַל זִבַּח תּוֹדַת שְׁלָמִי

¹⁸⁴ וְזֹאת תִּהְיֶה תּוֹדַת הַמִּצּוּרָע בְּיוֹם טְהֻרָתוֹ וְהוֹבֵא אֶל הַמִּזְבֵּחַ

¹⁸⁵ וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן פָּרִי עֵץ הָדָר כֶּפֶת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת וְעֶרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים

34. כז, א

רש"י

[וְאֶרְבָּעָה שְׁבִלּוּלָב ... - מַעֲבִינֵי זֶה אֶת זֶה].

שאינו לו. ד' מינין דלולב מעכבין:
 אבל יש לו אין מעכבין. אפילו
 לא אגדן כאחד:
 שנים מהן עושין פירות. דאתרוג
 ותמרים:
 יהו זקוקים. כלומר כולן יהו
 כאחד:
 בהרצאה. כשהן מתענין אין
 נענין עד שיהו כולן באגודה אחת
 צדיקים ורשעים דומיא דעושין
 ואין עושים פירות:
 על הארץ יסדה. בזמן שאגודתו
 ביחד אז יסדה:

אמר רב חנן בר רבא:
 לא שנו אלא שאין לו,
 אבל יש לו - אין מעכבין.

מיתבי:

"אֶרְבָּעָה מִיָּנִין שְׁבִלּוּלָב שְׁנַיִם מֵהֶן עוֹשִׂין פִּירוֹת וּשְׁנַיִם מֵהֶם אֵין עוֹשִׂין פִּירוֹת,
 הָעוֹשִׂין פִּירוֹת - יְהִי זְקוּקִין לְשֹׂאֵין עוֹשִׂין,
 וְשֹׂאֵין עוֹשִׂין פִּירוֹת - יְהִי זְקוּקִין לְעוֹשִׂין פִּירוֹת.
 וְאִין אָדָם יוֹצֵא יָדֵי חוּבְתוֹ בָּהֶן עַד שְׂיֵהוּ כּוֹלֵן בְּאַגּוּדָה אַחַת.
 וְכּוֹן יִשְׂרָאֵל בְּהִרְצָאָה - עַד שְׂיֵהוּ כּוֹלֵן בְּאַגּוּדָה אַחַת,
 שְׁנֵאמַר: "הַבּוֹנֶה בְּשִׁמּוֹם מַעֲלוֹתָיו וְאַגִּידָתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה"¹⁸⁶ (עמוס ט, ו)!"

תנאי היא,

ד'תנאי:

"לולב בין אגוד בין שאינו אגוד - כָּשֶׁר.

דבי יהודה אומר:

אגוד - כָּשֶׁר,

שאינו אגוד - פָּסוּל".

מאי טעמא דרבי יהודה?

גמר "קִיחָה" "קִיחָה" מאגודת אֶזוֹב,

מה להלן באגודה - אף כאן באגודה.

ורבנן?

לא גמרי "קִיחָה" "קִיחָה".

כמאן אזלא הא ד'תנאי: "לולב - מְצֻנָּה לְאֻגְדוֹ,

וְאִם לֹא אֻגְדוֹ - כָּשֶׁר"?

כמאן?

אי כרבי יהודה - לא אגדו אמאי כָּשֶׁר?

אי רבנן - מאי "מְצֻנָּה"?

לעולם רבנן,

ומאי מְצֻנָּה?

משום: "זֶה אֱלִי וְאַנְוָהוּ"¹⁸⁷ (שמות טו, ב).¹⁸⁶ הבונה בשמים מעלותיו ואגדתו על ארץ יסדה הקרא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו¹⁸⁷ עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו

35. כז, א-ב

"שבע הזאות שבפרה - מעבבות זו את זו" - "חוקה" (במדבר יט, ב).

"שבע הזאות שעל בין הבדים ושעל מזבח הזהב ושעל הפרוכת מעבבות זו את זו".

דיום הפורים - כתיב - "חוקה" (ויקרא טז, לד).

דפר כהן משה,

ודפר העלם דבר של ציבור,

ודשעירי עבודת כוכבים - כדתנא:

"ועשה לפר פאשר עשה לפר" ¹⁸⁸ (ויקרא ד, כ) - מה תלמוד לומר?

לכפול בהזאות,

כזב, שאם חיסר אחת מן המתנות - לא עשה כלום.

רס"י

ועשה לפר כאשר עשה לפר חטאת. בפר העלם דבר כתיב שיעשו לו כאשר עשה לפר כהן משיח שלמעלה הימנו: מה ת"ל. והלא כל מה שפירש לפר כהן משיח פירש לפר העלם דבר:

לכפול בהזיות. לשנות באזהרת הזאת הדם עליו:

שאם חיסר [אחת] מהן לא עשה כלום. אין לי אלא מתן שבעה דפרכת הוא דעיכבו שהן מתן שבע מעכבין בכל מקום כגון פרה אדומה ובהזאה דמצורע והכי מפי לה בזבחים בפי ב"ש (דף לט.) מנין לרבות במזבח הזהב שאם חיסר פסל אע"ג דשאר ד' מתנות דמזבח החיצון לא מעכבין כדאמר' בשמעתא קמיתא דסנהדרין (ד' ד:) וכפר וכפר ואפי' ג' מתנות ואפי' ב' ואפי' אחת ת"ל כן יעשה מרבינן כל עשיותיו שיעכבו מרישיה דקרא ועשה לפר (ועשה הא) דרשינן (אלא) לפר לרבות פר יח"כ ובשחיטת קדשים בפרק ב"ש פריך למאי הילכתא אי נימא לעכב פשיטא חוקה כתיב בה ומשני לה התם לשפיכת שירים דלא כתיבי בפר יח"כ ועוד מילי אחרנייתא כאשר עשה לפר לרבות פר כהן משיח שאם חיסר אחת ממתנותיו פסל החטאת לרבות שעירי עבודת כוכבים של ציבור כדכתיב בפרשת שלח לך וכי תשגו וגוי בעבודת כוכבים מדבר ואותן שעירים טעונין הזייה על הפרכת ועל מזבח הזהב דדרשי' בת"כ דהאי חטאת לרבות שעירי עבודת כוכבים:

36. כז, ב - כח, א

רפ"י

הזאות דפרה. שלא לשמן פסולות דכתיב ביה חטאת היא: **שלא מכוונות**. שלא כוון כנגד פתחו של היכל פסולות דכתיב בה חוקה ואל נכח: **ושבפנים**. כגון דיה"כ ופר כהן משיח ופר העלם דבר ושעירי עבודת כוכבים: **ושבמצורע**. בשער נקנור משמן של מצורע:

שלא לשמן פסולות. שבפנים חטאת ניהו של מצורע לקמיה מוקי לה להתיר שלא עלו לו לשם חובה להכשירו בקדשים: **שלא מכוונות**. בין מזרח למערב כשרות דלא כתיב בהו אל נכח: **הא רבי יהודה הא רבנן**. בסיפא דמילתא מפרש לה:

ענוש כרת. דכל זמן שלא הביא כפרתו לא יצא מידי טומאתו נפקא לן מקראי דתניא איש (איש) אשר יטמא ולא יתחטא (במדבר יט) בדמים כלומר אם מאותן טמאים הוא שצריכין דמים ולא הביאם ונכנס למקדש ונכרתה אתה אומר בדמים או לא נתחטא במי נדה כשהוא אומר מי נדה לא זורק עליו הרי מים אמורין הא מה ת"ל ולא יתחטא בדמים להביא את המחוסר כפרה ואין צ"ל טבול יום דנפקא לן התם מעוד טומאתו בו ושאר כל הטמאין שחייבין:

וטהורין שנכנסו לפני ממציתן. י"א אמה מקום דריסת רגלי ישראל: **להיכל כו'**. אם נכנסו שם:

בארבעים. מכות משום דכתיב ואל יבא בכל עת אל הקדש וגוי' (ויקרא טז):

מבית לפרכת. לפני ולפנים ששם ארון ואל פני הכפרת נמי היינו מבית לפרכת אלא שהלך עד לפני הארון בארבעים:

אל פני הכפרת. שהלך עד לפני הארון במיתה:

מבעיא. הא היכל בכלל מבית לפרכת דלא נכנס לשם אלא דרך היכל ומשעת ביאת היכל קם ליה במלקות:

תנו רבנן:

"שבע הזאות שבפרה, שעשאן: בין שלא לשמן,

בין שלא מכוונות (אל נכח פני אוהל מועד) - **פסולות,**

ושבפנים,

ושבמצורע שלא לשמן - **פסולות,**

שלא מכוונות - כשרות."

והתניא:

"גבי פרה:

שלא לשמן - פסולות,

שלא מכוונות - כשרות!"

אמר רב חסדא:

לא קשיא:

הא - רבי יהודה,

הא - רבנן.

דתניא:

"מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה:

בשוגג - חייב חטאת.

במציד - ענוש כרת.

ואין צריך לומר: טבול יום,

ושאר כל הטמאים.

וטהורים שנכנסו לפני ממציתן:

להיכל כולו - בארבעים.

מבית לפרכת,

אל פני הכפרת - במיתה.

רבי יהודה אומר:

כל היכל כולו,

ומבית לפרכת - בארבעים.

ואל פני הכפרת - במיתה."

במאי קא מיפלגי?

בהאי קרא: **"ויאמר ה' אל משה:**

דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש,

מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארון ולא ימות"¹⁸⁹ (ויקרא טז, ב) -

רבנן סברי: אל הקודש - ב"לא יבא",

מבית לפרכת ואל פני הכפרת - ב"לא ימות".

ורבי יהודה סבר - אל הקודש ומבית לפרכת - ב"לא יבא",

ואל פני הכפרת - ב"לא ימות".

מאי טעמא דרבנן?

אי סלקא דעתך כדקאמר רבי יהודה,

לכתוב רחמנא: **"אל הקודש ואל פני הכפרת,"**

ולא בעי מבית לפרכת,

ואנא אמינא: היכל - מיחייב,

מבית לפרכת - מבועיא!?

¹⁸⁹ ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארון ולא ימות מי בענן אראה על הכפרת

"מבית לפרכת" דכתב רחמנא למה לי?
שמע מינה: במיתה.

ר"י

לאו נמי לא. אפילו לאו נמי ליכא:

בין הקדש. היינו היכל:
אל פני הכפרת מבעיא. דמייחב מיתה הא משעה שנכנס מבית לפרכת מייחב מיתה ויש בכלל מבית לפרכת פני הכפרת:

למעוטי דרך משופש. כגון משובש שחתר החומה של לפני ולפנים ועשה פתח בדרום או בצפון ונכנס ולא נכנס בפתח שבמזרח שיהא פניו למערב אינן נכנס בפתח וצידד באלכסון והלך לצדדין לא מייחב דאל פני בעינן שיהו פנים אל פנים מזרחי של כפרת. משופש כמו משובש דפיי"א ובי"ת מתחלפין דכתיב (ישעיה ג) נשפה וכתוב (ישעיה מ) נשבה בו:

זה בנה אב. הקישה אב ומלמד לכל פני שבתורה דקדים הן כי היכי דבהאי פני כתיב קדמה והשתא מפרש להאי דאמרן לעיל הא ר"י הא רבנן:

לרבי יהודה דאמר אל פני הכפרת דוקא. דבמיתה ומבית לפרכת לאו דוקא ה"י אל נוכח דוקא הלכך שלא מכוונות פסולות ולרבנן מדאל פני לאו דוקא ה"י אל נכח לאו דוקא הלכך כשרות:

ורבי יהודה?

אי כתב רחמנא: **"אל הקודש"** ולא כתב **"מבית לפרכת"** - הוה אמינא: מאי **"קודש"**? מבית לפרכת, אבל היכל - 'לאו' נמי לא.

ורבנן?

ההוא לא מצית אמרת, דהיכל כולו איקרי 'קודש', שְׁנַאמֵר: **"והבדילה הפרכת לכם בין הקודש ובין קדש הקדשים"**¹⁹⁰ (שמות כו, לג).

ורבי יהודה - מאי טעמא?

אי סלקא דעתך: כדקא אמרי רבנן - לכתוב רחמנא **"אל הקודש"** ו**"מבית לפרכת"**, ולא בעי **"אל פני הכפרת"**, ואנא אמינא: **"מבית לפרכת"** - במיתה, **"אל פני הכפרת"** - מיבעיא!!
"אל פני הכפרת" דכתב רחמנא למה לי?

שמע מינה:

"אל פני הכפרת" - במיתה,
"מבית לפרכת" - באזרה.

ורבנן?

הכי נמי דלא צריך, והאי דכתב רחמנא: **"אל פני הכפרת"** - למעוטי דרך משופש.

כדתנא דבי רבי אליעזר בן יעקב:

"על פני הכפרת קדמה"¹⁹¹ (ויקרא טז, יד) - זה בנה אב.
כל מקום שְׁנַאמֵר: **"פני"** אינו אלא פני קדים".

ורבי יהודה?

לימא קרא **"פני"** מאי **"אל"**!?

שמע מינה:

"אל" - דוקא.
ורבנן - **"אל"** לאו דוקא.

לרבי יהודה דאמר: **"אל פני הכפרת"** דוקא,
"וזהו אל נכח"¹⁹² (במדבר יט, ד) נמי דוקא.

ולרבנן?

¹⁹⁰ ונתתה את הפרכת תחת הקדשים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים

¹⁹¹ ולקח מדם הפר וזהו באצבעו על פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו

תוקן על פי הפסוק ועל פי המקבילה ביומא נה. בגירסת וילנא: אל.

¹⁹² ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו וזהו אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים

מִדֶּהֶתָם - לֹא דִּקְא,
הָכִי - נְמִי לֹא דִּקְא.

מִתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף:

לְרַבִּי יְהוּדָה מִדְּ"אֵל" דִּקְא "על" ¹⁹³ (ויקרא טז, יד) נְמִי דִּקְא,
אֵלָּא דְּמִקְדֵּשׁ שְׁנֵי דְּלֹא הָווּ אַרְוֹן וְכַפֻּרֶת הָכִי נְמִי דְּלֹא עֲבִיד הַזֹּאוֹת?!

אָמַר רַבָּה בְּרַ עוּלָא:

אָמַר קְרָא: "וְכַפֵּר אֶת מִקְדֶּשׁ הַקֹּדֶשׁ" ¹⁹⁴ (ויקרא טז, לג) - מְקוֹם הַמִּקְדֶּשׁ לְקוֹדֶשׁ.

רַבָּא אָמַר:

הָא וְהָא - רַבָּנִי,

כַּח, א - דְּקָאִי מְזִרְח וּמַעְרַב, וְאֵדִי.

הָא - דְּקָאִי צִפּוֹן וְדָרוֹם, וְאֵדִי.

רש"י

על נמי דוקא. בתמיה כלומר על
פני הכפרת דיה"כ מי הוי דוקא
דאי דוקא הוא מקדש שני דלא
הוי ארון וכפרת דאמרינן
במסכת יומא (דף נב:) דיאשיהו
גנזו ה"נ דלא מזה והא אמרינן
במסכת יומא (שם) דמזה:

מקום המקודש לקדש. ארון על
מקום הארון מזה אפילו ליכא
ארון:

הא דקאי כהן מזרח ומערב ואדי.
ואם עמד כהן בפניו למערב
ואחוריו למזרח והזה שכת
מצותו אפילו אינם מכוונות כנגד
הפתח כשרות והא דתני פסולות
דקאי צפון ודרום שלא כמצותו
ואדי:

¹⁹³ גירסתנו על פי רש"י וכתב"י ומובא גם במסורת הש"ס. גירסת וילנא: (אֵל נֶכַח)

¹⁹⁴ וְכַפֵּר אֶת מִקְדֶּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת הַמִּזְבֵּחַ וְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקֹּהֶל וְכַפֵּר

37. כח, א

רפ"י

והתניא בין שלא לשמן כו'
 כשרות. אדמצורע קאי:
 ר' אליעזר דמקיש אשם
 לחטאת. ואפילו אשם דמצורע
 פסול שלא לשמה:
 וכי. אשם הלמד בהיקש מחטאת
 דליהוי פסול שלא לשמו חוזר
 ומלמד בהיקש על הלוג דליהוי
 פסול שלא לשמו והא קיימא לן
 בפי' איזהו מקומן (זבחים דף
 מט:). דאין למידין למד מן הלמד
 בקדשים: היקש דחטאת ואשם
 דכתיב (בחטאת) (ויקרא ז)
 כחטאת כאשם תורה אחת להם
 וקא יליף ר' אליעזר מה חטאת
 שלא לשמה פסולה דאפילו רבנן
 מודו אף אשם נמי פסול: היקש
 דאשם מצורע ולוגו דכתיב (שם
 יד) כבש אשם לתנופה וגוי' סיפיה
 דקרא ולוג שמן:
 לרצות. להזות לעלות לשם חובה
 ולהתיר מצורע בקהל פסול שלא
 לשמן והא דתני כשרות להכשיר
 דהזאותיו כשרות להכשיר שירי
 הלוג באכילה דשירי לוג מצורע
 נאכלין כדאמרינן בפי' אלו
 מנחות (לקמן דף עג.) וזה יהיה
 לך מקדש הקדשים מן האש לכל
 קרבנם (במדבר יח) לרבות לוג
 שמן של מצורע וכתוב בתריה
 בקדש הקדשים תאכלנו בפרשת
 ויקח קרח:

אמר מר:

ו"שבפנים,

ושבמצורע שלא לשמן - פסולות,
 שלא מכוונות - כשרות".

והתניא:

בין שלא לשמן,

בין שלא מכוונות - כשרות!"

אמר רב יוסף:

לא קשיא:

הא - רבי אליעזר,

והא - רבנן.

רבי אליעזר, דמקיש אשם לחטאת - מקיש נמי לוג לאשם.
 רבנן - לא מקשי.

ולרבי אליעזר, וכי דבר הלמד בהיקש, חוזר ומלמד בהיקש?

אלא אמר רבא:

הא והא - רבנן,

כאן - להכשיר (הקרבן),

כאן - להרצות (שלא עלו לבעלים לשום חובה).

38. כח, א

רס"י

מתני'

שבעה קני מנורה. כדכתיב ושהה קנים יוצאין מצידיה (שמות כה) והמנורה עצמה שבאמצע היא השביעית כזה:

שבעה נרותיה. בראש של קנה וקנה היה נר אחד כעין בזך ושם נותנין השמן והפתילות:

שתי פרשיות שבמזוזה. שמע והיה אם שמוע:

כתב אחד. אות אחת מעכבין זו את זו דכתיב (דברים ו) וכתבתם כתיבה תמה ושלמה ובתפילין כתיב הויה (שם) והיו לטוטפות: **ד' פרשיות שבתפילין.** שמע (שם) והיה אם שמוע (שם יא) קדש לי כל בכור (שמות יג) והיה כי יביאך (שם) שבצידה דבכולהו כתיב ולטוטפות או ולזכרון בין עיניך:

גמ'

הויה כתיב בהו. כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו (שם כה): **מן העשת.** עשייתה חתיכה שלמה ומכה בקורנס עד שיצאו ממנה כל כליה:

מן הגרוטאות. זהב שבור:

מקשה. משמע חתיכה אחת כדמתרגמין נגיד משוך שנמשך הכל מחתיכה אחת מקשה משמע דבר המוכה ונהלם כדכתיב (דניאל ח) וארכבתיא דא לדא נקשן:

משאר מתכות נמי תיפסל. דהא כתיב זהב טהור וכתוב הויה לעכב:

אמר קרא תיעשה. המנורה משמע תיעשה מ"מ לרבות שאר מתכות:

ואימא לרבות גרוטאות. דכתיב מקשה והדר תיעשה מ"מ:

אמקשה כתיבה הויה. הויה סמוכה למקשה יותר מלזהב:

ומשני מקשה מקשה כתיב. תרי זימני בויקחו לי תרומה לעכב:

וקפריך זהב זהב נמי תרי זימני כתיב. ואימא לעכב: ומשני האי

מאי אי אמרת בשלמא דגרוטאות פסולות ושאר מתכות כשרות. דאמרינן מקשה מקשה דויקחו לי תרומה לעכב:

מתניתין

שבעה קני מנורה - מעכבין זה את זה.

שבעה נרותיה - מעכבין זה את זה.

שתי פרשיות שבתפילין - מעכבות זו את זו,

אפילו כתב אחד - מעכבין.

ארבע פרשיות שבתפילין - מעכבין זו את זו,

אפילו כתב אחד - מעכבין.

ארבע ציציות - מעכבות זו את זו,

שארכבעתן מצוה אחת.

רבי ישמעאל אומר:

ארכבעתן - ארבע מצות.

גמרא

מאי טעמא?

הויה¹⁹⁵ (שמות כה, לו) כתיב בהו.

תנו רבנן:

"מנורה:

היתה באה: מן העשת,

ומן הזהב.

עשאה מן הגרוטאות - פסולה.

משאר מיני מתכות - כשרה."

מאי שנא **"מן הגרוטאות - פסולה"**,

דכתיב: **"מקשה"**¹⁹⁶ והויה (שמות כה, לא).

"שאר מיני מתכות" - נמי זהב והויה!

אמר קרא: **"תיעשה"** - לרבות שאר מיני מתכות.

ואימא לרבות גרוטאות!

לא סלקא דעתך,

דאמקשה - כתיבה הויה!

"תיעשה" נמי אמקשה כתיב!

"מקשה" (שמות כה, לא) **"מקשה"**¹⁹⁷ (שמות כה, לו) - לְעֶכֶב.

"זהב" "זהב"¹⁹⁸ (שמות כה, לא-לט) - נְמִי לְעֶכֶב!

¹⁹⁵ כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו קלה מקשה אחת זהב טהור

¹⁹⁶ ועשית מנרת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה ורכה וקנה גביעיה כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו

¹⁹⁷ כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו קלה מקשה אחת זהב טהור

¹⁹⁸ לא ועשית מנרת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה ורכה וקנה גביעיה כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו. לב וששה קנים יצאים מצדיה שלשה קני מנרה

מצדה האחד ושלשה קני מנרה מצדה השני. לג שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתור ופרח ושלושה גבעים משקדים בקנה האחד כפתור ופרח מן

לששת הקנים היצאים מן המנרה. לד ובמנרה ארבעה גבעים משקדים כפתוריה ופרחיה. לה וכפתור תחת שני הקנים ממנה וכפתור תחת שני הקנים

ממנה וכפתור תחת שני הקנים ממנה לששת הקנים היצאים מן המנרה. לו כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו קלה מקשה אחת זהב טהור. לו ועשית את

נרתיה שבעה והעלה את נרתיה והאיר על עבר פניה. לח ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור. לט כפר זהב טהור ועשה אתה את כל הכלים האלה. מ וראה

ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר

האי מאי?

אי אמרת בשלמא: "מן הגרואות - פסולה, משאך מיני מתכות - נשרה".

היינו "זהב" "זהב" "מקשה" "מקשה" לדרשא.

אלא אי אמרת: 'מן הגרואות - נשרה,

משאך מיני מתכות - פסולה' - "זהב" "זהב" "מקשה" "מקשה" מאי דרשת ביה?

מאי דרשא?

דתניא:

"פפר זהב טהור יעשה אותה את כל המלים האלה" (שמות כה, לט) -

באה זהב - באה ככר,

אינה באה זהב - אינה באה ככר.

"גביעיה כפתוריה ופרחיה" (שמות כה, לא) -

באה זהב - באה גביעים כפתורים ופרחים,

אינה באה זהב - אינה באה גביעים כפתורים ופרחים.

ואימא: נמי באה זהב - באה קנים,

אינה באה זהב - אינה באה קנים!

ההוא פמוט מיקרי.

"זוה מעשה המנורה מקשה זהב" ¹⁹⁹ (במדבר ח, ד) -

באה זהב - באה מקשה,

אינה באה זהב - אינה באה מקשה.

"מקשה" (במדבר ח, ד) דסיפא - למאי אתא?

למעוטי חצוצרות.

דתניא:

"חצוצרות היו באים: מן העשת,

מן הכסף.

עשאם מן הגרואות - נשרים.

משאך מיני מתכות - פסולים".

ומאי שנא "משאך מיני מתכות - פסולים"?

דכתיב: "כסף" ו"הויה" ²⁰⁰ (במדבר י, ב),

מן הגרואות נמי "מקשה" ו"הויה"!

מיעט רחמנא גבי מנורה: "מקשה היא" ²⁰¹ (במדבר ח, ד) - "היא" ולא חצוצרות.

רפ"י

היינו. דאיצטריך זהב זהב דויקחו לי תרומה ומקשה מקשה דבהעלותך לדרשה אחריתי דשמעינן מינה נמי דמשאך מיני מתכות נמי כשירה כדדרשינן לקמן:

באה זהב באה ככר שאינה באה

זהב. שהביאה משאך מיני

מתכות אינה צריכה לבא ככר

אלא או פחות או יותר אלמא

משאך מיני מתכות שמעינן

דכשרה אלא לדידך זהב זהב:

מקשה מקשה למה לי:

אינה באה גביעין. אינה צריכה

לבא גביעים כפתורים ופרחים:

פמוט. מנורה קטנה:

זוה מעשה המנורה. דבהעלותך:

מקשה. דסיפא עד ירכה ועד

פרחה מקשה היא:

כסף והויה. שתי חצוצרות כסף

מקשה תעשה אותם והיו לך וגוי

(במדבר י):

¹⁹⁹ זוה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה ה' את משה מן עשה את המנורה

²⁰⁰ עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את המנחות

²⁰¹ זוה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה ה' את משה מן עשה את המנורה

39. כח, א-ב

רש"י

אלא. אתי האי לך אי למייד בשמעתא קמייתא דמס' יומא לך משלך אי למייד כביכול אם היה אפשר להיפטר צבור בשל יחיד בשלך הייתי רוצה יותר משלהם:
שאני התם. גבי חצוצרות דאמר קרא לך לך תרי זימני:

תנו רבנן:

כח, ב "כל הכלים ^אשעשה משה - בשמים לו, ובשרים לדורות.
חצוצרות - בשירות לו,
ופסולות לדורות".

"חצוצרות" - מאי טעמא?

אלימא דאמר קרא: "עשה לך" ²⁰² (במדבר י, ב) - לך ולא לדורות, אלא מעתה: "ועשית לך ארון עץ" ²⁰³ (דברים י, א) הכי נמי דלך ולא לדורות!

אלא, אי למאן דאמר: "לך" - משלך, אי למאן דאמר: כביכול בשלך אני רוצה יותר משלהם, האי נמי מיבעי ליה להכי.

שאני התם, דאמר קרא: "לך" ²⁰² (במדבר י, ב) - תרי זימני: "עשה לך" ²⁰³ "והיו לך".

²⁰² עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות
²⁰³ בעת ההוא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים קראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ

40. כח, ב

רש"י

בעץ. בדיל דמתרגמינן אבצא :
גסטרון. לייטויין ל"א מיט"ל :
מאי דעתך. דקאמרת דרבי יוסי
 ברבי יהודה מכשיר בשל בעץ
 ופסל בשל עץ :
א"ל. רב פפא לרב יוסף בין למר
 ובין למר רבי ורבי יוסי בר"י
 כללי ופרטי דרשי כדאמרינן
 לקמן ועשית מנורת כלל זהב
 טהור פרט מקשה תיעשה מכל
 מקום חזר וכלל :
מה הפרט מפורש. זהב [שהוא
 חשוב] אף כל דבר חשוב כגון
 כסף אבל אבר ובעץ לא :
א"ל. רב יוסף לרב פפא סמי
 דידך חסר משנתך שאתה שונה
 דר' יוסי פוסל בשל עץ ורבי נמי
 מכשיר בשל אבר ובעץ :
ועשית מנורת כלל. דמשמע מכל
 דבר :

תני רב פפא בריה דרב חנין קמיה דרב יוסף:

"מנורה:

היתה באה: מן העשית,

מן הזהב.

עשאה: של כסף - נשרה.

של בעץ,

ושל אבר,

ושל גיסטרון - רבי: פוסל,

ורבי יוסי ברבי יהודה: מכשיר.

של עץ,

ושל עצם,

ושל זבוכית - דברי הכל פסולה."

אמר ליה: מאי דעתך?

אמר ליה:

בין מר, ובין מר, כללי ופרטי דרשי,

מיהו מר סבר: מה הפרט מפורש של מתכת, אף כל של מתכת,

ומר סבר: מה הפרט מפורש דבר חשוב, אף כל דבר חשוב.

אמר ליה:

סמי דידך מקמי ידי.

דתניא:

"כלי שרת שעשאן של עץ:

רבי פוסל,

ורבי יוסי ברבי יהודה מכשיר."

במאי קא מיפלגי?

רבי דריש כללי ופרטי,

ורבי יוסי ברבי יהודה דריש ריבוי ומיעוטי.

"רבי דריש כללי ופרטי" -

"ועשית מנורת"²⁰⁴ (שמות כה, לא) - כלל,

"זהב טהור" - פרט,

"מקשה תיעשה המנורה" - חזר וכלל.

כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט,

מה הפרט מפורש של מתכת - אף כל של מתכת.

"רבי יוסי ברבי יהודה דריש ריבוי ומיעוטי" -

"ועשית מנורת" - ריבה,

"זהב טהור" - מיעט,

"מקשה תיעשה המנורה" - חזר וריבה,

ריבה ומיעט וריבה - ריבה הכל.

ומאי רבי?

רבי כל מילי.

²⁰⁴ ועשית מנורת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה ורכה וקנה גביעיה פתחיה ופרחיה ממנה יהיו

ומאי מיעט?

מיעט של חרס.

אדרבה!

סמי דידך מקמי ידי!

לא סלקא דעתך,

דתניא:

"אין לו זהב - מביא אף של כסף,
של נחשת,
של ברזל,
ושל בדיל,
ושל עופרת.

רבי יוסי ברבי יהודה:

מכשיר אף בשל עץ".

ותניא אידך:

"לא יעשה אדם: בית תבנית היכל,
אכסדרה כנגד אולם,
חצר כנגד עזרה,
שלחן כנגד שלחן,
מנורה כנגד מנורה,
אבל עושה הוא: של חמשה,
ושל נששה,
ושל שמנה,
ושל שבעה - לא יעשה,

ואפילו משאר מיני מתכות.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

אף של עץ לא יעשה,

בדרך שעשו מלכי בית חשמונאי.

אמרו לו:

משם ראיה?

שפודים של ברזל היו, וחיפוס בבעץ,

העשירו - עשאו של כסף,

חזרו והעשירו - עשאו של זהב".

רפ"י

של חרס. שהוא פחות מכל
הכלים ואינו ראוי אפילו למלך
בשר ודם:
לא ס"ד. דהוי דידך מתרצא
דאמר ר' יוסי פוסל בשל עץ:
אין לו זהב. למנורה:
תבנית היכל. למדת אורך ורוחב
וקומה שתהא דומה לו
בשלשתן:
אכסדרה. אין לה מחיצה רביעית
וכן אולם:
כנגד אולם. שהיה רוחבו [עשרים
וגובהו ארבעים] כדאמרינן
בשמעתא קמייטא דעירובין (דף
ב.).
אבל עושה. המנורה של חמשה
או של ששה קנים או של שמנה
דאינו דומה למנורת מקדש ששם
היה שבעה קנים:
ושל שבעה קנים לא יעשה
ואפילו של שאר מיני מתכות.
שאינו זהב משום דדומה לשל
מקדש שאף הוא כשר בשאר
מיני מתכות:
אף של עץ לא יעשה. שהרי הוא
כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי:
בבעץ. בדיל אשטיין:

41. כח, ב - כט, א

רפ"י

משמיה דסבא. משום זקן אחד :
הרגלים והפרח. מתחת שלשה
טפחים פרח ציורין שחוקקים
הצורפים זהב בעומק במנורות
ובכלים :
וטפחיים חלק. בלא שום צורה
הרי ה' :

וטפח שבו. מצד אחד של מנורה
גביע ומצד שני כפתור פומ"ל
ומצד שני פרח וזהו אחד מן
הגביע וכפתורים ופרחים שבגוף
אמצע של מנורה דכתיב ובמנורה
ארבעה גביעים משוקדים
כפתוריה ופרחיה ודרשינן לקמן
כפתוריה תרי ופרחיה תרי לבד
אותן (ד') שבכל קנה וקנה
וטפחיים חלק הרי ח' וטפח
כפתור הרי ט' :

ושני קנים יוצאים. מן הכפתור
אחד אילך כו' :

שבהן שלש גביעים כפתור
ופרח. שלא היו בגוף המנורה
אלא תרי כפתורים ותרי פרחים
דכתיב כפתוריה ופרחיה וחד
(חד) פרח אוקימנא בטפח
הסמוך לטפחיים חלק
הראשונים :

אלכסנדרים. שנעשה
באלכסנדרים של מצרים
וארוכין וצרים הן וקרויים
מדרנ"ש :

תפוחי הכרתיים. מקום :
פרחי העמודים. ציורין
שמציירין בעמודים :
ונמצאו גביעים כו'. מפרש
לקמן :

תמני סרי דקנים. דכתיב שלשה
גביעים משוקדים בקנה האחד :
כפתוריה. דמנורה גופה תרי :
ושית דקנים. דיש בכל קנה וקנה
כפתור דכתיב שלשה גביעים
משוקדים בקנה האחד כפתור
ופרח הרי ח' וכפתור תחת שני
קנים וכן לשנים האחרונים
כדאמרן לעיל ושני קנים יוצאין
ממנה הא חד סר :
[וששה דקנים]. בכל קנה כפתור
ופרח דכתיב בקנה האחד
כפתור ופרח :

אמר שמואל משמיה דסבא:

גובהה של מנורה - שמנה עשר טפחים.

הרגלים והפרח - שלשה טפחים.

וטפחיים - חלק.

וטפח - שבו גביע וכפתור ופרח,

וטפחיים - חלק,

וטפח - כפתור,

ושני קנים יוצאין ממנו, אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה,

וטפח חלק,

וטפח כפתור,

ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה.

וטפח - חלק,

וטפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה,

וטפחיים חלק,

ונשתירו שם שלשה טפחים שבהן שלשה גביעין וכפתור ופרח.

ו"גביעין" - למה הן דומין?

כמין כוסות אלכסנדרים.

"כפתורים" - למה הן דומין?

כמין תפוחי הכרתיים.

"פרחים" - למה הן דומין?

כמין פרחי העמודין.

ונמצאו:

גביעין - עשרים ושנים,

כפתורים - אחד עשר,

"פרחים" - תשעה.

גביעים - מעכבין זה את זה,

כפתורים - מעכבין זה את זה,

פרחים - מעכבין זה את זה,

גביעים כפתורים ופרחים - מעכבין זה את זה.

בשלמא: גביעים עשרים ושנים,

דכתיב: "ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה" (שמות כה, לד),

וכתיב: "שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח,

ושלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח,

מן לששת הקנים היצאים מן המנורה" (שמות כה, לג),

כטא, ארבעה דידה ^ותמני סרי דקנים - הא עשרין ותרתין,

כפתורין - נמי אחד עשר כפתורין - תרי דידה (שמות כה, לד),

וששה דקנים (שמות כה, לג),

"וכפתור ... וכפתור ... וכפתור" 205 - הא חד סר.

אלא "פרחים" - תשעה" - מנלן?

פרחים - תרי דידה,

וששה דקנים - תמניא הוו!

רש"י

עד פרוחה. ריבה לך הכתוב חד
פרח:
אבן גדולה כו'. ואם אינה גדולה
אלא ט' טפחים למה לי אבן תחת
הכהן:
שימי את. אתה הוא המקשה לי
בתמיח:
משפת קנים ולמעלה. היתה ט'
ומן הארץ ועד לקנים ט'
כדמפרש לעיל:

אמר רב שלמן:

כתוב: **"עד ירכה עד פרוחה מקשה היא"**²⁰⁶ (במדבר ח, ד).

אמר רב:

גובהה של מנורה תשעה טפחים.

איתיביה רב שימי בר חייה לרב:

"אבן היתה לפני מנורה ובה שלש מעלות,

שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות" (תמיד ג, ט).

אמר ליה:

שימי את?!

כי קאמינא משפת קנים ולמעלה.

²⁰⁶ זוהי מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרוחה מקשה הוא כמראה אשר הראה ה' את משה מן עשה את המנורה

42. כט, א

רס"י

כת"ב: "והפרח והגרות והמלקחים זהב הוא מיכלות זהב" (דברי הימים ב' ד, כא).

מאי "מיכלות זהב"?

אמר רב אמי:

שפילתו לכל 'זהב סגור' של שלמה.

דאמר רב יהודה אמר רב:

עשר מנורות עשה שלמה,

וכל אחת ואחת הביא לה אלה אלה כפר זהב,

והכניסוהו אלה פעמים לכור,

והעמידוהו על כפר.

איני?!

והכת"ב: "וכל פלי משיקה המלך שלמה זהב וכל פלי בית יער הלבנון זהב סגור,

אין פסך נחשב בימי שלמה למאומה" (מלכים א' י, כא)!

"זהב סגור" - קא אמרינו.

ומי חסר כולי האי?!

והתנא:

"רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

מעשה והיתה מנורת בית המקדש יתירה על של משה בדינר זהב קורדיקני,

והכניסוהו שמונים פעמים לכור והעמידוהו על כפר"!

כיון דקאי קאי.

הוא מיכלות זהב. ופסוק הוא:
זהב סגור. שבשעה שמוכרין
אותו נסגרות כל החנויות
שמוכרין את הזהב (יומא מה.):
והכת"ב אין כסף נחשב. אלמא
עשיר הוה ואת אמרת כליתו:
ומי חסר כולי האי. דקאמרת
אלף הכר הכניסו אלף פעמים
לכור עד שיעמוד על כר אלמא
בכל פעם חסר כר:
קורדיקני. שם מטבע:
כיון דקאי. שנשרף יפה בימי
שלמה קאי לפיכך לא חסר
עכשיו אלא דינר:

43. כט, א

רפ"י

ממקום טהרה. מן השמים הראו למשה לנגד המנורה:
מכלל שהוא טמא. כלומר מקבל טומאה:
בשלמא התם. גבי שולחן איצטריך לאשמועינן דמקבל טומאה משום פירכיה דריש לקיש:
לנחת. שאינו מטלטל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה דכתיב גבי שרצים מכל כלי עץ או עור או שק (ויקרא יא) מה שק מיטלטל מלא וריקם:
שמגביהין אותו. הלכך מיטלטל מלא וריקם הוא:
חום ביום הלקחו. משמע כשמסלקים היה חום:

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

מאי דכתיב: **"על המנורה הטהורה"**²⁰⁷ (ויקרא כד, ד)?
 שִׁירְדוּ מַעֲשֵׂיהָ מִמָּקוֹם טָהוֹרָה.

אֵלָּא מַעֲתָהּ **"על השלחן הטהור"**²⁰⁸ (ויקרא כד, ו) – שִׁירְדוּ מַעֲשֵׂיו מִמָּקוֹם טָהוֹר?!

אֵלָּא טָהוֹר מִכָּלל שֶׁהוּא טָמֵא,
 הָכָא נִמְי טָהוֹרָה מִכָּלל שֶׁהִיא טָמֵאָה.

בְּשִׁלְמָא הָתָם כְּדִרִישׁ לְקִישׁ,
 דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ:
 מַאי דְּכָתִיב: **"על השולחן הטהור"** מִכָּלל שֶׁהוּא טָמֵא.

כְּלִי עֵץ הָעֲשׂוּי לְנַחַת הוּא,
 וְכָל כְּלִי עֵץ הָעֲשׂוּי לְנַחַת – אֵינּוּ מִקְבֵּל טוֹמְאָה!

אֵלָּא מִלְמַד שְׁמַגְבִּיהִין אוֹתוֹ לְעוֹלֵי רַגְלִים,
 וּמִרְאִים לָהֶם לֶחֶם הַפָּנִים,
 וְאוֹמַר לָהֶם רְאוּ חֵיבַתְכֶם לְפָנֵי הַמָּקוֹם.

מַאי "חֵיבַתְכֶם"?

כְּדַרְבֵּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי,
 דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי:
 גַּם גְּדוֹל נַעֲשֶׂה בְּלֶחֶם הַפָּנִים,
 סִילּוּקוֹ כְּסִידוֹרוֹ,
 שְׁנֵאמַר: **"לְשׁוֹם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הַלִּקְחוֹ"**²⁰⁹ (שמואל א כא, ז),
 אֵלָּא הָכָא טָהוֹרָה, מִכָּלל שֶׁהִיא טָמֵאָה.
 פְּשִׁיטָא! כְּלִי מִתְכּוֹת נִינהוּ, וְכָלִי מִתְכּוֹת מִקְבְּלִין טוֹמְאָה!

אֵלָּא, שִׁירְדוּ מַעֲשֵׂיהָ מִמָּקוֹם טָהוֹרָה.

²⁰⁷ על המנורה הטהורה יצרך את הנרות לפני ה' תמיד

²⁰⁸ ושמית אותם שתיים מערכות שש המערכות על השלחן הטהור לפני ה'

²⁰⁹ וייתן לו הכהן קדש מי לא היה שם לחם מי אם לחם הפנים המוסרים מלפני ה' לשום לחם הם ביום הלקחו

44. כט, א

רפ"י

כתבניתם. אארוך ושולחן ומנורה כתיב וכתוב אשר אתה מראה בהר אלמא הראוהו: **הכי נמי.** דמשכן של אש ירד מן השמים בתמיה: **הכא כתיב כמשפטו.** משמע הלכותיו נאמרו לו: **התם כתיב כתבניתם.** משמע דהראוהו כמותם: **חגור כמין פסיקיא.** אזור כרוך אומנים שרוצים לעשות מלאכה נאה חוגרין עצמן שלא יהו נגררין בבגדיהם: **ראש חדש.** בשעת מולד לבנה אינה נראית כי אם מעט ואינה ניכרת כדאמרין בראש השנה (דף כ.) כזה ראיתם אם כזה ראיתם: **שרצים.** לא היה מכיר איזה טמא ואיזה טהור: **הלכות שחיטה.** לא היה מבין מהיכן היא מוגרמת: **וזה אשר תעשה על המזבח.** ועשייה תחילת זביחה [היא] וכתוב וזה אלמא הראהו באצבע:

תניא:

"רבי יוסי דבבי יהודה אומר:**ארוך של אש,****ושלחן של אש,****ומנורה של אש - ירדו מן השמים,****וראה משה ועשה כמותם,****שנאמר: "וראה ועשה כמותם אשר אתה מראה בהר" (שמות כה, מ).****אלא מעתה: "והקמת את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר" (שמות כו, ל) הכי נמי?!****הכא - כתיב: "כמשפטו",****התם - כתיב: "כתבניתם".****אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:****גבריאלי חגור כמין פסיקיא היה,****והראה לו למשה מעשה מנורה,****דכתיב: "וזה מעשה המנורה"²¹⁰ (במדבר ח, ד).****תנא דבי רבי ישמעאל:****"שלשה דברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא באצבעו,****ואלו הן: מנורה,****וראש חדש,****ושרצים.****"מנורה" - דכתיב: "וזה מעשה המנורה" (במדבר ח, ד).****"ראש חודש" - דכתיב: "החודש הזה לכם ראש חדשים"²¹¹ (שמות יב, ב).****"שרצים" - דכתיב: "וזה לכם הטמא"²¹² (ויקרא יא, כט).****ויש אומרים:****אף הלכות שחיטה, שנאמר: "וזה אשר תעשה על המזבח"²¹³ (שמות כט, לח).**²¹⁰ וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ורכה עד פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה ה' את משה בן עשה את המנורה²¹¹ החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם להדשי השנה²¹² וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על הארץ החלד והעקב והצב למינהו²¹³ וזה אשר תעשה על המזבח קבשים בני שנה שנים ליום תמיד

45. כט, א-ב

רפ"י

פשיטא. דאות אחת מעכבתן דכתיב וכתבתם כתיבה תמה (שבת קג):
קוצו של יוד. רגל ימיני של יוד:
הא נמי פשיטא. הא לא נעשית האות:
שאינ גויל מוקף לה. שמודבקת באות אחרת והיינו דקתני כתב אחד מעכבן כלומר הלכות משפט אות אחת מעכבו למזוזה ותפילין:
תוכו של ה'. רגל שבפנים:
יריכו. רגל הימנית ל"א תוכו הגויל והחלק שבתוכו ובתפילין קמירי:
איפסיקא ליה כרעא דה"י. בתפילין:
וי"ו דויהרג. כל בכור אירע במקום נקב ונראה כמין יו"ד:
דלא חכים. דאי חכים מבין שמחרף הוא לומר ייהרג כלפי מעלה ואומר ויהרג:
לא טפש. שאם טפש אינו יודע לקרות אלא אות שלימה:

"שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן".

פשיטא!

אמר רב יהודה אמר רב:
לא נצרכה אלא לקוצה של יוד.

והא נמי פשיטא!

אלא לכאידך דרב יהודה אמר רב,
דאמר רב יהודה אמר רב:
כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה – פסולה.

אמר אשיאן בר נדבך משמיה דרב יהודה:
ניקב תוכו של ה"י – כשר,
יריכו – פסול.

אמר רבי זירא:
לדידי מפרשה לי מיניה דרב הונא.

ורבי יעקב אמר:
לדידי מפרשה לי מיניה דרב יהודה.

ניקב תוכו של ה"י – כשר,
יריכו:
אם נשתתיר בו כשיעור אות קטנה – כשר,
ואם לאו – פסול.

כטב, אגרא, חמוה דרבי אבא²¹⁴ איפסיקא ליה כרעא דה"י ד"העם²¹⁴ (שמות יג, ג) בניקבא.
אתא לקמיה דרבי אבא,
אמר ליה: אם משתתיר בו כשיעור אות קטנה – כשר,
ואם לאו – פסול.

ראמי בר תמרי דהוא²¹⁵ רמי בר דיקולי איפסיקא ליה כרעא דוי"ו ד"ויהרג²¹⁶ (שמות יג, טו) בניקבא,
אתא לקמיה דרבי זירא,
אמר ליה: זיל אייתי ינוקא דלא חכים ולא טפש אי קרי ליה ויהרג – כשר, אי לא ייהרג הוא – ופסול.

²¹⁴ ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמץ

²¹⁵ גירסת כתבי יד, וכך גם מופיע שמו בחולין קי. בוילנא הגירסה: חמוה ד

²¹⁶ ויהי מי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים מבשר אדם ועד בכור בהמה על פני אמי ובה לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה

46. כט, ב

רפ"י

כתרים. כגון התגין דס"ת:
מי מעב על ידך. מה שכתבת
 שאתה צריך להוסיף עוד עליהם
 כתרים:
שהגיע לדבר. שצריך טעם:
נתיישרה דעתו. של משה הואיל
 ומשמו אומר אע"פ שעדיין לא
 קיבלה:
במקולין. מקום הקצבין שוקלין
 בשרו כדאמר בברכות (דף סא:)
 ששרקו בשרו במסרקות ברזל:

אמר רב יהודה אמר רב:
 בשעה שעלה משה למרום מצאו להקדוש ברוך הוא שיושב וקושר כתרים לאותיות,
 אמר לפניו: רבונו של עולם! מי מעב על ידך?
 אמר לו: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו,
 שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות.
 אמר לפניו: רבונו של עולם, הראהו לי.
 אמר לו חזר לאחורך הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים,
 תיש כחו,
 כיון שהגיע לדבר אחד,
 אמרו לו תלמידיו: רבי מנין לך?
 אמר להן: הלכה למשה מסיני - נתיישרה דעתו.
 חזר ובא לפני הקדוש ברוך הוא,
 אמר לפניו: רבונו של עולם! יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי?
 אמר לו: שתוק כך עלה במחשבה לפני.
 אמר לפניו: רבונו של עולם, הראיתני תורתו, הראני שכתו.
 אמר לו: חזר לאחורך, חזר לאחוריו, ראה ששוקלין בשרו במקולין,
 אמר לפניו: רבונו של עולם! זו תורה זו שכתה?
 אמר ליה: שתוק כך עלה במחשבה לפני!

47. כט, ב

רס"י

שלשה זיונין. ג' תגין קטנים בכל אחת בשין רגל השמאלית וכן בעין בראש הרגל הפנימי וכן כולם ואותם ג' תגין אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה:

שעטנז גז. והוא הדין לצדיק כפופה ולנון פשוטה:

דווקני. שמדקדקים לעשות כתב מיושר:

חטרי לגגיה דחית. לגגו של חית עושין למעלה כעין חוטר כזה כלומר הקב"ה חי שוכן ברומו של עולם חייית היינו חי:

ותלו כרעיה דה"י. רגל הפנימי של ה"י תלוי באויר ואינו דבוק לגגו:

הוה לו מחסה. דהיינו הכי משמע על שבטחו ביי' עדי עד הוה להם ביה יי' מחסה צור מעוז לעולמים:

אחת בה"י ואחת ביו"ד. חלק את שמו והטיף מכל אות ג' טיפין ומאותן טיפין נעשו מים ואש ואויר וכל העולם כולו וכן כתוב בספר יצירה:

שדומה לאכסדרה. שפתוח מתחתיו:

שכל הרוצה לצאת. ממנו לתרבות רעה יוצא:

מעלין ליה. בפתח העליון בין רגל שבתוכו לגגו:

ולעיילו בהד. פתח התחתון דנפיק ביה:

לא מסתייעא מילתא. דהבא ליטהר בעי סיוע מפני יצר הרע הלכך עבדי ליה סיוע פתח יתירה:

הוא יליץ. (אותו) כלומר פותח לו להיות לץ:

מסייעין אותו. אלמא בעי סיוע: **אית ליה תגא.** לה"י כתר קטן בסוף גגו דה"י:

אמר רבא:

שבעה אותיות צריכות שלשה זיונין, ואלו הן: שעטנז ג' ז' ג' ז'.

אמר רב אשי:

חזינא להו לספרי דווקני דבי רב, דחטרי להו לגגיה דחית"ת, ותלו ליה לכרעיה דה"י.

חטרי להו לגגיה דחית"ת, כלומר: חי הוא ברומו של עולם.

ותלו ליה לכרעיה דה"י כדבעא מיניה רבי יהודה נשיאה מרבי אמי: **מאי דכתיב: "בטחו ביה" עדי עד כי ביה ה' צור עולמים** (ישעיה כו, ד)?

אמר ליה:

כל התולה בטחונו בהקדוש ברוך הוא - הרי לו מחסה בעולם הזה ולעולם הבא.

אמר ליה:

אנא הכי קא קשיא לי:

מאי שנא דכתיב **"ביה"** ולא כתיב **"יה"**?

כדררש רבי יהודה בר רבי אילעאי:

אלו שני עולמות שברא הקדוש ברוך הוא,

אחד - ביה"י,

ואחד - ביו"ד,

ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד, והעולם הזה ביה"י,

אם העולם הזה ביו"ד והעולם הבא ביה"י,

כשהוא אומר: **"אלה תולדות השמים והארץ בהבראם"**²¹⁷ (בראשית ב, ד) -

אל תקרי **"בהבראם"** אלא **"ביה"י בראם"**,

הוי אומר העולם הזה ביה"י, והעולם הבא ביו"ד.

ומפני מה נברא העולם הזה ביה"י?

מפני שדומה לאכסדרה,

שכל הרוצה לצאת יצא.

ומאי טעמא תליא כרעיה?

דאי הדר בתשובה - מעיילי ליה.

וליעייל בהד!

לא מסתייעא מילתא,

כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש:

מאי דכתיב: **"אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן"** (משלי ג, לד) -

בא לטהר - מסייעין אותו,

בא לטמא - פותחין לו.

ומאי טעמא אית ליה תאגא?

אמר הקדוש ברוך הוא: אם חוזר בו - אני קושר לו כתר²¹⁸.

מפני מה נברא העולם הבא ביו"ד?

²¹⁷ **אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים**

²¹⁸ על פי כתבי יד בראשונים וכו'. בוילנא כתוב: קשר

רס"י

מעשיהם אין דומין כו'. וכבודו
של זה גדול משל זה משום הכי
ראשיהם כפופים דמתבייש
מחבירו:

מפני שצדיקים שבו מועטים.

ומפני מה כפוף ראשו?

מפני שצדיקים שבו כפוף ראשיהם.

מפני מעשיהן שאינן דומין זה לזה.

48. כט, ב - ל, א

רס"י

תיתי מילי אמר רב בספרים.
 בהלכות ספרי תורה ולקמן
 אמרינן אידך מילתא דרב:
מצלת על כולן. שאפילו טעיות
 בכל דף ודף אז מצלת עליהם הדף
 דף שלימה ומתקן:
אי בההוא דף שלימה שלשה
טעיות מאי. מצלת או אין מצלת
 מי אמרינן שלימה בלי טעיות או
 דלמא שלימה מד' טעיות אבל
 שלש לא איכפת לן:
הואיל ואתיהב רשות לתקוני.
 ס"ת שיש ג' טעיות בכל דף מתקן
 להדף בת ג' ומצלת על כולם
 אף על פי שיש ד' בכל שאר
 הדפין:
וה"מ. דאמרינן ד' יגנו כגון
 חסרות שחסרו ממנו אותיות:
אבל יתרות לית לן בה. אלא
 גוררן:
מחזי כמנומר. כשכותב ומגיה בו
 השיטין את מה שחיסר:
הוה ליה יתירות בספריה. ד'
 בכל דף:
מקצר. השיטין והולך עד שיגמור
 לעיני כל ישראל בסוף הדף כזה:
כי קאמר רב. יגמור באמצע
 הדף:
בחומשין. קא ס"ד בשאר
 חומשין שאין עשויין כקדושת
 ספר תורה אבל עשויין הן בגליון
 כס"ת:
בחומשין של ס"ת. כגון
 (בראשית ג) ויישם בארון
 במצרים וכגון בכל מסעיהם
 (שמות מ) ובהר סיני (ויקרא כז)
 וירדן יריחו (במדבר לו) יכול
 לכתוב באמצע הדף כדרך שגומר
 בשאר חומשין שאינן של ס"ת
 אבל לעיני כל ישראל מודי
 דבסוף הדף:

אמר רב יוסף:

הני תיתי מילי אמר רב בספרים.
 ותניא תיובתיה.

חדא הא דאמר רב:

ספר תורה שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף - יתקן,
 שלש - יגנו.

ותניא תיובתיה: "שלש - יתקן, ארבע יגנו!"

תנא:

"אם יש בו דף אחת שלימה - מצלת על כולו".

אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב:
 והוא דכתיב רוביה דספרא שפיר.

אמר ליה אביי לרב יוסף:

אי אית בההוא דף שלש טעיות מאי?

אמר ליה:

הואיל ואיתיהיב לאיתקוני מיתקן.

והני מילי חסירות,

אבל יתירות לית לן בה.

חסירות - מאי טעמא לא?

אמר רב כהנא:

משום דמייחזי כמנומר.

אגרא חמוה דרבי אבא הוה ליה יתירות בסיפריה,

אתא לקמיה דרבי אבא,

אמר ליה: לא אמרן אלא בחסירות אבא יתירות לית לן בה. לא

אידך דאמר רב:

הכותב ספר תורה ובא לגמור - גומר ואפילו באמצע הדף.

מיתיבי:

"הכותב ספר תורה בא לו לגמור - לא יגמור באמצע הדף, כדרך שגומר בחומשין,
 אלא מקצר והולך עד סוף הדף".

כי קא אמר רב בחומשין.

והא "ספר תורה" קאמר!

בחומשין של ספר תורה.

איני, והאמר רב יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב:
 "לעיני כל ישראל" באמצע הדף!

ההיא באמצע שיטה איתמר.

רש"י

אף באמצע שיטה. ובאמצע
הדף:
באמצע שיטה דוקא. ולא
באמצע הדף:

רבנן אמרי: אף באמצע שיטה.

רב אשי אמר:
באמצע שיטה דוקא.

והלכתא: באמצע שיטה דוקא.

49. ל, א

רס"י

שמנה פסוקים. מוימת משה :
יחיד קורא אותן. אדם אחד
 קוראן ואין מפסיק ביניהם כדי
 לעמוד אחר ולקרות :
אפשר ס"ת חסר. ומשה קורא
 לו ס"ת לקוח את ספר התורה
 הזה :
הקב"ה אומר. ומשה אומר
 אחריו כדי שלא יטעה בכתב
 וכותב :
מכאן ואילך משה כותב בדמע.
 ולא היה אומר אחריו מרוב
 צער :
כמו שנאמר להלן מפיו יקרא
וגו'. שלא היה אומר אחריו
 משום דקינות הווי :
לימא דלא כר"ש. דכיון דאמר
 ר"ש משה כתב הווי להו כשאר
 פסוקים ויפסיק ביניהם ויקרא
 אחר :
דאישתני. דנכתב בדמע אישתני
 משאר ס"ת :
כחוטף מצוה. ומצוה עבד אבל
 אי כתב הווי מצוה יתירה טפי :

אמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב:
 שמנה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן בבית הכנסת.

כמאן?

דלא כרבי שמעון,

דתנאי:

"וימת שם משה עבד ה'" ²¹⁹ (דברים לד, ה) - אפשר משה חי וכתב וימת שם משה?

אלא עד כאן - כתב משה,

מכאן ואילך - כתב יהושע בן נון,

דברי רבי יהודה, ואמר לה רבי נחמיה.

אמר לו רבי שמעון:

אפשר ספר תורה חסר אות אחת?

ובתנאי: "לקוח את ספר התורה הזה ושמעתם אותו" ²²⁰ (דברים לא, כו) וגו'!

אלא עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר, ומשה כותב ואומר ²²¹,

מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמע,

במה שנאמר להלן: "ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה,

ואני כותב על הספר בדיו" (ירמיה לו, יח).

לימא דלא כרבי שמעון.

אפילו תימא רבי שמעון,

הואיל ואישתני אישתני.

ואמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב:

הלוקח ספר תורה מן השוק - כחוטף מצוה מן השוק.

כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני.

אמר רב שישת:

אם הגיה אפילו אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו.

²¹⁹ וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה'

²²⁰ לקח את ספר התורה הזה ושמעתם אותו מצד ארון ברית ה' אלתיכם והיה שם בך לעד

²²¹ גירסתנו וילנא, ויש הגורסים אחרת

50. ל, א - לא, א

רס"י

(ס' סגלם)

כחוטף מצוה. ומצוה עבד אבל אי כתב הוה מצוה יתירה טפי:
פחות מכאן או יתר על כן לא יעשה. שתפרים של חבורי היריעות יפין בה כשאין בהן יותר מדאי הלכך לא יעשה יריעות קצרות שלא יהו התפרים מקורבין יותר מדאי ולא ארוכות שלא להרחיקן יותר מדאי:
ולא ירבה בדפים. לעשות שמנה בקלף אם קלף קטן הוא מפני שהדפין קצרים ונראין כאגרות: **ולא ימעט בדפין.** לעשות ג' (ביריעה) אם יריעה גדולה היא: **מפני שענינו משוטטות.** כשהדפין רחבים וטועה בראשי השיטות:
נזדמנה לו יריעה שיש בה ט' דפין. למדת האחרים וצריך לקצרה מפני שאמרו לא יתר על שמנה:
אלא ד' לכאן וה' לכאן. כדי שלא תהא זו יתירה על זו יותר מדאי: **בד"א.** דלא ימעט ולא ירבה בדפין:
בתחלת הספר. אבל בסופו אפילו אין לו לכתוב אלא פסוק אחד יכתבנו בכל היריעה: **ואפילו דף אחד.** יעשה בכל היריעה:
אלא אימא פסוק אחד בדף אחד. אם רוצה יעשה דף קצר מן תיבה אחת בשיטה אחת כדי שיגמור בסוף הדף:
שיעור גליון דס"י:
ובחומשין. שאינן עשויין לס"י אבל עשויין הן כגליון דס"י: **לא ימעט.** לעשות אותיות קטנות בשיטה עליונה ותחתונה מפני ריוח הגליון:
מפני ריוח שבין שיטה לשיטה. כגון אם שרטט באמצע הדף שני שיטין שאין ריוח כדי שיעור ביניהם לא ימעט הכתב מפני אותו ריוח:
לא יזקנה לבין הדפין. ולא יכתבנה חוץ לשרטוט הגליון של דף אע"פ שהתרנו לכתוב ב' אותיות חוץ לדף מתיבה בת חמש תיבה שלימה לא התרנו: **תולה.** מגיה בין השיטין:
מוחק. בעוד שהכתיבה לחה: **וכותב.** השם על המחק אע"פ שאינו הדור כ"כ כגורר:
כיצד הוא עושה. אם טעה בשם:

תנו רבנן:

עושה אדם יריעה מבית שלש דפין ועד בית שמנה דפין,

פחות מיכן ויתר על כן - לא יעשה.

ולא ירבה בדפין - מפני שנראה אגרת,

ולא ימעט בדפין - מפני שענינו משוטטות,

אלא כגון למשפחותיכם²²² שלש פעמים.

נזדמנה לו יריעה בת תשע דפים - לא יחלוק שלש לכאן ושש לכאן,

אלא ארבע לכאן וחמש לכאן.

במה דברים אמורים: בתחלת הספר,

אבל בסוף הספר - אפילו פסוק אחד,

ואפילו דף אחד.

פסוק אחד? סלקא דעתך?

אלא אימא: פסוק אחד בדף אחד.

שיעור גליון:

מלמטה - טפח,

מלמעלה - שלש אצבעות.

ובין דף לדף - כמלא ריוח רוחב שתי אצבעות.

ובחומשין:

מלמטה - שלש אצבעות,

מלמעלה - שתי אצבעות,

ובין דף לדף - כמלא ריוח רוחב גודל.

ובין שיטה לשיטה - כמלא שיטה.

ובין תיבה לתיבה - כמלא אות קטנה.

ובין אות לאות - כמלא חוט השערה.

אל ימעט אדם את הכתב - לא מפני ריוח של מטה,

ולא מפני ריוח של מעלה,

ולא מפני ריוח שבין שיטה לשיטה,

ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה.

נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות - לא יכתוב שתים בתוך הדף ושלש חוץ לדף -

אלא שלש בתוך הדף ושתים חוץ לדף.

נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות - לא יזקנה לבין הדפין,

אלא חוזר וכותב בתחילת השיטה.

הטועה בשם - גורר את מה שכתב ותולה את מה שגורר וכותב את השם על מקום הגרר,

דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר:

אף תולין את השם.

רבי יצחק אומר:

אף מוחק וכותב.

רבי שמעון שזורי אומר:

כל השם כולו - תולין,

מקצתו - אין תולין.

רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר:

אין כותבין את השם - לא על מקום הגרר,

ולא על מקום המחק,

ואין תולין אותו.

כיצד עושה?

מסלק את היריעה כולה וגונזה.

לב

²²² מהדורת וילנא גרסו: (למשפחותיכם למשפחותיכם) וכך הרמב"ם, ויש שלא גרסו

רפ"י

וּלִימָא. רב חננאל הלכה כר' יוסי:
וּלִימָא. רב יצחק הלכ' כר' יצחק:
מִשּׁוּם דַּאיכָא תַנַּאי דַּאֲפִכִי. דרבי יוסי כר' יצחק ור' יצחק כר' יוסי:

אֵהֵיִיא. איתמר הא דר' חנינא:
וְאִם אֵיתָא. דאָהא א"ר חנינא לימא הוא נמי למילתיה בהדי הנך אמוראי:
בֵּן חֲמִשׁ שָׁנִים. אבן פקועה קאי:
הוּא נָמִי נִימָא. הך מילתא חתם בשחיטת חולין בהדי זעירי:
בְּקוֹלָר. ליהרג:

יִכְתְּבוּ וִיתְנוּ. אע"ג דהוא לא אמר תנו דמסתמא גלי דעתיה מדאמר כתבו לשם נתינה קאמר משום דיוצא ליהרג דלא ניחא ליה דתיפול קמי יבם:
הַמִּפְרֵשׁ. בים:

(דמאי. היינו) תרומת מעשר.
 אחד ממאה כדמפרש בפי עגלה ערופה (סוטה דף מח.). ה"ג תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה ר"ש שזורי אומר אף בחול שואלו ואוכלו על פיו. רישא דהך מתני' הכי איתא במס' דמאי הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח ולא עשרן דמאי שואלו בשבת ואוכל על פיו ולמוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר תרומת מעשר של דמאי שחזרה כו' וה"פ בשבת שאין לו מה יאכל דאינו יכול לתרום בשבת והקילו חכמים אצלו משום עונג שבת הואיל ודמאי דרבנן ורוב עמי הארץ מעשרין הן שואלו לע"ה אם עשרן ואוכלן על פיו תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה דעכשיו אין לה תקנה דכיון דנקרא עליה שם תרומה מדמעת ואוסר את החולין בזו אמר ר"ש שזורי דאף בחול סומך על המוכר משום הפסד חולין ושואלו אם הפריש מעשר קודם שמכרו לו ואוכל על פיו דנמצאת שלא חלה ע"ז שם תרומת מעשר דכבר נפטר:

איתמר:

רב חננאל אמר רב:

הלכה: תולין את השם.

רבה בר בר חנה אמר רב יצחק בר שמואל:

הלכה: מוחק וכותב.

וליימא: מר הלכה כמר,

ומר הלכה כמר!

משום דאפכי להו.

אמר רבין בר חנינא אמר עולא אמר רבי חנינא:

הלכה: כרבי שמעון שזורי,

ולא עוד אלא כל מקום שישנה רבי שמעון שזורי - הלכה כמותו.

א"היא?

אלימא אהא: **"רבי שמעון שזורי אומר:****כל השם כולו - תולין,****מקצתו - אין תולין"** - והא איתמר עלה:

אמר רב חננאל אמר רב:

הלכה: תולין את השם.

ורבה בר בר חנה אמר רב יצחק בר שמואל:

הלכה: מוחק וכותב.

ואם איתא הוא נמי לימא!

אלא אהא:

"רבי שמעון שזורי אומר:**אפילו בן חמש שנים וחורש בשדה שחיטת אמו מטהרתו"** (חולין עד:).

הא איתמר עלה:

זעירי אמר רבי חנינא:

הלכה כרבי שמעון שזורי.

ואם איתא הוא נמי לימא!

אלא, אהא:

"בראשונה היו אומרים: היוצא בקולר ואמר: 'כתבו גט לאשתי' - הרי אלו יכתבו ויתנו.**חזרו לומר: אף המפרש והיוצא בשירא.****רבי שמעון שזורי אומר: אף המסוכן"** (גיטין סה:).

אי נמי,

אהא:

"תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה:**רבי שמעון שזורי אומר:****אף בחול שואלו ואוכלו על פיו"** (דמאי ד, א).

והא איתמר עלה:

אמר רבי יוחנן:

הלכה כרבי שמעון שזורי: במסוכן,

ובתרומת מעשר של דמאי.

ואם איתא, הוא נמי לימא!

אלא, אהא:

"רבי יוסי בן כיפר אומר משום רבי שמעון שזורי:

פול המצרי שזרעו לזרע,

מקצתו - השריש לפני ראש השנה,

ומקצתו - אחר ראש השנה,

אין תורמין מזה על זה,

לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן,

ולא מן הישן על החדש.

ניצד יעשה?

צובר גרנו לתוכו,

ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו ומן הישן שבו על הישן שבו".

הא איתמר עלה:

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן:

הלכה: כרבי שמעון שזורי.

ואם איתא, הוא נמי לימא!

אלא אמר רב פפא:

אשידה.

רב נחמן בר יצחק אמר:

אין.

לא, א"ר פפא אמר: ^אשידה" -

דתנן:

"השידה:

בית שמאי אומרים:

נמדת מבפנים.

ובית הלל אומרים:

מבחוץ.

ומודים אלו ואלו: שאין עובי הרגלים,

ועובי הלבזבזין נמדד.

רבי יוסי אומר:

מודים שעובי הרגלים,

ועובי הלבזבזין - נמדד.

וביניהן - אין נמדד.

רבי שמעון שזורי אומר:

אם היו רגלים גבוהות טפח - אין ביניהן נמדד,

ואם לאו - ביניהן נמדד" (כלים יח, א).

"רב נחמן בר יצחק אמר: אין" -

דתנן:

"רבי מאיר אומר:

שמן - 'תחלה' לעולם.

וחכמים אומרים:

אף הדבש.

רבי שמעון שזורי אומר:

אף היין" (טהרות ג, ב).

מכלל דתנא קמא סבר יין - לא?!

אימא: רבי שמעון שזורי אומר: יין.

רס"י

פול המצרי. מין קטנית ושמן פאזול"א:

שזרעו לזרע. דאם זרעו לירק

הוא אזיל מעשר ידיה בתר

לקיטה כדמפרש ברי"ה (דף יג:)

אבל מיני קטנית בתר השרשה

אזלי:

צובר גורנו לתוכו. כלומר מערבן

יפה ויתרום:

ונמצא. חדש שבתוך התרומה

מתקן את החדש הנשאר וישן

שבתרומה מתקן את הישן

הנשאר:

נמדדת מבפנים. דאמרינן התם

כוורת הקש וכוורת הקנים ובור

ספינה אלכסנדריה ושידה תיבה

ומגדל שמחזיקים מ' סאה בלח

שהן כוריים ביבש יצאו מתורת

כלי ואין מקבלין טומאה:

השידה נמדדת מבפנים. אם

מחזיק חללה כוריים טהורה:

מבחוץ. עובי הנסרים נמדד עמה

דרואין אילו היה חלל מבפנים

היה משלים לכוריים:

עובי הרגלים. הרגלים עבים

יותר מן הנסרים:

לבזבז. מסגרת סביב לפיהם:

וביניהם. אותו אויר שבין

הרגלים מתחת אין נמדד דלא

אמרי רואין כאילו שולים יורדין

עד סוף הרגלים:

טפח. מקום חשוב הוא:

שמן תחילה לעולם. בין שנטמא

באב הטומאה או בראשון או

בשני הוי איהו ראשון דקיי"ל

(פסחים דף יד:). כל הפוסל את

התרומה מטמא משקין להיות

תחילה ושמן משקה:

יין לא. בתמיה דיין מי איכא

למ"ד לאו משקה הוא:

אלא אימא ר"ש שזורי אומר יין.

ולא שמן ודבש דלא הוו משקין

ואחך קא"ר חנניא הלכה כר"ש:

51. לא, א-ב

רס"י

נתערב לי טבל. דמאי בחולין ולא יכול להפריש ממנו מפני חולין המעורבין בו ואע"ג דדמאי לא מיחייב מדאורייתא במעשר אפילו הכי הואיל ומיחייב מדרבנן הוה ליה מן חולין הפטור על טבל החייב:

קח מן השוק. דמאי מעם הארץ דהוי נמי פטור מדאורייתא על הפטור דאורייתא:

ולימא קח מן העובד כוכבים. דפטור מדאורייתא וחייב מדרבנן:

אין רוב עמי הארץ מעשרין. אלא מספקין בהו מחצה על מחצה הילכך איכא למימר המעורב נתעשר וזה לא נתעשר אי נמי איכא כד שמעתי וקשיא לי אי"כ כשלוקחה מן העובד כוכבי' נמי שמא ע"ה זה שמכר פירות הללו לא עשרן והוה ליה מן פטור על החיוב ונראה בעיני שהטבל הזה טבל גמור היה וכיון שנתערב בחולין בטל דמדאורייתא חד בתרי בטיל והוה ליה פטור מדאורייתא ורבנן הוא דאחמור ביה ואמור טבל אסור במשהו והצריכו להפריש עליו תרומה ומיהו מיניה וביה לא דחולין מתוקנין נפטרו לגמרי ואפי' חיובא דרבנן ליכא וא"ל צא וקח מן השוק ועשר עליו לפי חשבון טבל שבו קסבר רוב עמי הארץ מעשרין הן והוה ליה פטור מדאורייתא וחייב מדרבנן כי האי ונימא ליה קח מן העובד כוכבים דפטור נמי מדאורייתא דקס"ד יש קנין [לעובד כוכבים להפקיע] כו' וחייב מדרבנן קסבר אין קנין לעובד כוכבים א"ד כו' קסבר אין רוב עמי הארץ מעשרין ושמא זה שמכרו לא עישר והוה ליה חייב מדאורייתא וטבל המעורב בה פטור מדאורייתא:

קשי. פריך:

מי קאמר במשנתינו. דמשמע משנה ולא ברייתא:

תניא:

"אמר רבי שמעון שזורי:

פעם אחת נתערב לי טבל בחולין,

ובאתי ושאלתי את רבי טרפון, ואמר לי: לך קח לך מן השוק ועשר עליו".

קסבר: דאורייתא ברובא בטל,

ורוב עמי הארץ מעשרים הן,

והוה ליה כתורם מן הפטור על הפטור.

ולימא ליה: לך קח מן העובד כוכבים!

קסבר: אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר,

והוה ליה מן החיוב על הפטור.

איכא דאמרי:

"אמר ליה לך קח מן העובד כוכבים".

קסבר: יש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר,

והוה ליה מן הפטור על הפטור.

ולימא ליה: קח מהשוק!

קסבר: אין רוב עמי הארץ מעשרין.

שלח ליה רב יימר בר שלמיא לרב פפא:

הא דאמר רבין בר חיננא אמר עולא אמר רבי חנינא:

הלכה פרבי שמעון שזורי,

ולא עוד, אלא כל מקום ששנה רבי שמעון שזורי - הלכה כמותו,

אף בנתערב ליה טבל בחולין?

אמר ליה: אין.

אמר רב אשי:

אמר לי מר זוטרא קשי בה רבי חנינא מסורא:

פשיטא!

לא, ב, מי קאמר 'במשנתינו'? כל מקום ששנה קאמר!

52. לא, ב

רש"י

קרע הבא בשני שיטין. אם
נתקרע גליון של ספר תורה ונכנס
הקרע בשני שיטין בתוך הכתב
יתפור:
בשלש אל יתפור. אלא יסלק את
היריעה:
עתיקא. קלף ישן מיגניא קריעה:
אפיצן. הוי שחור כעתיקא אפיצן
מתוקן הקלף בעפצין שקורין
גליש:
והני מילי. דתופר:
בגידין. יתפור אבל לא בגרדים
פינדי"ש בלע"ז:

אמר רב זעירא אמר רב חננאל אמר רב:
קרע הבא בשני שיטין - יתפור,
בשלש - אל יתפור.

אמר ליה רבה זוטא לרב אשי:
הכי אמר רבי ירמיה מדיפתא משמיה דרבא:
הא דאמרין: "בשלש - אל יתפור" -
לא אמרן אלא בעתיקתא,
אבל חדתתא - לית לן בה.

ולא עתיקתא עתיקתא ממש,
ולא חדתתא חדתתא ממש,
אלא: הא - דלא אפיצן,
הא - דאפיצן.

והני מילי: בגידין,
אבל בגרדין - לא.

בעי רב יהודה בר אבא:
בין דף לדף,
בין שיטה לשיטה - מאי?

תיקו.

53. לא, ב

רפ"י

בין דף לדף. אם נקרע עד כנגד הכתב שאילו היה בכתב היה יותר מג' שיטין:
ובין שיטה לשיטה. אם נקרע יתפור או לא יתפור:
שתיים שתיים. שיטות קצרות שיטה שיטה בת שתי תיבות: שתיים בזו וג' בזו וא' בזו מאי:
כל שכן. דכשרה שעשאה כשירה דאז ישיר משה ששיטה אחת ארוכה ושיטה אחת קצרה שאין ממלא כל השיטה:
או שירה כמותה. שכתב השירה כשאר התיבות אריח על גבי אריח:
שתיים שלש ואחת. היינו כשירה:
שלא יעשנה כקובה. כזה כאהל רחב מלמטה וקצר מלמעלה דהיינו אחת שתיים שלש:
זנב. שלש שתיים ואחת כזה:
על הארץ בשיטה אחרונה. כלומר אין בשיטה אחרונה אלא שתי תיבות הללו:
בסוף שיטה. היו מתחילין לשיטה אחרונה כזה:
בתחילת שיטה. היו מתחילין לשיטה אחרונה כזה:
מ"ד בסוף שיטה. כדי שיהו שמים על הארץ דמשמע כדכתיב כי כגבוה שמים על הארץ כן יאריך ימיכם:
ומ"ד בתחילת שיטה. כלומר בעי ארוחקי ארץ משמים דהכי משמע כי היכי דמרחקא שמים מארץ כן יאריכו ימיכם:

אמר רבי יערי אמר רב חננאל אמר רב: מוזהר שכתבה שתיים ושלש – כשרה.

איבעיא להו: שתיים ושלש ואחת – מהו?

אמר רב נחמן בר יצחק: כל שכן, שעשאה כ'שירה'.

מיתיבי:
"עשאה כ'שירה",
או שירה כמותה – פסולה!"

כי תנאי ההיא בספר תורה.

אמר נמי:
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מוזהר שעשאה שתיים ושלש ואחת – כשרה, ובלבד שלא יעשנה כקובה, ובלבד שלא יעשנה כזנב.

אמר רב חסדא:
"על הארץ" ²²³ (דברים יא, כא) – בשיטה אחרונה.

איכא דאמרי:
בסוף שיטה.

ואיכא דאמרי:
בתחילת שיטה.

מאן דאמר: "בסוף שיטה" – "כגבוה שמים על הארץ" ²²⁴ (תהלים קג, יא).
ומאן דאמר: "בתחילת שיטה" – כי היכי דמרחקא שמים מארץ.

²²³ למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ
²²⁴ כי כגבוה שמים על הארץ גבוה חסדו על ידאיו

54. לא, ב - לב, ב

רס"י

דכריך לה מאחד כלפי שמע.
לאחר שנכתבה כופלה מצד
שמאל לצד ימין כשהניחה בדלת
והיינו מאחד כלפי שמע שראש
השורה שמע ישראל וסופה יי'
אחד והתחיל לכופלה מאחד
וקיפל ובא עד שמע:

דוכסוסטוס. קלף שלא נקלף:
כמין דף. כמין עמוד שבספרים
ארוכה וקצרה:

אמרתי לו רבי מה טעם. אתה
עושה אותם פתוחות והלא
בתורה סתומות הן אותו ריוח
שלאחר ובשעריך הוא סתום
(שמאל של שיטה) והריוח
באמצע השיטה:

אמר לי הואיל ובתורה אינן
סמוכות. הנך שתי פרשיות שזו
כתובה בואתחנן וזו כתובה
בוהיה עקב לפיכך אנו עושין
פתוחות:

מאי לאו אפתוחות. קאמר רב זה
דהלכה כר"ש:

אטבא דסיפרי. גלועיין עץ סדוק
הנושק דפי קונטרס שלא יכפלו:
אית ליה מנהגא. כדמפרש אם
יבא אליהו כו':

מנעל לכתחילה. למי"ד אם יבא
אליהו ויאמר חולצין במנעל
שומעין לו קסבר מנעל השתא
לכתחילה לא עד שיבא אליהו
ויורה כו'. למי"ד אם יבא אליהו
ויאמר אין חולצין במנעל שומעין
לו מכלל עד שיבא אליהו ויאמר
לא תחלצו במנעל חולצין כו':
תפילין קדושתן חמורה ממזוזה
שיש בהן ד' פרשיות:

אמר רבי חלב:

חזינא ליה לרב הונא: דכריך לה מאחד כלפי שמע,
ועושה פרשיותיה סתומות.

מיתיבי:

"אמר רבי שמעון בן אלעזר:

רבי מאיר היה בותבה על דוכסוסטוס במין דף,

ועושה ריוח מלמעלה,

וריוח מלמטה,

ועושה פרשיותיה פתוחות.

אמרתי לו רבי, מה טעם?

אמר לי: הואיל ואין סמוכות מן התורה."

ואמר רב חננאל אמר רב:

הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.

מאי לאו אפתוחות!

לב, א

לא אריוח.

וכמה ריוח?

אמר רב מנשיא בר יעקב ואמרי לה אמר רב שמואל בר יעקב:
כמלא אטבא דסיפרי.

אמר ליה אביי לרב יוסף:

ואת לא תסברא דכי אמר רב אריוח?

והא רב אית ליה מנהגא, והאידנא נהוג עלמא בסתומות,

דאמר רבה אמר רב כהנא אמר רב:

אם יבא אליהו ויאמר: חולצין במנעל - שומעין לו,

אין חולצין בסנדל - אין שומעין לו,

שכבר נהוג העם בסנדל.

ורב יוסף אמר רב כהנא אמר רב:

אם יבא אליהו ויאמר: אין חולצין במנעל - שומעין לו,

אין חולצין בסנדל - אין שומעין לו,

שכבר נהוג העם בסנדל.

ואמרין: מאי בינייהו?

מנעל לכתחילה איכא בינייהו,

אלא לאו שמע מינה: אריוח!

שמע מינה.

רב נחמן בר יצחק אמר:

מצוה לעשותן סתומות,

ואי עבדינהו פתוחות - שפיר דמי.

ומאי "פתוחות" דקאמר רבי שמעון בן אלעזר?

אף פתוחות.

לימא מסייע ליה:

"כיוצא בו,

ספר תורה שבילה,

רפ"י

הכא סתומות. בס"ת והכא פתוחות במזוזה אלא ש"מ במזוזה נמי סתומות הן : **ודילמא להשלים.** דילמא הא דדייקין הא מורידין עושין שאם חסרה מתפילין מזוזה : **קלף כותבין עליו במקום בשר כו'.** אלמא תפילין אי אפשר לעשות מזוזה דהא על הקלף נכתבו : **ומשני למצוה.** מצות תפילין על הקלף ומזוזה אדוכסוסטוס אבל אם שינה אין בכך כלום הילכך אם מורידין עושין : **והתניא שינה פסול.** ומשני בתפילין קמירי דאם כתבן אדוכסוסטוס פסול אבל מזוזה אקלף שפיר דמי : **והא בעיא שרטוט.** כדמפרש לקמן ובתפילין לא אשכחן דבעי שרטוט :

ותפילין שבלו - אין עושין מהן מזוזה,

לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה."

הא מורידין - עושין,

אמאי הכא סתומות והכא פתוחות.

דלמא להשלים!

"הא מורידין - עושין?"

והתניא:

"הלכה למשה מסיני:

תפילין - על הקלף,

ומזוזה - על דוכסוסטוס.

"קלף" - במקום בשר,

"דוכסוסטוס" - במקום שער!"

למצוה.

והתניא:

"שינה - פסול!"

בתפילין.

והתניא:

"שינה בין בזה ובין בזה - פסול!"

אידי ואידי בתפילין,

והא - דכתבינהו אקלף במקום שער,

לבב, והא - דכתבינהו אדוכסוסטוס במקום בשר.

ואיבעית אימא:

שינה בזה ובזה - תנאי היא,

דתניא:

"שינה בזה ובזה - פסול.

דבי אחא מבשיר משום רבי אחא ברבי חנינא,

ואמרי לה משמיה דרבי עקיבא ברבי חנינא"²²⁵.

הא מורידין - עושין!?

והא בעיא שרטוט!

דאמר רב מנימי בר חלקיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב:

כל מזוזה שאינה משורטטת - פסולה.

ורב מנימין בר חלקיה דידיה אמר:

שרטוט של מזוזה - הלכה למשה מסיני!

תנאי היא,

דתניא:

"רבי ירמיה אומר משום רבינו:

תפילין ומזוזות - נכתבות שלא מן הכתב,

ואין צריכות שירטוט."

²²⁵ הורדתי סוגרים מרובעות המופיעות בוילנא, כי התקבל. ויש הגורסים רבי יעקב במקום רבי עקיבא

והילכתא:

תפילין - לא בעי שרטוט.

ומזוזה - בעיא שרטוט.

ואידי ואידי - נכתבות שלא מן הקתב.

באי טעמא?

מגזר גריסין.

רש"י

מגזר גריסין. רהוטים הם בפי
כל אדם ואין טועין בהם הילכך
אין צריך להעתיקם מספר אחר:

55. לב, ב

רס"י

כף כדא אארעא. כפה כד על הארץ:
והניח ס"ת עליו. לפי שהיה ס"ת מונח על ראשה והיה רוצה לישב על המיטה:
ונדמה לו. מרוב צער כמי שהכישו נחש:
על גבי קרקע. היה ס"ת מושלך דאיכא בזיונא יתירא לכך נצטער:

אמר רב חלב:

אנא חזיתיה לרב הונא דהוה יתיב אפודיא דספר תורה עליה, וכף לכדא אארעא, ואנח עליה ספר תורה, והדר יתיב במיטה.

קסבר: אסור לישב על גבי מיטה שספר תורה מונח עליה.

ופליגא דרבה בר בר חנה,

דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

מוותר לישב על גבי מיטה שספר תורה מונח עליה,

ואם לחשוך אדם לומר מעשה ברבי אלעזר,

שהיה יושב על המיטה ונזכר שספר תורה מונח עליה,

ונשמת וישב על גבי קרקע ודומה כמי שהכישו נחש -

התם ספר תורה על גבי קרקע הוה.

56. לב, ב - לג, א

רפ"י

אמר רב יהודה אמר שמואל:
כתבה אגרת - פסולה.

מאי טעמא?

אתיא "כתיבה" ²²⁶ (דברים ו, ט; יא, כ) "כתיבה" ²²⁷ (דברים כד, א) כ"ספר" ²²⁸ (שמות יז, יד).

ואמר רב יהודה אמר שמואל:
תלאה במקל - פסולה.

מאי טעמא?

"בשעריך" (דברים ו, ט) בעינן.

תניא נמי הכי:

"תלאה במקל,

או שהניחה אחר הדלת - סנה,

ואין בה מצוה.

של בית מונבז המלך היו עושין בפונדקוניהו בו זכר למזוזה".

ואמר רב יהודה אמר שמואל:
מצוה להניחה בתוך חללו של פתח.

פשיטא! "בשעריך" (דברים ו, ט) אמר רחמנא!

לג, א סלקא דעתך אמינא: הואיל ואמר רבא מצוה להניחה ^בטפח הסמוך לרשות הרבים,
כמה דמרחק מעלי,
קא משמע לן.

ואמר רב יהודה אמר שמואל:
כתבה על שני דפין - פסולה.

מיתיבי:

"כתבה על שני דפין, והניחה בשני סיפין - פסולה",

הא בסף אחד - כשרה!

ראויה לשני סיפין קאמר.

ואמר רב יהודה אמר שמואל:
במזוזה הלך אחר היכר ציר.

²²⁶ מזוזה - וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך

²²⁷ גט - מי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר קריאת ונתן בידה ושלחה מביתו

²²⁸ ספר תורה - ויאמר ה' אל משה כתב זאת וקרונו בספר ושים באזני יהושע כי מזה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים

כתבה איגרת. בלא שרטוט ולא
דקדק בחסרות ויתרות כאיגרת
בעלמא:

כתיבה כתיבה. וכתבתם על
מזוזות וכתב לה ספר כריתות אי
נמי כתוב זאת זכרון בספר מה
ספר בעי דקדוק אף מזוזה בעיא
דקדוק:

תלאה. למזוזה על הפתח במקל:
שהניחה אחורי הדלת. שקבעה
בכותל אחורי הדלת:

סנה. מן המזויקים שאין הבית
משתמר בה עד שיקבענה בצורת
הפתח כהילכתה:

היו עושין בפונדקוניהו כן.
פונדק היינו בית שלנין בו עוברי
דרכים בדרך ואין חייבין במזוזה
דלאו דירת קבע הוא כדתינא
לקמן בהתכלת הדר בפונדקי
בארץ ישראל כל שלשים יום
פטור מן המזוזה ושל בית מונבז
המלך כשהיו מהלכים בדרך
נושאים מזוזות עמהם ותולין
אותן בפונדק במקל עד הבקר
זכר למזוזה לפי שלא היו דרין
לעולם דירת קבע אלא הולך היה
מעיר לעיר במלכותו:

בתוך חלל הפתח. ולא מבחוץ:
פשיטא בשעריך כתיב. דהיינו
מקום סגירת השער:

בטפח הסמוך לרשות הרבים.
(כדאמר לקמן דקדים פגע
במצוה) אם היה עובי החלל ד'
טפחים או ה' כגון חומת אבנים
יניחנה בחלל טפח הסמוך
לרה"י כדאמר לקמן דקדים פגע
במצוה כי אתי לביתה:

כמה דמרחיק. מן הבית טפי
מעלי ויניחנה מבחוץ קמ"ל:
על שני דפין. חציה בדף זה
וחציה בדף זה:

בשני סיפין. בשני מזוזות של
פתח:

ראויה לשני סיפין. שהניח גויל
חלק בין דף לדף וראוין לחלק
לשתים חציה כאן וחציה כאן:

רש"י

אבקתא. אותו חור שבאיסקופה שציר הדלת סובב בו:
היכי דמי. האי הלך אחר היכר ציר דרב יהודה:
כגון פתחא דתרי בתי בי גברי ובי נשי. אדם שחולק ביתו חציו להילוך אנשים המחזרין בביתו וחציו לאשתו לעשות מלאכתה בהצנע ויש פתח בין זו לזו ופתח לכל בית לרה"ר ואמר' לקמן (דף לד.) מזוזה דרך ימין לביאה ולא ליציאה והכא בפתח שבין זו לזו לא ידעין הי ליחשוב ביאה והי ליחשוב יציאה אי יציאה מהאי להאי ואי מהאי להאי אלא הלך אחר חור שבסוף שציר הדלת סובב בו ההוא צד שהחור בו חשיב בית ודרך ימין כשנכנסין בו נותנין מזוזה:
תלי דשי ברישא. העמיד הסיפא בבנין תחלה ואח"כ קבעינהו המזוזות דגמרינן מציצית דכתיב בה תעשה ולא מן העשוי ואי קבענא תחילה המזוזה בסיפא וחדר הסיפא בבנין הוה ליה עשוי המזוזה קוד' שתבא לידי מצוה:
עשאה כמין נגר. שקבעה ותחבה בסף כנגד שתוחבין הנגרין בכותל כזה פסולה. דמצות' לתתה באורך בסף כזה. נגר קביליא:
ההוא פתחא דעייל ביה רבי לבי מדרשא. פתח קטן היה לו לרבי אצל מקומו ונכנס ויצא בו כדי שלא יטריח תלמידיו לעמוד בפניו אם יעבור לפניהם:
איסתוירא. היינו מקום חיבור השוק והרגל ומעומד הוא כזה כשירה:
עבידא כסיכתא. נגר כשל אומנים כזה פסול. ל"א איסתוירא כי היכי דמקום חיבור השוק והרגל הוי השוק זקוף מלמעלה והרגל שוכב כזה כך הניחה למזוזה כשירה הואיל וראשה אחד זקוף:
רגיל הוה. רוב הנכנסין לבית המדרש באותו פתח:
הלך אחר הרגיל. אם יש ב' פתחים לחדר א' באותו פתח שרגיל לצאת ולבא יותר יניח המזוזה:

מאי "היכר ציר"?

אמר רב אדא:
אבקתא.

היכי דמי?

פגון פיתחא דבין תרי בתי,
 בין בי גברי, לבי נשי.

ריש גלוחתא בנא ביתא,
 אמר ליה לרב נחמן קבע לי מזוזתא,
 אמר רב נחמן תלי דשי ברישא.

אמר רב יהודה אמר רב:
עשאה כמין נגר - פסולה.

איני?! והא כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר:
 כוליהו מזוזתא דבי רבי כמין נגר הוו עבדן,
 וההיא פיתחא דעייל ביה רבי לבי מדרשא - לא הוה לה מזוזה!

לא קשיא:
 הא - דעבידא כסיכתא,
 הא - דעבידא כאסתוירא.

איני?! והא ההוא פיתחא דהוה עייל בה רב הונא לבי מדרשא והוה לה מזוזה!

ההוא רגיל הוה,
 דאמר רב יהודה אמר רב:
 במזוזה - הלך אחר הרגיל.

57. לג, א-ב

רס"י

בתחילת שליש העליון. ימדוד
מלמטה שני שליש הפתח
ולכשיכנס לתחילת שליש העליון
יתן המזוזה:

מה קשירת תפילין בגובה
הראש. כדאמר' בהאי פירקא
(דף לז.) מקום שמוחו של תינוק
רופס:

אף נתינת מזוזה בגובה הפתח.
ומשמע סמוך לתקרת הפתח
יניחנה ולא כשמואל דאמר
בתחילת שליש העליון מלמטה
למעלה:

להרחיקה. כלומר יותר משליש
לא ירחיקנה מן התקרה ולעולם
כרבי יוסי:

מצוה בטפח הסמוך כו'. פירשתי
למעלה:

אמר רבי יודא אמר רב מתנא אמר שמואל:
מצוה להניחה בתחלת שליש העליון.

ורב הונא אמר:

מגביה מן הקרקע טפח,

ומרחיק מן הקורה טפח,

וכל הפתח כולו כשר למזוזה.

מיתבי:

"מגביה מן הקרקע טפח,

ומרחיק מן הקורה טפח,

וכל הפתח כולו כשר למזוזה,

דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר:

"וקשרתם ... וכתבתם"²²⁹ (דברים ו, ח-ט) - מה קשירה בגובה, אף כתיבה בגובה".

בשלמא לרב הונא - הוא דאמר כרבי יהודה,

אלא לשמואל - דאמר כמאן? לא כרבי יהודה! ולא כרבי יוסי!

אמר רב הונא בריה דרב נתן:

לעולם כרבי יוסי.

לגב, ומאי "תחילת שליש העליון" דקא אמר?

להרחיקה, שלא להרחיקה מן הקורה של מעלה יותר משליש.

58. לג, ב

רש"י

דתינטרין. לכל הבית מן המזיקין:
על יד ימינך. דמזוזה ליד הימין היא בכניסתו:

אמר רבא:

מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים.

מאי טעמא?

רבנן אמרי: כדי שיפגע במזוזה מיד.

רב חנינא מסורא אומר:

כי היכי דתינטריה.

אמר רבי חנינא:

בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא, מדת בשר ודם.

"מדת בשר ודם" – מלך יושב מבפנים ועם משמרין אותו מבחוץ.

מדת הקדוש ברוך – הוא אינו כן, עבדיו יושבין מבפנים – והוא משמרן מבחוץ,

שנאמר: **"ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך"**²³⁰ (תהילים קכא, ה).

²³⁰ ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך

59. לג, ב

רפ"י

העמיק. החור טפח וקבע בו המזוזה פסולה:

פצים. דהיינו סף מזוזה של צורת הפתח:

או שטלה עליה מלבן. לבנה שלאחר שקבע המזוזה בסף הוסיף מלבן בפתח כנגד הפתח אם יש בעומק הפצים או באותו מלבן (שלה) שטלה על המזוזה טפח דהשתא היא מזוזה תחובה בעומק הכותל טפח צריך מזוזה אחרת כו':

טלה. לשון טלאי פלשטר"א:

בפתח שאחורי הדלת. כגון שיש במקצוע הבית פצים קבוע ושני פתחים מחותכין אחד לדרום ואחד למערב וקבע מזוזה בפנים בחלל פתח הדרומי וכשהדלת סתומה הוי פתוח למערב אחורי הדלת אם יש עובי בפצים המבדיל טפח בין פתח לפתח צריך מזוזה אחרת לפתח מערבי הואיל ואין המזוזה בחללו ואם לאו אין צריך מזוזה אחרת שהרי כמונח באותו פתח עצמו וכן שטלה מלבן לפצים משני צדדים והמלבן ריבה את עביו והבדיל את הבדלתו פי' אחר שדרך עשירים לעשות פתח אצל שער הגדול שאין פותחים שער הגדול תמיד והכי קאמר או שטלה עליה מלבן ועשה אצל המלבן פתח אחר אם יש בין פתח לפתח טפח הוי שניהם חשובין וצריך מזוזה אחרת לקטן:

הא בהדיא קתני לה. בסיפא דההיא:

כיצד קתני. והכי קאמר הניחה בפצים או שטלה עליה מלבן אם יש שם טפח כו' כיצד כגון פתח שאחורי הדלת:

דרש רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא: העמיק לה טפח - פסולה.

למא מסייצא ליה:

"הניחה בפצין,

או שטלה עליה מלבן:

אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת,

אם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת."

כי תניא הריא בפתח שאחורי הדלת.

הא בהדיא קתני לה:

"פתח שאחורי הדלת:

אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת,

ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת!"

"כיצד" קתני.

60. לג, ב

תנא:

"העמיד לה מלבן של קנים - חותך שפופרת ומניחה."

מלבן של קנים. שלא מצא מזוזות עץ ועשה צורת פתח של קנים מלבן מזוזה סף:

חותך. חתיכה מאחד הקנים שהן חלולים ויתן המזוזה באותו מקום חתך:

אבל חותך בשפופרת. והניח מזוזה בתוכה ואחר כך העמיד המלבן בצידה לא משום תעשה ולא מן העשוי:

אמר רב אחא בריה דרבא:

לא שנו אלא שהעמיד ולבסוף חתך והניחה,

אבל חתך והניח ולבסוף העמיד - פסולה,

תעשה ולא מן העשוי.

61. לג, ב

ואמר רבא:

הני פיתחי שימאי - פטורין מן המזוזה.

פיתחי שימאי. מקולקלין ואשמים כמו זקן אשמאי דאמרין בקדושין (דף לב:):

תקרה. אסקופה עליונה:

שקפי. מזוזות ל"א תקרה שאין הבית מקורה שקפי אסקופה עליונה:

מאי "פיתחי שימאי"?

פליגי בה רב ריחומי ואבא יוסי:

חד אמר: דלית להו תקרה.

וחד אמר: דלית להו שקופי.

62. לג, ב

רפ"י

פצימין. עמודים:
אכסדרה. שלשה דפנות סתומות בלא פתח והרביעית פתוחה לגמרי מתחת אבל למעלה יש דופן מעט המחזיק את הסכך:
הואיל ואין לה פצימין. אוישריא"ש ואותה פתיחה לא פתח הוא:
הא יש לה פצימין חייבין. בתמיה ואמאי חיזוק לתקרה הוא דעבידי הפצימין ולא לשום פתח:
אלא לחזוק תקרה. שלא תפול:
אספלידי דבי מר. אכסדראות דבי רבה:
בית שער. בית קטן שעושין בצד שערי חצירות ויושב שם שומר הפתח:
מרפסת. אלואיר"א:
חייבת במזוזה. מדרבנן קשיא לאביי:
ההיא דקתני חייבת באכסדרא דבי רב. שיש לה ד' דפנות אלא שאין מגיעות לסכך:
אינדרונא. קמבר"א:
באכסדרא רומיתא. עשויה חלונות חלונות וקורין לויאי:

אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא:
 אכסדרה - פטורה מן המזוזה,
 לפי שאין לה פצימין.

הא יש לה פצימין - חייב,
 לחיזוק תקרה הוא דעבידי!

הכי קאמר: אף על פי שיש לה פצימין - פטורה,
 שאין עשוין אלא לחיזוק לתקרה.

אמר אביי:
 חזינא להו לאיספלידי דבי מר,
 דאית להו פצימין,
 ולית להו מזוזה,
 קסבר: לחיזוק תקרה הוא דעבידי.

מיתבי:
**"בית שער,
 אכסדרה,
 ומרפסת - חייבין במזוזה!"**

באכסדרה דבי רב.

אכסדרה דבי רב כאינדרונא מעלייתא הוא!

באכסדרה רומיתא.

63. לג, ב

בית שער הפתוח לחצר כו'. בעי
 ב' מזוזות אחת בפתח שמן בית
 שער לבתים ואחת בפתח שמן
 החצר לבית שער:

אמר רחבה אמר רב יהודה:
 בי הרזיקי - חייב בשתי מזוזות.

מאי "בי הרזיקי"?

אמר רב פפא סבא משמיה דרב:
 בית שער הפתוח לחצר,
 ובתים פתוחין לבית שער.

64. לג, ב

רפ"י

נדון כקטונות. וצריך מזוזה:
נדון כבית שער. באויר ואין צריך
 מזוזה:
מגינה לבית. באותו פתח שבין
 הגינה לבית שער דכ"ע חייב
 דביאת בית שער הוי אותו שער
 שבו נכנסין מן הקטונות [לבית
 שער כשרוצים ליכנס לגינה
 ולהכי קרי ליה מבית לגינה ולי
 נראה איפכא מגינה לבית היינו
 פתח הקטונות] שהבאים מן
 הגינה דרך בית שער נכנסין בו
 לקטונות כ"ע לא פליגי דחייב:
כי פליגי מבית לגינה. פתח
 החיצון שיוצא מבית [שער]
 לגינה שהיוצאין מן הבית דרך
 בית שער יוצאין בו לגינה:
מר סבר עיקר בית שער כו'.
 לשם כניסת קטונות נעשה והוי
 כשאר בית שער דעלמא שחייבין
 כל פתחיו במזוזה:
ומר סבר עיקר בית שער לגינה
נעשה. ליציאה מקטונות לגינה
 הילכך נדון כאויר ולא כבית
 שער: (מר סבר הפתח לשם
 קטונות עבידא וחייב במזוזה
 ומר סבר עיקרו לשם גינה עביד
 ופטורה) ל"א ועיקר היא מגינה
 לבית אם כשהוא פותח פתח
 מגינה לבית דהיכר ציר הוי בבית
 דכ"ע לא פליגי דחייבת:
קטונות עיקר. וחייב ואף על גב
 דציר סובב בגינה דכי אמרינן
 לעיל הלך אחר היכר ציר הני
 מילי בפתח דבין תרי בתי
 דתרווייהו עיקר אבל הכא עיקר
 קטונות ולשמה נעשה חייב ומר
 סבר עיקרו לשם גינה עביד
 ופטור:

תנו רבנן:

"בית שער הפתוח לגינה ולקטונות:

רבי יוסי אומר:

נידון בקטונות.

וחננים אומרים:

נידון בבית שער."

רב ושמואל דאמרי תרוייהו:

מגינה לבית - כולי עלמא לא פליגי דחייב.

מאי טעמא?

ביאה דבית היא.

כי פליגי:

מבית לגינה:

מר סבר: קטונות עיקר,

ומר סבר: גינה עיקר.

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו:

מבית לגינה דכולי עלמא - לא פליגי דפטור.

מאי טעמא?

פיתחא דגינה הוא.

כי פליגי:

מגינה לבית -

מר סבר: ביאה דבית הוא,

ומר סבר כולה כולה אדעתא דגינה הוא דעבידא.

אביי ורבה עבדי כרבה ורב יוסף,

ורב אשי עביד כרב ושמואל לחומרא.

והילכתא:

כרב ושמואל לחומרא.

@ @ @ @ @ @ @ @ @ @

65. לד, א

"אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁבִּתְּפִילִין מַעֲבֹבוֹת זֶה אֶת זֶה וְאַפִּילוּ כִּתְּבֵה אֶחָד מֵעֲבָנִין".

פְּשִׁיטָא!

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:
לֹא נִצְרָכָא אֱלָא לְקוּצוֹ שֶׁל יו"ד.

וְהָא נִמְי פְּשִׁיטָא!

לֹא נִצְרָכָא אֱלָא לְאִידֵךְ דְּרַב יְהוּדָה.
דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:
כָּל אוֹת שְׂאִין גְּוִיל מוֹקֵף לָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ פְּסוּלָהּ.

66. לד, ב

רס"י

לטטפת לטטפת לטוטפת הרי
 כאן ד'. מכאן שכותב ד' פרשיות
 בד' בתים:
 טט בכתפי שתים. באותו מקום
 קורין לשתים טט:
 על ד' עורות. ד' חתיכות קלף
 ויניחנה בד' בתים של ד' חתיכות
 קלף:
 בד' בתים בעור אחד. שמפשיטין
 עגל קטן [ולוקחים חתיכת עור]
 ומניחין אותו בדפוס שיש בו
 כמין אצבעות ומניחין אותו
 לייבש על הדפוס ונוטלין את
 הדפוס ונעשים בתים מאליהן:
 ואם כתבן בעור אחד. שעשה עור
 אחד וכתבו בו ד' פרשיות והניחן
 בד' בתים של עור אחד כמה
 שפירשנו:
 וצריך שיהא ריוח בין הפרשיות.
 כשיכתבם שלאחר שכתבן בעור
 אחד יחתוך מלמעלה העור כמין
 ד' אצבעות ויניחן בד' בתים
 ויהיה מדובק למטה עור אחד
 כדי שתהא פרשה אחת בבית
 אחד:
 ביניהם. בתוך הד' בתים של עור
 האחד:
 שנותן חוט או משיחה. בין כל
 בית ובית:
 ואם אין חריצן. החריץ שבין כל
 בית ובית אם אינו ניכר מבחוץ
 פסולה כגון אם עשה מחיצות
 הבתים מבפנים ואין חריץ ניכר
 מבחוץ:

לד, ב תנו רבנן:

"ולטטפת" ²³¹ (שמות יג, טז) לטטפת ²³² (דברים ו, ח) לטוטפת ²³³ (דברים יא, יח) - הרי פאן ארבע.
 דברי רבי ישמעאל.
 רבי עקיבא אומר:
 אינו צריך.
 "טט" בכתפי - שתים.
 "פת" באפריקי - שתים."

תנו רבנן:

"יכול יכתבם על ארבעה עורות ויניחם בארבעה בתים בארבעה עורות?
 תלמוד לומר: "ולקרונו בין עיניך" ²³⁴ (שמות יג-ט) -
 "לקרונו" אחד אמרתי לך ולא שנים ושלשה זכרונות.
 הא ביצד?
 נותבן על ארבעה עורות ומניחן בארבעה בתים בעור אחד.
 ואם נתבן בעור אחד והניחן בארבעה בתים - יצא,
 וצריך שיהא ריוח ביניהן,
 דברי רבי.
 וחכמים אומרים:
 אינו צריך.
 ושין שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת,
 ואם אין חריצן ניכר - פסולות."

²³¹ והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך

²³² וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך

²³³ ושמרתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם

²³⁴ והיה לך לאות על ידך ולקרונו בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיה כי ביד חזקה הוצאך ה' ממצרים:

67. לד, ב

רש"י

כותבה על עור אחד. כל הארבע פרשיות:
בד' עורות. בד' אגרות:
וצריך לדבק. את הד' אגרות ביחד בתפירה או בדבק שקורין גלוי"ד:
אות. סימן:
והיה לך לאות. אפי' לך לא יהא אלא אות אחת דכי הוו בפנים ד' אגרות שאינם דבוקות ונתונות בבית אחד לאחרים שאין רואין אלא חיצון חשוב אות אחת אבל לך המשמש בהן וניכר ממשן של ד' אגרות כל אחת לבדה הוו ב' אותות:
אינו צריך. לדבק:
יהודה ברבי. יהודה החכם:
ויש לו ב'. (זוגות) תפילין של ראש העשויין בד' בתים:
שטולה עור על אחת מהן. על הד' בתים מכסה עור אחד ונראין כבית אחד:
ומניחה. בידו אע"פ שאין מדובקות בפנים:
מתוך דבריו של רבי יוסי נשמע שחזר בו רבי יהודה. ואין צריך לדבק:
תפילין של ראש חמורה קדושה. שרובו של שדי נעשה (בקשר) בשל ראש שיין דל"ת אבל בשל זרוע אין אלא יו"ד שיש שם רצועה קטנה כשיעור רחב אצבע ובסוף ראשה מעט כמין יו"ד ועוד כתיב וראו כל עמי וגו' ותניא ר"א הגדול אומר אלו תפילין שבראש (לקמן לה):
עתיקתא. שכבר נקשרו בראש אסור להורידן ולעשות של יד:
ולמאן דאמר. בסנהדרין בפרק נגמר הדין (דף מז:):
הזמנה מילתא היא. ומשזימנה לצורך הראש אין רשאי לשנותה לשל יד:
כגון דאתני עליה. מעיקרא לשל יד אי צריך להם:

תנו רבנן:

"כיצד כותבין?"

תפלה של יד - כותבה על עור אחד, ואם כתבה בארבע עורות והניחה בבית אחד - יצא, וצריך לדבק,

שנאמר: "והיה לך לאות על ידך" (שמות יג-ט) -

נשם שאות אחת מבחוץ,

כך אות אחת מבפנים,

דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר:

אינו צריך.

אמר רב יוסי:

ומודה לי רבי יהודה ברבי:

שאם אין לו תפילין של יד,

יש לו שתי תפילין של ראש,

שטולה עור על אחת מהן ומניחה."

"מודה"? הנינו פלוגתייהו!

אמר רבא:

מדבריו של רבי יוסי חזר בו רבי יהודה.

איני?!

והא שלח רב חנניה משמיה דרבי יוחנן:

תפלה של יד - עושין אותה של ראש,

ושל ראש - אין עושין אותה של יד,

לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה!

לא קשיא:

הא - בעתיקתא,

הא - בחדתתא.

ולמאן דאמר: הזמנה מילתא היא,

דאתני עליהו מעיקרא.

68. לד, ב - לה, א

רס"י

כיצד סדרן. סדר הנחתן :

כאן מימין של קורא כאן מימין
של מניח. כשהקורא עומד כנגד
מניח הוי מימין של זה לשמאל
של זה :

והקורא קורא כסדרן. כסדר שהן
כתובין בתורה מוקדם מוקדם
ומאוחר מאוחר הילכך הא
דקתני לעיל קדש והיה כי יביאך
מימין מימין של קורא קאמר
דהשתא כשהוא קורא כדרכו
מימין לשמאלו ונמצא קוראן
כסדרן והא דתנא איפכא
דמשמע קדש והיה כי יביאך
משמאל אמניח קאמר דהוא
ימין של קורא :

החליף. כדמפרש :

גוייתא לברייטא. שכתב והיה כי
יביאך קודם לקדש דנעשית
פנימית חיצונה :

אבל גוייתא לגוייתא. כגון אם
הקדים שמע לוחיה כי יביאך :
או ברייתא לברייטא. כגון והיה
אם שמוע בשמאל קדש בימין
של מניח :

תנו רבנן:

"כיצד סדרן?"

"קדש לי", "והיה כי יביאך" - מימין,
"שמע", "והיה אם שמוע" - משמאל."

והתנאי איפכא!

אמר אביי:

לא קשיא:

כאן - מימין של קורא,

כאן - מימין של מניח.

והקורא קורא כסדרן.

אמר רב חננאל אמר רב:

החליף פרשיותיה - פסולות.

אמר אביי:

לה, א לא אמרן ^אלא גוייתא לברייטא, וברייטא לגוייתא,
אבל גוייתא לגוייתא, וברייטא לברייטא - לית לן בה.

אמר ליה רבא:

מאי שנא גוייתא לברייטא, וברייטא לגוייתא דלא?

דהך דבעי למיחזי אורא - לא קא חזייא,

והא דלא קא בעי למיחזי אורא - קא חזייא.

ברייטא לברייטא וגוייתא לגוייתא נמי,

הך דבעי למיחזי אורא דימין קא חזיא אורא דשמאל,

ודשמאל קא חזיא אורא דימין!

אלא לא שנא.

69. לה, א

רש"י

תיתורא. גשר לאחד שנתן האגרות בבתים דרך הפה הרחב שהבתים עשויין כעין בתי ידים שקורין גוט"ן ומכניס האגרות דרך הפה ונותנם בבתי האצבעות וחותר מג' הדפנות מכל אחת מעט והד' נשארת ארוכה וכופלה לאותו אורך ומטילה על חודן של ג' הדפנות ותופר חודן של ג' דפנות על רחבו של זה והוא בית מושבו של תפילין ונראה כעין דף של גשר:

מעברתא. כשנותן הרצועה של תפילין סביב אותו תיתורא יכפיל הקלף סביב הרצועה כעין שעושים לפי המכנסים שלא תהא הרצועה קבועה אלא כשהוא רוצה מושכה אילך ואילך ומאריך ראש זה ומקצר ראש זה ולשון מעברתא שמעבירה ומושכה לכל צד שירצה:

שי"ן של תפילין. לבית חיצונה עושין כמין קמטים דקים בקלף ונראין בו כעין שי"ן:

וצריך שיגיע חריץ. שבין בית לבית עד מקום התפר למטה כלומר עד בית מושבו דהיינו תיתורא:

כיון דמינכר. חריץ למעלה קצת אין צריך להגיע למקום התפר: **קילפא.** קלף: **ריעותא.** נקב:

ואמר רב חננאל אמר רב:
תיתורא דתפילין - הלכה למשה מסיני.

אמר אביי:
מעברתא דתפילין - הלכה למשה מסיני.

ואמר אביי:
שי"ן של תפילין - הלכה למשה מסיני.
וצריך שיגיע חריץ למקום התפר.

רב דימי מנהרדעא אמר:
כיון דמנפר לא צריך.

ואמר אביי:
האי קילפא דתפילין צריך למיבדקיה,
דדילמא אית בה ריעותא.
ובעינא כתיבה תמה וליכא.

רב דימי מנהרדעא אמר:
לא צריך,
קולמוסא בדיק לה.

70. לה, א

רס"י

אלא במינן. של עור ולא של משי
 ופשתן:
 אדומות לא יעשה. מפני גנאי
 שמא יאמרו גרדן הוא ומדם
 חטטיו נצבעו והאדימו
 הרצועות:
 ודבר אחר. שמא יאמרו אשתו
 נדה בעל ונצבעו בדם:
 של תכלת. דלאו מינן הוא:
 מבפנים. אפילו לבנות ודא"ר
 יצחק שחורות מבחוץ:
 דמתהפכין ליה. מה שבפנים
 בחוץ ונראה האודם:

אמר רב יצחק:

רצועות שחורות - הלכה למעשה מסיני.

מיתבי:

"תפילין - אין קושרין אותן אלא במינן,
 בין ירוקות בין שחורות, בין לבנות.
 אדומות - לא יעשה מפני גנאי,
 ודבר אחר".

אמר רב יהודה מעשה בתלמידו של רבי עקיבא שהיה קושר תפיליו בלשונות של תכלת,
 ולא אמר לו דבר.
 איפשר אותו צדיק ראה תלמידו ולא מיחה בו?!

אמר²³⁵ לו:

הן לא ראה אותו,

ואם ראה אותו לא היה מניחו.

מעשה בהורקנוס בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס שהיה קושר תפיליו בלשונות של ארגמן,
 ולא אמר לו דבר.
 איפשר אותו צדיק ראה בנו ולא מיחה בו?!

אמרו לו:

הן, לא ראה אותו,

ואם ראה אותו - לא היה מניחו.

קתני מיהא: "בין ירוקות בין שחורות ובין לבנות!"

לא קשיא:

קאן - מבפנים,

קאן - מבחוץ.

אי מבפנים מאי: "גנאי ודבר אחר" איכא?

זימנין דמתהפכין ליה.

71. לה, א

רש"י

תפילין מרובעות בתופרן.
בתפירתן ישמור את ריבוען שלא
ימשוך חוט התפירה יותר מדאי
שלא יכווצו ויקצר רחבו שקורין
דגרזלי"ר:
ובאלכסון. שיהא ריבוען מכוון
ארכו כרחבו כדי שיהא להם
אותו אלכסון שאמרו חכמים
(סוכה דף ח.) כל אמתא בריבועא
אמתא ותרי חומשי באלכסונא
ולא יהא ארכו יתר על רחבו
שאפי' יש להו זוויות פסולין:
תפילתו עגולה. בית מושב
תפילין עגול שאין להם בית
מושב אלא כמין דופן ביצה:
סכנה. שכשיכנס בפתח ויכה
ראשו באיסקופה שלא יכנסו
התפילין בראשו:
ואין בה מצוה. דמרובעות הלכה
למשה מסיני:
כאמגוזא. שזור בית מושבם
חדוד ביותר אבל עגול כעגיל
וכטבעת אימא דכשירה שהרי יש
להם [בית] מושב:

תנא:

"תפילין מרובעות - הלכה למשה מסיני".

אמר רב פפא:

בתפין ובאלכסון.

לימא מסייע ליה:

"העושה תפילתו עגולה - סכנה,

ואין בה מצוה" (מגילה כד:).

אמר רב פפא:

מתניתין דעבידא כ' אמגוזא.

72. לה, א-ב

רפ"י

טבלא. זהו עור של בתיים:

שתיים. שני דפנות בשני בתיים:

זה שלא כנגד זה. כגון שנפסק בית ראשון ובית ג' ואחד שלם ביניהם זה כנגד זה [בתיים הסמוכות] ל"א זה כנגד זה בתוך אויר חריץ אחד נפסק דופן בית זה ודופן בית שכנגדו זה שלא כנגד זה שנפסק זה באויר אחד וזה באויר אחר שאין קרע רואה את חבירו שהבית מפסיק ביניהן:

לא אמרן. ב' בתיים הסמוכים דפסולים:

בחדתתא. ונפסקו ודאי עור מקולקל הוא:

דמתלי בשילחא. כשאוחז בעור ומפשט:

והדר חלים. כשמניחן חוזר וכוף:

שילחא. עור כמו (ויקרא א) והפשיט וישלח:

(אף ע"ג דהדר) חלים. לשון חיבור שמחבר הקמט למקומו:

א"נ כל היכי דמתלי במתנא. כשאוחז אדם ברצועה התלויה בהן ואתנו תפילין אבתריה ואינן נתקין חדתא ואידך שנתקין עתיקא ל"א אתיא אבתריה שמתפשט העור הויא חדתתא:

אמר רב הונא:

תפילין כל זמן שפני טבלא קיימת - כשירות.

רב חסדא אמר:

נפסקו שתיים - כשירות,

שלוש - פסולות.

אמר רבא:

הא דאמרן: "שתיים כשירות" -

לא אמרן אלא: זה שלא כנגד זה,

אבל זה כנגד זה - פסולות.

וזה כנגד זה - נמי לא אמרן אלא בחדתתא,

אבל בעתיקתא - לית לן בה.

אמר ליה אביי לרב יוסף:

היכי דמין חדתתא?

והיכי דמין עתיקתא?

אמר ליה:

כל היכא כי מיתלי ביה בשלחא והדר חלים - עתיקתא,

ואידך - חדתתא.

לה, ב ואי נמי,

כל היכי דכי מיתלי ביה במתנא אתייה אבתריה חדתתא,

ואידך - עתיקתא.

73. לה, ב

רס"י

קשירה תמה. שתהא הקשירה
נאה ואם יש קשר אחר ברצועה
לבד מקשר שקושרין בראש תו
לא הויא קשירה יפה לשון אחר
קשירה תמה רצועה שלימה ולא
קשורה:
ועייליה לתפירה לגאו. שלא
יראה ויהא כשלימה:
מה עמא דבר. וכיון דאין נוהגין
כן לא תעשה:

אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף איפסיק ליה רצועה דתפילי,
אמר ליה: מהו למיקטריה?

אמר ליה:

"וקשדתם" כתיב, שתהא קשירה תמה.

אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי:
מהו למיתפריה ועייליה לתפירה לגאו?

אמר:

פוק חזי מה עמא דבר.

74. לה, ב

רס"י

גרדומי רצועות. מה שתולה מן הרצועות לאחר שנתקשרו בראש אם נפסק מאותן שירים ונשתתרו גרדומין כשירין גרדומין היינו שירים:

שיעור תכלת. מפרש בפרק התכלת (לקמן דף לח:) ושיעור אזור מפרש בפ"ק דסוכה (דף יג.):

גרדומים. (שירי) שיריהן:

מכלל דאית להו שיעורא.

לתליית הרצועות לבר הקשר מדמני להו שירים לגרדומין:

מחוי כפוף. [אורך הרצועה תהא עודפת על הקשר] כמה שיכול לפשוט מאצבע עד אמה:

פשוט. כמה שיכול לפשוט מגודל ועד אצבע דלגבי (פשיטת) אצבע וגודל הויא בפשיטה ולגבי אמה ואצבע בכפיפה לפי שמאצבע לגודל מתפשט יותר הרבה מבין אצבע לאמה. צרדה לשון צרתא דדא צרה של אגודל והיינו אצבע הסמוך לגודל:

רבה. כשמניח תפילין קשר ליה ברישיה ושירי הרצועות פשיט ושדי להו ותולין על כתיפו מאחרי:

ומתלית להו. לרצועות התלויות היה גודלן ומשלשן טרני"ם בלע"ז:

כדידן. כמנהג שלנו [ותולין לפניו]:

אמר רב פפא:

גרדומי רצועות כשירות.

ולאו מילתא היא,

מדאמר בני רבי חייא: גרדומי תכלת וגרדומי אזור - כשירין.

התם - הוא דתשמישי מצוה ניהו,

אבל הכא דתשמישי קדושה ניהו - לא.

מכלל דאית להו שיעורא.

וכמה שיעוריהו?

אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש:

עד אצבע צרדה.

רב פהנא מחוי - כפוף.

רב אשי מחוי - פשוט.

רבה קטר להו ופשטי ושדי להו.

רב אחא בר יעקב קטר להו ומתלית להו.

מר בריה דרבנא עבד כדידן.

75. לה, ב

רס"י

קשר של תפילין. שישים הרצועות על ראשו [בענין] שיהא דל"ת כדי שיהא שדי נראה עליהן דשי"ן נראה בקמט בית חיצונה שכפל הקלף כעין שי"ן ודל"ת נראה בקשר ויו"ד נראה באותו של יד כמין רצועה קטנה וראשה כפוף מעט כמין יו"ד :
ונוייהן לבר. השם יהא נראה מבחוץ לשון אחר נוייהן של רצועות שהן חלוקות מצד א' וצבועות שחורות והוא נוייהן וראה לדבר מדאמרין איתהפכא ליה רצועה דתפילין אי"ל ולא סבר לה מר ונוייהן לבר והכי אמרינן לעיל שמבפנים מאי גנאי ודבר אחר איכא זימנן דמתהפכין אלמא כה"ג הוי מתהפכין שנהפך צד הרצועה התחתון למעלה ונראה :
איתהפכא ליה. שלא היתה הדל"ת ניכרת מבחוץ :
לאו אדעתאי. שוגג הייתי :
שם ה' נקרא עליך אלו תפילין של ראש. שכתוב בו רוב השם שי"ן ודל"ת :
קשר של תפילין. מאחורי העורף והקב"ה מניח תפילין כדאמר לעיל דמשום תפילין ש"ר יראו העובדי כוכבים כדכתיב ויראו ממך :
למעלה. בגובה הראש ולא למטה בצואר :
כלפי פנים. ממול עורף ולא בצידי הראש ל"א כלפי פנים שיהא הקשר מבפנים והנוי של דל"ת מבחוץ כדאמרן ונוייהן לבר :

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב:
קשר של תפילין - הלכה למשה מסיני.

אמר רב נחמן:
ונוייהן לבר.

רב אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא,
איתהפכא ליה רצועה דתפילין,
אמר ליה: לא סבר לה מר "ונוייהן לבר"?

אמר ליה:
לאו אדעתאי.

"ויראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" (דברים כח-י).

תניא:
"רבי אליעזר הגדול אומר:
אלו תפילין שבראש.

"והסרותי את פפי וראיתי את אחורי" (שמות לג-כג).

אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא:
מלימד שהראה לו הקדוש ברוך הוא למשה קשר של תפילין.

אמר רב יהודה:
קשר של תפילין צריך שיהא למעלה - כדי שיהו ישראל למעלה ולא למטה.
וצריך שיהא כלפי פנים - כדי שיהו ישראל לפנים ולא לאחור.

76. לה, ב

רס"י

בידרי. שם:

מאימתי מברך עליהן משעת
הנחתן. משמע לאחר שהניחן:
אביי ורבא דאמרי תרויהו. מאי
משעת הנחתן דקאמר משעת
הנחה ועד שעת קשירה דכיון
דעדיין לא קשרן עובר לעשייתן
הוא:

אמר רב שמואל בר בידרי אמר רב,
ואמרי לה אמר רבי אחא אריכא אמר רב הונא,
ואמרי לה אמר רב מנשיא אמר שמואל:
תפילין מאימתי מברך עליהן?
משעת הנחתן.

איני?!

והא אמר רב יהודה אמר שמואל:
כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן!

אביי ורבא דאמרי תרויהו:
משעת הנחה ועד שעת קשירה.

רש"י

77. לו, א

לו, א

אמר רב חסדא:

סח בין תפילה לתפילה - חוזר ומברך.

סח - אין,

לא סח - לא.

והא שלח רב חייא בריה דרב הונא משמיה דרבי יוחנן:

על תפילה של יד אומר: ברוך ... אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין על תפילין.

על תפילין של ראש אומר: ברוך ... אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין!

אביי ורבא דאמרי תרוניהו:

לא סח - מברך אחת.

סח - מברך שתים.

תנא:

"סח בין תפילה לתפילה - עבירה היא בידו,

וחוזר עליה מערב²³⁶ המלחמה".

78. לו, א

רפ"י

בין תפילה לתפילה. בין של יד
לשל ראש דסיפר קודם שיניח
אותן על הראש:
להניח. דבשל יד מתחיל להניח:
מצות תפילין. דעכשיו גומר את
המצוה:
לא סח. אין מברך אלא על של יד
בלבד:
סח מברך שתים. כדשלח רב
חייא:
סח בין תפילה לתפילה. ולא
בירך על של ראש אלא סמך על
ברכה ראשונה:
עבירה היא בידו וחוזר עליה
מערכי המלחמה. כדאמרינן
בפרק משוח מלחמה (סוטה
מד:) הירא ורך הלבב מעבירות
שבדו:
והיו. משמע שתים כל זמן שיהו
בין עיניך יהו שתים כל זמן
שאותן של ראש מונחים אותן
של יד נמי מונחין אלמא דראש
חליץ ברישא:

תנא:

"בשהוא מניח - מניח של יד ואחר כך מניח של ראש.
ובשהוא חולץ - חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד".

בשלמא "בשהוא מניח מניח של יד ואחר כך מניח של ראש",
דכתיב: "וקשרתם לאות על ידך" והדר: "והיו לטוטפת בין עיניך" (דברים ו-ח).
אלא "בשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד" - מנלן?

אמר רבה:

רב הונא אסברא לי:

אמר קרא: "והיו לטוטפת בין עיניך" כל זמן שבין עיניך - יהו שתים.

79. לו, א-ב

רש"י

תפילין. שהניחן קודם עמוד השחר מברך עליהן משעת הנחתן משעת זמן הנחתן דאמר בפרק קמא דברכות (דף ט:): בק"ש אחרים אומרים משיראה חבירו מרחוק ד' אמות ואמרינן התם לתפילין כאחרים כלומר להנחת תפילין כאחרים: **שמא יאבדו**. אם ישאם בידו: **מניחם**. בראשו: **ממשמש בהו**. דהוי כאילו מניחן: **שתכלה רגל מן השוק**. לאחר שחשכה: **מודים חכמים לרבי יעקב שאם חלצו כו' אין חוזר ומניחן**. דלילה לאו זמן תפילין הוא כדאמרינן לקמן: **מצלו בהו באורתא**. תפלת ערבית כר' יעקב: **לא חולצין**. אם מונחין ולא מניחין: **אם חלוצין**. **ה"ג מימים ולא כל ימים כו'**: **אלא לפסח בלבד**. וה"ק עשה פסח משנה לשנה: **נפקא ליה**. כלומר לעולם קסבר לילה זמן תפילין הוא ושבת מימעט ליה מהיכא דנפקא ליה לר' עקיבא:

תנו רבנן:

"תפילין מאימתי מברך עליהן?

משעת הנחתן.

ביצד?

היה משכים לצאת לדרך ומתירא שמא יאבדו - מניחן.

ובשיגע זמנו מממשמש בהו ומברך עליהן.

ועד מתי מניחן?

עד שתשקע החמה.

רבי יעקב אומר:

עד שתכלה רגל מן השוק.

וחכמים אומרים:

עד זמן שינה.

ומודים חכמים ²³⁷ לרבי יעקב:

שאם חלצו לצאת לבית הכנסא או ליכנס לבית המרחץ ושקעה חמה -

שוב אינו חוזר ומניחן".

אמר רב נחמן:

הלכה כרבי יעקב.

רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו בהו באורתא.

איכא דאמרי:

אין הלכה כרבי יעקב.

לוב, והא רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו בהו באורתא!

ההוא פליגא.

ומי אמר רבה בר רב הונא הכי?

והא אמר רבה בר רב הונא:

ספק חשיכה ספק לא חשיכה - לא חולץ ולא מניח.

הא ודאי חשיכה - חולץ!

התם בערב שבת איתמר.

מאי קסבר?

אי קסבר לילה זמן תפילין - שבת נמי זמן תפילין!

אי קסבר שבת לאו זמן תפילין - לילה נמי לאו זמן תפילין!

דמהיכא דממעטא שבת, מהתם ממעטי לילות.

דתנא:

"ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה" -

"ימים" - ולא לילות,

"מימים" - ולא כל ימים, פרט לשבתות וימים טובים,

דברי רבי יוסי הגלילי.

רבי עקיבא אומר:

לא נאמר: "חוקה" זו אלא לפסח בלבד!"

נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי עקיבא.

²³⁷ הגה"ה לפי מסורת הש"ס, בראשונים ובכתב"י.

דְּתִנְיָא:

"רבי עקיבא אומר:

יכול יניח אדם תפילין בשבתות ובימים טובים?

תלמוד לומר: **"והיה לאות על ידך ולטוטפת בין עיניך"** (שמות יג-טז).

מי שצדיקין אות,

יצאו שבתות וימים טובים - שהן גופן אות".

אמר רבי אלעזר:

כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה - עובר בעשה.

ורבי יוחנן אמר:

עובר בלאו.

לימא ברבי אבין אמר רבי אילעא קא מיפלגי?

דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא:

כל מקום שנאמר: **"השמר" "פן" ו"אל"** - אינו אלא לא תעשה.

דמר - אית ליה דרבי אבין,

ומר - לית ליה דרבי אבין.

לא,

דכולי עלמא אית להו דרבי אבין אמר רבי אילעא,

והכא בהא קא מיפלגי:

מר סבר: **"השמר" דלאו - לאו, ו"השמר" דעשה - עשה.**ומר סבר: **"השמר" דעשה - נמי לאו.**

ואמר רבי אלעזר:

ואם לשמרון מותר.

ואמר רבינא:

הוה יתיבנא קמיה דרב אשי וחשד, והניח תפילין.

ואמרי ליה: לשמרון קא בעי להו מר?

ואמר לי: אין.

וחזיתיה לדעתיה דלאו לשמרון הוא.

קסבר: הלכה, ואין מורין בן.

אמר רבה בר רב הונא:

חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה,

קל וחומר מצוין,

ומה צוין, שאין בו אלא אזכרה אחת,

אמרה תורה: **"והיה על מצחו תמיד"** (שמות כח, כח) - שלא תסיח דעתו ממנו,

תפילין שיש בהן אזכרות הרבה - על אחת כמה וכמה!

רס"י

שהן עצמן אות. בין הקב"ה

לישראל דכתיב (שמות לא) כי

אות היא וגו'.

עובר בלאו. דכתיב ושמרת וכל

השמר לא תעשה הוא:

השמר דלאו לאו. רבי אלעזר

סבר השמר דכתיב במילתא

דמזהר רחמנא לא תעשה הוי

לאו גמור ללקות כגון (דברים

כד) השמר בנגע צרעת דמשמע

שלא יקוץ בהרתו וכן (שמות לד)

השמר לד פן תכרות ברית וגו'

אבל השמר דעשה כגון האי

דמשמע לעשות תפילין עשה

הוא:

ואם לשומרון. שלא יאבדו מותר

להניח אפילו לאחר שקיעת

החמה:

קסבר הלכה. דלילה זמן תפילין

הוא:

ואין מורין בן. שמא ישכחם וישן

בהן מדקאמר ליה לשומרון

קבעינא:

80. לו, ב - לז, א

רש"י

ידי יסדה ארץ וימיני וגו'.
מדכתיב ידי וימין ש"מ יד היינו
שמאל:
ר' יוסי החורם. חוטמו משוקע
כדאמר' בבכורות (דף מג:)
חרום זה שחוטמו משוקע:
מצינו ימין שנקרא יד. ולא
ילפינן מהכא:
מה (מזוזה) כתיבה בימין.
כשכותבין המזוזה בימין דרוב
בני אדם כותבין בימין אף
קשירה נמי עבד קשר בימין
ומדקשר בימין מכלל הנחה
בשמאל דאי הנחה על ימין שוב
אינו יכול לקושרה בימין:
מידכה בה'. מדכתיב בה"י כהה
משמע לשון נקיבה שמע מינה
בשמאל קאמר דאין בה כח
כנקיבה ל"א ידכה יד כהה עמיא
בלא כח:
כתנאי. דאיכא תנא דיליף שמאל
מידכה כרב אשי ואיכא דלא
יליף:
לרבות את הגידם. שאין לו יד
דידכה דמשמע יד רצוצה
ומקולקלת:
אין לו זרוע. שמאל: ימין של
אטר הויא שמאל לדידיה הואיל
ורוב כחו בשמאלו:
בשולט בשתי ידיו. ששתיהן
שוות לו בכח דכיון דאף בימין
נמי שולט הלכך מניחה בשמאלו
לפי שהיא שמאל לכל אדם
ואע"ג דלדידיה הויא ימין:

תנו רבנן:

"ידך" (דברים ו, 1) - זו שמאל.

אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין?

תלמוד לומר: "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים" (ישעיה מח-ג).

ואומר: "ידה ליתיד תשלחנה וימינה להלמות עמלים" (שופטים ה-כו).

ואומר: "למה תשיב ידך וימינך מקרב חיקך כלל" (תהילים עד-יא).

רבי יוסי החורם אומר:

מצינו ימין שנקרא יד,

שנאמר: "וידא יוסף כי ישית אביו יד ימינו" (בראשית מח-12).

ואידך?

"יד ימינו" איקרי, יד סתמא לא איקרי.

רבי נתן אומר:

אינו צריך.

הרי הוא אומר: "וקשרתם ... וכתבתם" (דברים ו-ח).

מה בתיבה - בימין,

אף קשירה - בימין.

וכיון דקשירה בימין, הנחה בשמאל היא.

ורבי יוסי החורם הנחה דבשמאל מנא ליה?

נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי נתן.

רב אשי אומר:

מידכה כתיב בה"י כהה.

אמר ליה רבי אבא לרב אשי:

ואימא ידך שבכח?

אמר ליה:

מי כתיב בך"ת?!

כתנאי:

"ידכה" בה"י - זו שמאל.

אחרים אומרים:

"ידך" - לרבות את הגידם.

תנאי אידך:

"אין לו זרוע פטור מן התפילין.

אחרים אומרים:

"ידכה" - לרבות את הגידם.

תנו רבנן:

"אטר - מניח תפילין בימינו, שהוא שמאלו".

והתנאי:

"מניח בשמאלו, שהוא שמאלו של כל אדם".

אמר אביי:

כי תנאי ההיא בשולט בשתי ידיו.

81. לז, א-ב

רפ"י

תנא דבי מנשה:

"על ידך" - זו קיבורת.

"בין עיניך" - זו קדקד."

היכא?

אמר רבי ינאי:

מקום שמוחו של תינוק רופס.

בעא מיניה פלימו מרבי:

מי שיש לו שני ראשים - באיזה מהן מניח תפילין?

אמר ליה:

או קום גלי, או קבל עלך שמתא!

אדהכי, אתא ההוא גברא,

אמר ליה: איתיליד לי ינוקא דאית ליה תרי רישי כמה בעינן למיתב לכהן?

אתא ההוא סבא,

תנא ליה:

"חייב ליתן לו עשר סלעים".

איני?! והתני רמי בר חמא:

"מתוך שנאמר: 'פדה תפדה את בכור האדם' (במדבר יח-טו) - שומע אני אפילו נטרף בתוך שלשים?

לזב, תלמוד לומר: 'אך' (במדבר יח-טו) - חלק".

שאני הכא דבגולגולת תלא רחמנא.

קבורת. בדור"ן:

היכא. אקדקוד קאי:

רופס. רך כשהוא קטן בן שנה:

או קום גלי. או עמוד וצא בגלות

או קבל עליך שמתא דאחוכי

חייכת בי:

עשר סלעים. דחד בכור הוא

ואית ליה תרי רישי וחשיב כתרין

ואע"ג דיולדת תאומים לא יהיב

אלא ה' סלעים כדאמרינן בפי' יש

בכור לנחלה (בכורות מח). אפי"ה

התם הוא משום דאי אפשר

לצמצם אבל הכא חד הוא

ואפשר לצמצם שיצאו כאחד

והוי שניהם פטר רחם:

שומע אני אפי' נטרף. נהרג

בתוך ל' יום נמי חייב דאף על גב

דכתיב (במדבר יח) ופדויו מבן

חדש תפדה אפי"ה הכא איכא

למימר אם לא נהרג הוי חי ל'

ובכור מעליא הוא:

אך חלק. אך פדה תפדה (במדבר

יח) והאי נמי כנטרף דמי שהרי

לא יחיה:

בגולגולת תלא רחמנא. לפדיון

בכור דכתיב (שם ג) חמש שקלים

לגולגולת והאי אית ליה תרי ואי

משום אך חלק השתא מיהא לא

מית:

82. לז, ב

רש"י

גובה. קיבורת דהוא אצל הכתף:
ידך ממש. כף:
מה להלן בגובה שבראש.
 כדילפינן לקמן מקראי:
ולא לאחרים לאות. שלא יראו
 החוצה ואי בכף מיתחזי לכ"ע:
 קיבורת כנגד הלב היא:
הוה ציריא בידיה. מכה היתה לו
 אצל הקיבורת ונקרע חלוקו שם
 כדי שלא תדחק המכה והיו
 נראין התפילין דרך הקריעה:
במקום לך לאות איתמר. מקום
 שרוב בני אדם אין נראה
 לאחרים דהיינו קבורת ולעולם
 אם נקרע שרי:
בין עיניך ממש. בגובה עיניו:
שעושה קרחה. [שיש בו] שער
 ואם מורטו עושה קרחה:
יד בנגע אחד שער לבן וראש בנגע
 אחד שער צהוב דכתיב בפרשת
 נגעים גבי ראש וזקן בעי שיער
 צהוב לטמא אלמא מקום שער
 מטמא (בשער צהוב): **לאפוקי**
בין עיניך. דאיכא שער דגבות
 עינים ואיכא בשר ובעי תרתי
 שער לבן בבשר ושער צהוב
 במקום שער:

אמר מר:

"**ידך זו קיבורת**" - מנלן?

דתנו רבנן:

"**על ידך**" (שמות יג-ט) - זו גובה שביד.

אמה אומר זו גובה שביד או אינו אלא "**על ידך**" ממש?

אמרה תורה: הנח תפילין ביד, והנח תפילין בראש,

מה להלן בגובה שבראש,

אף כן בגובה שביד.

רבי אליעזר אומר:

אינו צריך,

הרי הוא אומר:

"**והיה לך לאות**" (שמות יג-ט) - לך - לאות, ולא לאחרים - לאות.

רבי יצחק אומר:

אינו צריך,

הרי הוא אומר:

"**ושמיתם את דברי אלה על לבבכם ... וקשרתם**" (דברים יא-יח) - שתהא שימה כנגד הלב.

רבי חייא ורב אחא בריה דרב אויא מכניין ומנח ליה להדי לבייה.

רב אשי הוה יתיב קמיה דאמימר,

הוה ציריא בידיה וקא מתחזיין תפילין.

אמר ליה: לא סבר לה מר: "**לך - לאות ולא לאחרים - לאות**"?

אמר ליה:

במקום "**לך לאות**" איתמר.

"גובה שבראש" - מנלן?

דתנו רבנן:

"**בין עיניך**" - זו גובה שבראש.

אמה אומר זו גובה שבראש או אינו אלא "**בין עיניך**" ממש?

נאמר כן: "**בין עיניך**,"

ונאמר להלן: "**לא תשימו קרחה בין עיניכם למת**" (דברים יד-א) -

מה להלן - בגובה שבראש מקום שעושה קרחה,

אף כן בגובה של ראש מקום שעושה קרחה.

רבי יהודה אומר:

אינו צריך.

אמרה תורה:

הנח תפילין ביד,

הנח תפילין בראש.

מה להלן במקום הראוי ליטמא בנגע אחד,

אף כן במקום הראוי ליטמא בנגע אחד.

לאפוקי בין עיניך דאיכא בשר ושער,

דאיכא שער לבן ואיכא נמי שער צהוב.